శ్రీ

స్కాందపురాణాంతర్గతమగు

కాళేశ్వరఖండము

గ్రంథకర్త:

ముదిగొండ వీరేశలింగశాస్త్రి

పబ్లిషర్సు:

చిన్నా మల్లయ్యగారి శంకరయ్య

వరంగల్.

1938

శ్రీ

స్కాందపురాణాంతర్గతమగు

కాళేశ్వర ఖండము

ఇది

సాహిత్య విద్యాప్రవీణ, విద్వాన్ ఇత్యాది బిరుదాంకితులగు
బ్రహ్మశ్రీ ముదిగొండ వీరేశలింగశాస్త్రిగారిచే
ఆంధ్రీకరింపబడి

వరంగల్ వాస్తవ్యులును, శైవాగ్రగణ్యులును,
శ్రీ లోకారాధ్యులయిన కాళేశ్వరం రాజయారాధ్యులవారి
ప్రియశిష్యులును నగు
పిన్నా మల్లయ్యగారి శంకరయ్యగారి
ద్రవ్యసాహాయ్యమున

బెజవాడ:
ఆంధ్రగ్రంథాలయ ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపించి ప్రకటింపబడియె.

1938

శ్రీకాళేశ్వరముక్తీశ్వరాభ్యాం నమః

పీఠిక

శ్లో॥ శ్రీముక్తినాథ ముభయప్రద మాదిదేవం
కాళేశ్వరం చ కలిదోషహరం మహేశం
వందేహ మార్తజనశోకహరం దయాళుం
ఆయుర్యశోధనసుతాభయ ముక్తికామః.

భక్తాగ్రేసరులారా!

అనంతమహిమాసంపన్నములగు క్షేత్రములు ముక్తిదాయకములు. దివ్యక్షేత్రంబులఁ దపంబులొనర్చి ముముక్షువులు తమతమ మనోరథముల నొందుచుందురు. అట్టిక్షేత్రరాజంబులలో శివక్షేత్రమగు నీకాళేశ్వర మొకటి.

ఈ దివ్యక్షేత్రము కరీంనగరం జిల్లాలోని మంథెన గ్రామమునకు నాలుగామడల దూరమున గలదు. ఈ కాళేశ్వరము నానుకొనియే గోదావరి ప్రవహించుచుండును. ప్రణీత యనునది యీ గోదావరియందుకలిసి యిక్కడనుండియే తూర్పుగా ప్రవహించును. ప్రణీతాతీరములు రెండును, గోదావరీతీరములు రెండును, సంగమతీరములు రెండును కలిసిన ప్రదేశమగుటచేత ఆ గ్రామవాసులు "సంగమ తీర్థే షట్కోణమధ్యే" యని సంకల్పము చెప్పుదురు. ఇచ్చట గోదావరి వెడల్పు 3 మైళ్లు దాదాపుగ నుండును. అవతలి యొడ్డునుంచి యాంగ్లేయరాజ్యము ప్రారంభమగును. చాందా

జిల్లాలోని సిరివంచ తాలూకా యీ గ్రామమునకు అయిదు మైళ్ల దూరములో గలదు.

సంగమేశ్వరుడు

ప్రణీతా గోదావరీ సంగమస్థానమున సంగమేశ్వర దేవాలయముగలదు. ఇది యిపుడు శిథిలమైనను శివలింగము మాత్రముకలదు. సంగమస్నానానంతరము సంగమేశ్వరుని సందర్శించుకొనవలెను. ప్రణీతా గోదావరీనదీజలము నలుపు తెలుపువర్ణముగలిగి రెండుమైళ్లవరకు ప్రవహించుచు చూచువారికికన్నుల కింపునింపుచుండును. కాళేశ్వరయాత్ర చేయదలచినవారు సుమారు పదిమాసములు పడవమీదనే గోదావరి దాటవలసియుందురు. నది దగ్గరనుంచి గ్రామములోనికిరోడ్డు గలదు.

ముక్తీశ్వర దేవాలయము

సంగమేశ్వర దేవాలయమున కొక మైలుదూరమున గలదు. ఈదేవాలయమునందుగల శాసనమున దేవాలయము కట్టించిన తేది వగైరా విషయములుగలవు. ధ్వజస్తంభమున భైరవవిగ్రహముకలదు. ఎడమవైపున రెండున్నరగజముల పొడవును, అరగజము వెడల్పునుగల రాతిచేపగలదు.

కాళేశ్వరమని పేరేలవచ్చెను?

శ్రీశైల ద్రాక్షారామ కాళేశ్వరలింగమధ్యస్థితమగు దేశము త్రిలింగదేశము. తెలుగుదేశమని చరిత్రకారులు వ్రాయుచున్నారు. ఆంధ్రదేశమున కిది యొక హద్దు అగుటచేత కాళేశ్వరము మిక్కిలి పవిత్రమైనది. ఈ కా

శ్వరమని పేరుగలుగుట కీ గ్రంథమున నీక్రింది విధముగ కారణము నిరూపింప బడినది.

పూర్వకాలమున యమధర్మరాజు పాపాత్ములందరు తనను దూషించుచున్నారని విచారపడి స్వర్గలోకమువలె సర్వసుఖముల కాకరమైన యొకపట్టణమున తనపేరున విశ్వకర్మచే కట్టించి యీ క్షేత్రమునకు వచ్చువారెల్ల ముక్తులగునటుల నీశ్వరుని వలన వరంబు నొందెను. అదిమొదలు ముక్తీశ్వర దర్శనమువలననే యందరు ముక్తులగుచుండ యమలోకమునకు నవసరము లేకపోయెను.

అందువలన యముడు విచారపడి బ్రహ్మతోగూడ ముక్తీశ్వరుని వేడుకొనగా, శంకరుడు "నాపానవట్టముమీదనే నీపేరున లింగప్రతిష్ఠచేయుము. నిన్ను పూజింపక నన్ను పూజించిన వారికి ముక్తి నొసంగ" నని వరంబిచ్చెనట. కాళేశ్వరలింగముఖమున రెండురంధ్రములుగలవు. ఎంతటి యభిషేకముచేసినను ఆనీరెచటికి పోవునో యెవరికి తెలియదు. చిత్రగుప్తుడు, యమకోణము, ఉక్కుస్తంభము, యమకుండమున నరకబాధల ననుభవించుపాపాత్ములు మొదలగు విగ్రహములు కలవు. ఇచ్చటి యమకోణము దూరినవారికి యమబాధలు గలుగనేరవట! కాళుడుతపస్సుచేసి యీశ్వరుని ప్రతిష్ఠించుటచేత కాళేశ్వరమను పేరుగల్గినది.

కాశీనగరముకంటె కాళేశ్వరము వరిముల్లు వాసి యెక్కువ? అని యాక్షేత్రవాసులు చెప్పుదురు.

శ్లో॥ యవాధిక: కుతో౽హేతో: కాశ్యా:కాళేశ్వరో భవత్॥

అని శౌనకాదిమహర్షులు సూతులవారి నడిగినట్లు నిందుగలదు. దానికిసమాధాన మిటులచెప్పబడినది.

జయవిజయులను నిరువురుభక్తులు కాశికన్న కాళేశ్వర మెక్కువ యనియు కాదనియు తగాదా బెట్టుకొని సూర్యుని చెంతకేగ నాతడు త్రాసులో రెంటినితూచగా కాళేశ్వరమే వరిముల్లువాసి మెక్కువయుండెనట! ఆకారణమున జయుడు తలవంచుకొనెనట! సుమారు రెండుగజముల పొడవుగల జయ విజయ విగ్రహములిప్పటికిని సవ్యాపసవ్యములందు గలవు. కాశీనుంచి నందివాహనముమీద విశ్వేశ్వరుడు వచ్చిన గుర్తులు కలవు.

దే వ త లు

ఇతరములగునవి యెన్నియోగలవు. ముక్తీశ్వరునిభార్య అన్నపూర్ణ యనియు కాళేశ్వరునిభార్య సదాపూర్ణ లేక శ్యామలయనియు పిల్చుదురు. ముక్తీశ్వరునకు దక్షిణభాగమున బ్రహ్మ, సరస్వతి, వెంకటేశ్వరులును - ఉత్తరభాగమున బాల రాజేశ్వర, సురాభాండేశ్వర,నీలకంఠేశ్వరులును - ఈశాన్యమున సనకసనందనమునులు, మంగళగౌరి (మాసోపవాసిని) యును ఆగ్నేయమున సిద్ధేశ్వరుడును-తూర్పున ఢుండిదండపాణి,బిందు మాధవుడు, కాలభైరవ విగ్రహములును కలవు. కొంచెము దూరములో గాయత్రీ దేవాలయము గలదు.

పాషాణపేటికా విభూతిప్రశంస

ముక్తీశ్వరునకు రెండుక్రోసుల దూరమున ఆదిముక్తీశ్వరుడు గలడు. ఈ యాదిముక్తీశ్వరునిభార్య శుభానంద. ఈ ప్రదేశమునందు ఎఱ్ఱని వర్ణముగలిగి గుండ్రముగను పలకలుగను నుండు రాళ్లలోనుంచి విభూతివచ్చును. కాళేశ్వరవాసులు యీరాళ్లను భూమిలోనుంచి త్రవ్వి పగులగొట్టి అందులోని విభూతి యాత్రికుల కొసంగుదురు. ఈవిభూతి రెండుఫర్లాంగుల లెక్క ఆదిముక్తీశ్వరునిచుట్టును గలదు. దైవమందు విశ్వాసములేనివారు నేటికినిదీనినిపరీక్ష చేయవచ్చును. ఈవిభూతిచరిత్ర ౧౧ వ యధ్యాయము నందుగలదు.

కాళేశ్వరయాత్రాఫలము.

శ్లో॥ కాళేశ్వరనివాసోవా కాళేశ్వరనిరీక్షణం
కాళేశ్వరస్య స్మరణం సర్వపాపప్రణాశనం. ౨౮

కాళేశ్వరమందుండినను, స్మరించినను, చూచినను, జ్ఞానాజ్ఞానజనితములై మనోవాక్కాయజములైన సర్వపాపంబులు నశించి దీర్ఘాయురారోగ్యైశ్వర్య పుత్రపౌత్రాభి వృద్ధిగలిగి దేహాంతంబున ముక్తీశ్వరకృపవలన ముక్తిగలుగునని కాళేశ్వరయాత్రాఫలము చెప్పబడినది.

గ్రంథపరిచయము

అక్షయనామ సంవత్సరమున కోమరవెల్లి సాంబయ్యాయను నొకభక్తాగ్రేసరుని ప్రోత్సాహమున సకుటుంబముగ మేము కాళేశ్వరము వెళ్ళితిమి. అప్పు డచ్చటి బ్రాహ్మణోత్తములు

మాదుగల జగ్గయ్యగారు, రామగుండం పెదకిష్ణయ్య చిన
కిష్ణయ్యగార్లు, భాగవతుల శివరామయ్య, నల్లగొండ నరసిం
హయ్య, కొమ్మెర రాజన్న, రేగుళ్ల పాపయ్య యను
వారు యీకాళేశ్వరఖండము ప్రాతప్రతి నాకొసంగి దీనికి
తెలుగు వివరణమువ్రాసి ముద్రించవలసినదని కోరియుండిరి.
అందుకు నే నంగీకరించి ముద్రింపించుటకు ద్రవ్యమొసంగు
దాతలెవరని విచారించుచుండ, ఆముక్తీశ్వరుడు పిన్నాశంకరయ్య
యను భక్తుని హృదయంబున ప్రవేశించి దీనికగు ధనమంతయు
నొసంగుదుననియు, అది త్వరలో వ్రాసి ముద్రించవలసినదిగా
నన్ను ప్రార్థించెను. అందుపైన నే నీగ్రంథమును వ్రాసితిని.
ఇట్టి యుత్తమగ్రంథమునకు ద్రవ్యసాహాయ్య మొనర్చిన భక్తుని
జీవితచరిత్రముగూడ సంగ్రహముగానుండుట గ్రంథమున్నంత
వరకు, కీర్తిప్రదమగుటచేతను, ఇతరులకు మార్గదర్శకమగుట
చేతను నిందు బొందుపరచుచున్నాడ.

ఈ కాళేశ్వరఖండమను గ్రంథమును ముద్రించుటకు
ద్రవ్యమొసంగిన భక్తాగ్రేసరుడు పిన్నా శంకరయ్య. ఈతని
గోత్రము పెండ్లికులగోత్రము. తాతపేరు బలరామయ్య. తండ్రి
పేరు మల్లయ్య. తల్లిపేరు రాజలక్ష్మి. పిన్నాశంకరయ్య శివభ
క్తిగల వాడగుటయె గాక శ్రీమంతుడు. ఈతని భార్య
మల్లమ్మ. ఈమె గుణవతి యగుటయేగాక పతిభక్తిగల
యుత్తమురాలు. పిన్నాశంకరయ్యకు కాశయ్య, రాజలింగం అను
నిరువురు కుమారులును, కమలాంబ, వజ్రమ్మయను నిరువురు
కుమార్తెలు గలరు. నాగబండి కట్టమల్లయ్య తృతీయ పుత్రిక

రామచంద్రిం
ు దుర్గాంబను కాశయ్యకును- రాయని
ార్తె అనసూయను రాజలింగమునకును యిచ్చి వివాహము
ు. పిన్నాశంకరయ్య సోదరుడు లచ్చయ్య. అతనికి మల్లయ్య
ు నొక కుమారుడు గలడు. ఇటుల పిన్నా శంకరయ్య
ానవంతుడై, ఐశ్వర్యవంతుడై యుండుటయేకాక, గురు
గలవాడగుటచే గురువుగారి ప్రతిబింబమును యీపుస్తక
ందు వేయించి ప్రకటించెను.

పిన్నాశంకరయ్య గురువులు ఆరాధ్యులు, మల్లికార్జున
ులు, గౌతమ గోత్రజులు, శ్రౌతకర్మానుష్ఠాన పరాయ
ునగు కాళేశ్వరం రాజయారాధ్యులవారు. వీరి పూర్వులు
ళేశ్వర వాసులగుటచే వీరింటిపేరు కాళేశ్వరమువారని వచ్చి
వీరతి శాంతులు- దాతలు- పంచాక్షరీ మంత్రోపాసన
ుగుటయే గాక దేవీపూజా పరతంత్రులు. అన్నప్రదాన
తులు. ఇట్టి యుత్తములగు గురువులు గలిగి ధర్మపరతం
ుడై యుండు పిన్నా శంకరయ్య వంశవృక్షము నీ క్రింద
హరించుచున్నాడ.

శ్రీకాళేశ్వరముక్తేశ్వరాభ్యాంనమః

కాళేశ్వరఖండప్రారంభః

శ్లో॥ శ్రీసుందరాభ్యాం సకుమారకాభ్యాం
సమాతృకాభ్యాం సగణేశ్వరాభ్యాం
సపాలకాభ్యాం చ సభైరవాభ్యాం
సర్వేశ్వరాభ్యాం సతతం నమామి.

తా॥ శ్రీమంతులై కుమారగణేశ్వర మాతృకాభైరవుల తోడగూడి జగత్పరిపాలకులయియుండు పార్వతీపరమేశ్వరులను నమస్కరించుచున్నాను.

గురుస్తుతి

శ్లో॥ జ్ఞానచక్షుస్సదాస్మాకం ఉన్మీలయతు స్వాత్మని
యత్ప్రసిద్ధాంజనాయంతే గురుపాదాబ్జరేణవః.
సదాశివసమారంభాం శ్రీకంఠారాధ్యమధ్యమాం
అస్మదాచార్యపర్యంతాం వందే గురుపరంపరాం.

కథాప్రారంభః

శ్లో॥ నైమిశాఖ్యే మహారణ్యే నానాతీర్థోపశోభితే
అస్తి దివ్యం శివక్షేత్రం తత్ర తాపసపుంగవాః.
ఆరేభిరే మహోత్కృష్టం సత్రం ద్వాదశవార్షికం
యదృచ్ఛయాగతం సూతం నత్వాసంపూజ్య తేఽబ్రువన్.

తా॥ పలువిధములగు తీర్థరాజములచే నొప్పారుచున్న నైమిశారణ్యమున దివ్యమైన యొకగొప్పశివక్షేత్రము కలదు. అందు శౌనకాదిమహర్షులు 12సంవత్సరముల పరిమితిగల సత్రయాగమనునొకయజ్ఞము నారంభించి చేయుచుండిరి. అచ్చటికి సూతులవారు విచ్చేయగా నతని నమస్కరించి పూజించి యొక విషయమునుగూర్చి ప్రశ్నించిరి.

శౌనకఉవాచ॥ వదసూత మహాభాగ! సర్వవిద్యావిశారద!
స్కాందే కాశ్యాదితీర్థానాం మహాత్మ్య మవదః పురా. ౩
యదాధికః కుతో హేతోః కాశ్యాః కాళేశ్వరోఽభవత్
సంశయోఽస్తి మహానత్ర బ్రూహ్యస్మాకం తదేవ హి. ౪

తా॥ సర్వశాస్త్రములమర్మమును గుర్తెఱిగిన ఓసూత మహర్షీ! తొల్లిస్కాందపురాణమునందలి కాశ్యాదిక్షేత్రముల మహిమను చెప్పితిరి. కాశీనగరమునకన్న కాళేశ్వరము వరిముల్లు వాసియెక్కుడయని యందురు. అందుకుఁ గారణమేమి! ఈవిషయమై మామనస్సున సందియముగలదు. దానిని మాకిపుడు తాముచెప్పి మాసంశయముల విడదీయుడు, అని శౌనకాదులు పలికిరి.

సూతఉవాచ॥

ఋషీణా మగ్రగణ్యేన గౌతమేన మహాత్మనా
సర్వేషాం ముక్తిసిద్ధ్యర్థ మానీతా గౌతమీ హరాత్. ౫
గౌతమీ యామ్యదిగ్భాగే యమస్యాస్తి మహాపురీ
తత్ర కుండం సురోరత్న మస్తిపాపప్రణాశనం. ౬

తస్యైశాన్యే ముక్తినాథో గౌతమీప్రీతయే హరః
ఆవిరాసీజ్జగన్నాథ స్సర్వేషాం ముక్తయే, విభుః. ౭
తదాప్రభృత్యేవ పురీ యామ్యకాశ్య భిధోభవత్
కాళేశ్వరే మహాక్షేత్రే తీర్థరాజే సుపావనే ౮
సర్వకామప్రద స్తస్మిన్ జ్యోతిర్లింగో బభూవహ॥

తా॥ ఓ శౌనకాది మునీంద్రులారా! సర్వజనులకుముక్తి గలుగుటకై మునిశ్రేష్ఠుడును మహాత్ముడును నగు గౌతమ మహర్షి శివునిగూర్చి తపస్సుచేసి గోదావరిని యాతనివలన తీసికొని వచ్చినాడు. గోదావరీ దక్షిణ భాగమున యమధర్మరాజు పట్టణము గలదు. అచ్చట సర్వపాపముల నశింపజేయు నొకగుండము గలదు. దానికి ఈశానభాగమున శివుడు గౌతమీప్రీతికొరకై ముక్తీశ్వరక్షేత్రమున యావిర్భవించెను. అదిమొదలీ యముని నగరమునకు దక్షిణకాశియనియు కాళేశ్వరమనియు పేర్లుగలిగినవి. ముక్తీశ్వరుడు సర్వకామప్రదుడై జ్యోతిర్లింగాకారమున ప్రకాశించుచున్నాడు.

శ్లో॥ తస్య దర్శనమాత్రేణ భవేన్ముక్తి ర్నసంశయః॥
ముక్తీశః పరమో దేవః పార్వత్యా సహితోవిభుః॥ ౯
భూతానాం దర్శనాదేవ ముక్తిలక్ష్మీం దదాత్యజః॥ ౧౦
మృతానాం సర్వజంతూనాం కాశ్యాం విశ్వేశ్వరోయథా।
కాళేశ్వరేఽపివసతాం ముక్తిం దద్యాన్మహేశ్వరః॥ ౧౧

తా॥ ముక్తీశ్వర దర్శనమువలననే ముక్తి కలుగును. కాశీనగరమున చనిపోయిన సర్వజంతువులకు విశ్వేశ్వరుడు

ముక్తి నొసంగినటుల కాళేశ్వరమునవసించు సర్వప్రాణులకు ముక్తీశ్వరుడు ముక్తినొసంగును.

శ్లో॥ వక్తుం క్షేత్రస్య మాహాత్మ్యం బ్రహ్మణోపి నశక్యతే
ఉత్తుంగఫలలోభేన వామనస్తు యథా భవేత్. ౧
తథైవాహం గమిష్యామి హాస్యతామస్తి మేగతిః.

తా॥ ఈ క్షేత్రమహిమను బ్రహ్మదేవుడును వచింప జాలడు. పొట్టివాడు తనకందని ఫలములకు చేసాచి పరిహాస పాత్రుడైనటుల నేనును పరిహాసపాత్రుడ నగుదునేమోయని భయము గలదు. అయినను నాకు వచింప నొకదారి గలదు.

శ్లో॥ అత శ్శివం మహాత్మానం నమస్కృత్య వదామ్యహం. ౧౩
ముక్తినాథః కథం భో! ధి క్వాహం మందమతిః కథం
న తత్ర పరమాణుః కిం యత్ర మజ్జతి పర్వతః. ౧౪
నీచం కరోతి రాజానం వరాకం శాంతిపారగం
యత్కృపా త మహం వందే జగన్మోహన విగ్రహం. ౧౫
సకృదేవ ప్రపన్నాయ భూతేభ్యశ్చ భయంభిదే
శంకరాయ నమస్కుర్వ్యా మనోవాక్కాయకర్మభిః. ౧౬
అంశభాఙ్ముక్తికాంతాయ యోజపేత్తత్ప్రభావతః
సఏవ శాస్త్రజాలజ్ఞః వేదసారజ్ఞ ఏవహి. ౧౭

తా॥ శివుని నమస్కరించి చెప్పుదును ముక్తీశ్వరు డెక్కడ? మూఢుడనగు నేనెక్కడ? పర్వత పరమాణువులకు గల భేదము గలదు? ఏ మహాత్ముని కృపవలన గొప్పవాడు నీచుడుగను, నీచుడు ప్రభువుగను నగునో త్రికరణశుద్ధిగ

ాభూతనాయకుని నమస్కరించు జనుడు ముక్తీశ్వరాంశను
ొందును. అట్టివాడే వేదసారమును గుర్తెరింగిన వాడు.

శ్లో॥ మృషావచో యత్ర నగీయతే కదా
యదాసినోక్తంచ నరో మృషా భవేత్
తదేవ సత్యం సుఖదంచ మోక్షదం
శ్రీముక్తినాథస్తు యత్రానుగీయతే. ౧౮
కాళేశ్వరకథాతీర్థా న్నాన్యతీర్థోఽస్తి పావనః
పదేపదే ముక్తినాథః ప్రోక్తస్తిష్ఠతి పావనః. ౧౯
కాళేశ్వరకథాతీర్థే సర్వతీర్థఫలాధికే
సమాసీనా మహాపుణ్యా భవంత్యేవహి మోక్షదాః. ౨౦

తా॥ ఏపురంబున అసత్యవాక్కులు వినబడవో, ఎచ్చట
నుల వచనములు సత్యములయి మోక్షసుఖముల నొసంగునో
దియంతయు ముక్తీశ్వరుని నామస్మరణముచే గలుగు
మన్నది. ఇట్టి ముక్తీశ్వరుని చరిత్రచే విలసిల్లు కాళేశ్వరకథ
ంటే పవిత్రమగు తీర్థము లేదు. ఈకథను వినువారు మహా
పుణ్యాత్ములు సుమీ.

శ్లో॥ శృణుధ్వం మునయస్సర్వే గుహ్యాద్గుహ్యతరం మహత్
ప్రాతస్నానం ప్రకుర్వంతః పఠంతు ప్రతివాసరం. ౨౧
ముక్తినాథకథాక్రాంతం ఖండం కాళేశ్వరస్యచ
జానంతు కామదం నృణాం స్మరణాదేవ ముక్తిదం. ౨౨

తా॥ మునీంద్రులారా! అతిరహస్యమై ముక్తీశ్వరుని
థాప్రకాశితమై మానవులకు స్మరించుటవలననే ముక్తిని
ోరికలను నొసంగు ముక్తీశ్వరుని పావనచరిత్రముతో బ్రకా

సించుచున్న నీ కాళేశ్వరఖండమును ప్రాతస్స్నానముచేసి ప్ర
రోజును పఠించుడు.

శ్లో॥ హరం శక్తిసహాయంచ చంద్రభాస్కర లోచనం
క్షణమేవం శివం ధ్యాత్వా కథాం వచ్మి మనోహరాం
కాళేశ్వర నివాసోవా కాళేశ్వర నిరీక్షణం
కాళేశ్వరస్య స్మరణం సర్వపాప ప్రణాశనం
వాఙ్మనః కాయజం పాపం జ్ఞానతోఽ జ్ఞానతః కృతం
స్మరణాచ్చ లయం యాతి ముక్తీశస్య మహాత్మనః
ఉపపాతకయుక్తో వా మహాపాపయుతోపివా
దర్శనా న్ముక్తినాథస్య ముక్తింగచ్ఛేన్న సంశయః

తా॥ ఉమాసహాయుడును, త్రిలోచనుఁడును నగు శివు
ధ్యానించి యీకథ వచింపుదును. కాళేశ్వరమందు నివసించినన
కాళేశ్వరుని చూచినను, కాళేశ్వరుని స్మరించినను స
పాపములు నశించును. వాక్కుచేగాని, మనస్సుచేగాని, శరీ
ముచేగాని, జ్ఞానమువలనగాని, అజ్ఞానమువలనగాని, చేయబడి
పాపములన్నియు ముక్తీశ్వరుని స్మరించుటవలననే నశించున
మహాపాపములైనను ఉపపాతకములైనను ముక్తీశ్వరు
దర్శించుటవలననే విడిపోవును. సంశయములేదు.

శ్లో॥ ముక్తిదోయం ముక్తినాథః కిమాశ్చర్యం మునీశ్వరాః,
తద్భక్త భక్తి శ్రవణా ద్భుక్తి ముక్తి ప్రదాయకః
పాపరాశి రనంతోపి సర్వజన్మార్జితః క్షణాత్
స్మరణా న్ముక్తినాథస్య దహ్యతే నాత్రసంశయః.

తా॥ ముక్తీశ్వరుడని పేరు పెట్టుకొనినపుడు ముక్తిని

నంగుటలో నాశ్చర్యమేమి? అనేకజన్మార్జితమై, యనంతమై యున్న పాపరాశియంతయు ముక్తీశ్వరస్మరణతో నశించును.

శ్లో॥ సంసారతారణోపాయౌ కాశీకాళేశ్వరావుభౌ
సర్వలోకేషు విఖ్యాతౌ తీర్థరాజౌ సుపావనౌ. ౨౯
అహో కాశ్యాం మహచ్చిత్రం నృణాం జన్మ పునర్నహి
యద్యస్తిచే చ్ఛశిర్మాళౌ శరీరే రజితప్రభా. ౩౦
అహో కాళేశ్వరే చిత్రం నజీవో నశివాకృతిః
దర్శనా న్ముక్తినాథస్య భవత్యానందరూపభాక్. ౩౧

తా॥ సంసారమునుండి తరించుటకు కాశియు-కాళేశ్వరము నను రెండుక్షేత్రములు ప్రసిద్ధములే; కాని, కాశీయందు మరణించినవారికే జన్మలేదు. అందును నొకవేళయున్నచో భస్మచేనలంకరింపఁబడి చంద్రకళను ధరించిన శివస్వరూపమగుజన్మనొందును. ఇఁక కాళేశ్వరమందో? ముక్తీశ్వర దర్శనస్మరణములవలననే జన్మలేదు. అందును జీవుడు శివస్వరూపమునొందక, ఆనందస్వరూపము నొంది యైక్యము చెందును.

శ్లో॥ అహో తీర్థేఽస్తి వాణిజ్యం కాళేశపురవాసినాం
ఏకః పంచత్వ మాసాద్య పూర్ణానందచిదేకరాట్. ౩౨
సంగమజలసారో వా దక్షిణకాశీప్రభుప్రతాపో వా
త్యజతిహి యశ్చ శరీరంస భజతి పరమానందాత్మకంరూపం.
నేశిరే కేపి మాహాత్మ్యం వర్ణితుం మునిసత్తమాః
అష్టమూర్తి స్తీర్థరాజం చక్రే శంభు ర్దయాపరః. ౩౪

తా॥ కాళేశ్వరపురవాసుల బేరము సుఖముగానున్నది. ఏలయన ఒకటినొసగి యయిదింటిని సంపాదించి పూర్ణానంద

మునుపొందుచున్నారు. అనగా తమదేహమును వీడి బ్ర
నందరూపమును బొందుచున్నారనిభావము. సంగమతీర్థ
వమో? కాళేశ్వరునిమహిమావిశేషమో? కాని, ఆ క్షేత్ర
శరీరమునువిడిచినజనుడు బ్రహ్మానందస్వరూపమొందుచున్నా
అష్టమూర్తియు దయామయుడునగు శంకరుడే తీర్థరా
నీక్షేత్రమునొసగ్గినాడు. ఎవరును దీనిమహిమ వచింప సమ
కారు.

శ్లో॥ అధారాయ ధరాఽభవత్తనుభృతామాప్యాయనాయో
పాకాయాగ్ని రుదీరణాయ పవన శ్ఛబ్దాదనాయాంబర
ఆహ్లాదాయ సుధాకరః సువిశదాలోకాయ భానుస్వయ
సాక్షా దధ్వరకృత్యఏవ జగతాం భూయా ద్విభూత్యైన

తా॥ ఏమహాత్ముడు ప్రాణులు నివసించుటకై భూ
దప్పితీర్చుటకు ఉదకము, పాకమునకై అగ్నిగను, జీవించుట
మాటలాడుటకై వాయువు, శబ్దములుండుటకు నాకాశవ
సంతోషమునకై సుధాకరుడు, వెల్తురుకై సూర్యుడు, అధ్వ
కృత్యము నిర్వహించుటకు సోమయాజియును నయి అష్టమూ
స్వరూపమున జగంబును సంరక్షించుచున్నాడో? అట్టిలోకో
కారమహిమశాలియగు సర్వేశ్వరునికి నమస్కారము.

ఇతి శ్రీస్కాందే మహాపురాణే సనత్కుమార సంహితా
యాముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే ప్రథమోధ్యాయ
స్సమాప్తః.

స్కాంద మహాపురాణాంతర్గతమైన సనత్కుమార సంహిత
యందు నుత్తరభాగంబునగల కాళేశ్వరఖండము
నందు ప్రథమాధ్యాయము ముగిసెను.

ద్వితీయాధ్యాయ ప్రారంభః-

ఋషయ ఊచుః = ఋషులు సూతు నిటులనడిగిరి.

శ్లో॥ కిమర్థం ధర్మరాజేన భూలోకే నిర్మితా పురీ
కింకారణ మభూ దేనో ర్హత్యా గౌతమవేధసః. ౧
త్యక్త్వా కాంతం మహాపుణ్యాం కైలాసం తు మనోహరం
కిమర్థ మకరో చ్ఛంభుః నివాసం గౌతమీతటే. ౨
అతః ఖండం ముక్తిపతేః పావనం మహ దద్భుతం
నృణాం సంసారమగ్నానాం తారకంవక్తుమర్హసి. ౩

తా॥ ధర్మరాజు భూలోకమున పట్టణ మెందుకు కట్టించెను ? గౌతమమహర్షికి గోహత్యాపాప మేల వచ్చెను? శంకరుడు మహాపుణ్యస్థానము మనోహరమునగు కైలాసమును విడిచి గౌతమీతీరమున నేకారణమున నివసించెను ? సంసార మగ్నులనుఁ దరింపజేయు పవిత్రమగునా ముక్తీశ్వరఖండమును మాకు విన్పింపుము.

సూత ఉవాచ=సూతులవారిటుల చెప్పదొడగిరి.

శ్లో॥ తచ్ఛ్రుత్వా మునివాక్యంతు సోమసూర్యాగ్ని సన్నిభః
ప్రత్యువాచ మహాతేజాః సూత స్మృతివిశారదః, ౪

తా॥ ఆ మునీంద్రుల వచనము నాలించి తేజశ్శాలియు, స్మృతివిశారదుఁడు నగు సూతుఁ డిటుల వచించెను.

శ్లో॥ కదాచి త్పురుహూతేన భాషితుం ప్రియయా యమః
తత్ర వైభవ మాలోక్య చింతావ్యాకులమానసః. ౫

మమ లోకే వసంతో యే శపంతే మాం జనాశ్చ తే
శివలోకం మహాపుణ్యం సర్వసౌఖ్యప్రదాయకం ౬
మమ లోకంచ స్వర్లోకం త్యక్త్వా గంచ్ఛతు మానవాః
ఇతి సంస్మృత్య కృపయా విశ్వకర్మాణ మబ్రవీత్॥ ౭

తా॥ పూర్వమొకప్పుడు యమధర్మరాజు ఇంద్రునితో మాటలాడుటకు స్వర్గలోకమునకు వెళ్లి అచటి వైభవమును చూచి విచారపడి నాలోకముననున్న జనులు నన్ను తిట్టుచున్నారు. సర్వసౌఖ్యములనొసంగు శివలోకమునుగూర్చియే! మానవులెల్లరు జనుదురుగాక, నాలోకమును స్వర్గమును విడిచి జనులు సుఖములనొందునటుల నొకపురమును కట్టవలయునని తలంచి విశ్వకర్మతో నిటుల బలికెను.

శ్లో॥ విశ్వకర్మ న్మర్త్యలోకే పురీం కురు యథామతి
తథేతి చక్రే స పునః పురీం లోకైకసుందరీం॥ ౮
సురపాదపసంయుక్తాం మణిప్రాకారసంకులాం
నానారత్నమయైర్దివ్యై ర్గృహముఖ్యై స్సుశోభితాం॥ ౯
సర్వలక్షణసంపన్నైః పురుషైశ్చవిరాజితాం
స్వర్గలోకే యథా దేవా మోదంతే నగరే ప్రజాః॥ ౧౦
ఏవంవిధాంచ నిర్మాయ తత్ప్రకుండం చకార సః

తా॥ ఓ విశ్వకర్మా! మర్త్యలోకమున నీమనస్సునకు వచ్చినటుల నొకపురమును నిర్మింపుమని యమధర్మరాజు చెప్పినంతనే యాతడు కల్పవృక్షములతోడను, మణిప్రాకారములు గలిగి రత్నమయములగుదివ్యగృహములతోడను సర్వలక్షణసంపన్నులగుపురుషులతోడను విరాజిల్లు నొకపురమునునిర్మించెను.

అందలిమానవులు స్వర్గమున దేవతలుసమస్తభోగముల ననుభ
వించునటుల సకలసౌఖ్యములబొంది సంతసించుచుందురు.

శ్లో॥ రత్నసోపానసంయుక్త మగాధజలశోభితం॥ ౧౧
ఉత్ఫుల్లాంబుజకల్హారకుముదోత్పలమండితం
హంసకారండవాకీర్ణం క్రౌంచనాదోపశోభితం. ౧౨
జలకుక్కుటకోయష్టిచక్రవాకాదిసంకులం
నానాఫల నగాకీర్ణం నానాపుష్పలతావృతం. ౧౩
మత్స్యకచ్ఛపసంచార చలత్పద్మసువాసితం
ఏతాదృశంచనిర్మాయ ధర్మరాజాయచార్పయత్॥

తా॥ ఆనగరమునందు విశ్వకర్మ యొకకుండమును
త్రవ్వించెను. అది రత్నసోపానములతోడను, అంతులేని జల
ములతోడను, వికసించిన కమలములు కలువలు గలిగి హం
సలు చక్రవాకములు మొదలగు విహంగములధ్వనులచేతను,
ఫలసంపన్నములయిన వృక్షలతాదులతోడను ప్రకాశించు
చుండును. అట్టికుండమును, పట్టణమును నిర్మించి విశ్వకర్మ
యమధర్మరాజునకు నొసంగెను.

శ్లో॥ ధర్మరాజోపి సంవీక్ష్య కుండం నగరమధ్యగం
మణికర్ణికాఫలంస్మృత్వా బభూవ స విచారవాన్॥ ౧౪
అస్యాపి కుండరత్నస్య తీర్థరాజేషు యత్ఫలం
కరిష్యామీతి శుభదం తత్ఫలంశివలోకదం॥ ౧౫
ఇతిసంచింత్య మనసాతపశ్చక్రేసుదారుణం

తా॥ ధర్మరాజు యానగరమధ్యమందున్నకుండమును

జూచి సంతసించి మణికర్ణికాఫలమాకుండమునకు గలుగుటయే గాక, సర్వతీర్థములందెంతటిఫలము గలుగునో అంతటిఫలము దీనియందు స్నానమాత్రముతోడనే గలుగుటకై శంకరుని గూర్చి గొప్ప తపస్సు చేసెను.

శ్లో॥ తతః ప్రసన్నో భగవాన్ సర్వభూతదయాపరః. ౧౭
ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ భద్రం తే ఫలితం తే తపో మహత్
య ముద్దిశ్య స్థితోసి త్వం త త్తథైవ భవిష్యతి. ౧౮
అపరా మణికర్ణీ చ పుత్రపౌత్రప్రదాయినీ
సర్వపాపప్రశమనీ పద్మకల్హారమండితా. ౧౯
ద్విజసన్నాదసంయుక్తా నానావృక్షసుశోభితా
సంగమేశ్వరసేవార్థం భవేచ్చ రవినందన. ౨౦
ఇతిదత్వా వరం తస్మై దేవదేవో మహేశ్వరః
ఆదిముక్తీశ్వరో భూత్వా తస్థౌ కుండస్య పశ్చిమే. ౨౧

తా॥ శివుండు ప్రసన్నుఁడై ధర్మరాజా! తపస్సునుండి లెమ్ము, నీవు దేనినిగూర్చి తపస్సుచేయుచుంటివో అది యటులే యగును. ఈ కుండమే రెండవమణికర్ణిక యని పిలువబడును. ఇందు స్నానముచేసినవారి పాపములన్నియు నశించి పుత్రపౌత్రులుగలిగి వర్ధిల్లుదురు. సంగమేశ్వరసేవకై యిందు స్నానముచేసి పోవుదురని యమధర్మరాజునకు వరంబిచ్చి యాకుండమునకు పశ్చిమభాగమునందు ఆదిముక్తీశ్వరు నామంబున వెలసెను.

శ్లో॥ ఇతి రవితనయః కృపాళుచేతాః స్వజనస్వర్గసుఖప్రదం చకార। నగరం జలజాసనాదిరమ్యం స తత స్తత్వవిచార తత్పరోఽభూత్. ౨౨

భూతదయాళుడగు ధర్మరాజు తనలోకముననున్న వారికి స్వర్గలోకసుఖమును గలిగించు నగరమును నిర్మించి యందు తత్వవిచారపరుడై యుండె.

ఇతి శ్రీస్కాందే మహాపురాణే సనత్కుమారసంహితాయా ముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే ద్వితీయాధ్యాయస్సమాప్తః.

స్కాందమహాపురాణమందలి కాళేశ్వర ఖండమున ద్వితీయాధ్యాయము ముగిసెను.

తృతీయాధ్యాయ ప్రారంభః

సూత ఉవాచ = సూతుడు చెప్పుచున్నాడు.

శ్లో॥ కుండస్య పశ్చిమే భాగే యోజనత్రితయాంతరే
మంత్రికూటఇతిఖ్యాతో మునీనా మాశ్రమో మహాన్. ౧
తపోధననివాసత్వా త్సర్వర్త్రుభిరలంకృతః
తత్రోద్భవా ద్విజన్మానో భవేయు ర్వేదపారగాః. ౨
మునీనా మత్రి కూటత్వాత్ మంత్రికూటఇతిశ్రుతః.

తా॥ ఈ యమకుండమునకు పడమటిదిశయందు మూడామడలోపల మంత్రికూటమను మున్యాశ్రమము గలదు. మంత్రివేత్తలగు మునుల కది నివాసమగుటచే మంత్రికూట

మని పేరు వచ్చినది. తపోధనులుండుటచే సర్వర్తువు ల
నుండును. అటజనించిన బ్రాహ్మణులు వేదపారగులగుదు

శ్లో॥ తత్రైవ గౌతమశ్శ్రేష్ఠః శుచి ర్భార్గవగోత్రజః
మంత్రకూటాశ్రమే రమ్యే నానావృక్షోపశోభితే.
భార్యయాఽహల్యయా సార్థం పర్ణశాలాం సమాశ్రితః
రరాజ తస్యాం సమునిః పురందర ఇవాపరః.

తా॥ భార్గవగోత్రమున జన్మించిన గౌతమమహర్షి భార్యయగు నహల్యతో మంత్రకూటాశ్రమమందలి పర్ణశాలయందు దేవేంద్రునిబోలె సకలసుఖములొందు వసింపుచుండెను.

శ్లో॥ కదాచి త్క్షామకాలేతు సంప్రాప్తే మునయ స్తదా
క్షుత్తృడ్భ్యాం పీడితా స్సర్వే గౌతమం శరణం గతాః.
సోపి తా న్వీక్ష్య మునిరాట్ సర్వభూతదయాపరః
స నిర్మాయ యవ స్తంభం తపసామర్థ్యత స్తదా.
తస్మా త్సంపాద్య మృష్టాన్నం తేభ్యోఽదాచ్చ నిరంతర
గతే బహుతిథే కాలే మునయోఽసూయయావృతాః.
అనేన తారయిష్యామః సంసారా ద్దుఃఖసాగరాత్
ఇతి సంచింత్య తే సర్వే గౌతమస్యాశ్రమాంతికే.
దీనా మకల్పయ ద్ధేనుం క్షుధార్తాం యవసన్నిధౌ.

తా॥ పూర్వమొకప్పుడు గొప్పక్షామము సంభవించ
ఆకలిదప్పులచే పీడింపబడి మునులందరు గౌతముని శరణుబొ

రి. దయాళుఁడగు నతడు వారినిజూచి జాలినొంది తనతప
ప్సామర్థ్యమువలన నొక వరిస్తంబమును సృష్టిచేసి దానివలన
ధాన్యము మొదలగు సర్వపదార్థములతో నాకలిగొన్న యా
మునీంద్రులకన్నమిడి యాకలిదప్పులడంచి కాపాడుచుండెను.
కొంతకాలము జరిగినతరువాత అసూయాయావృతులయి వారు
అహా! ఈ గౌతముండా? మనలను సంసారమునుండి యన్నమిడి
తరింపఁజేయువాడు. ఈతని నెటులయిన నవమానించవలెనని
దుర్బుద్ధిగలిగి ఆవరిమొక్కలను మేయుటకై, యాకలి గొని
నదైయున్న యొక యావునుగల్పించి యాచేనుమీదికితోలిరి.

శ్లో॥ సంవీక్ష్య గౌతమ స్తాంచ కుశాగ్రం సందధే తదా
పాతయామాస గవి తత్ పపాతచ మమార సా.
రురోద గౌతమో వీక్ష్య మునిసంఘ మువాచ సః
కథం హత్యాం తరిష్యామి కథయంతు మునీశ్వరాః. ౧౦

తా॥ అపుడాగౌతముడు వరిపైరును మేయుచున్న యా
యావునుజూచి దానిమీద యొక దర్భకఱ్ఱతో విసరివేసెను.
అంతమాత్రముచేతనే మాయాకల్పితమగు నాయావు క్రింద
బడి చనిపోయెను. ఆతడు మిగుల దుఃఖించి మునీంద్రులారా!
ఈ గోహత్యాపాపమునుండి నేనెట్లు విముక్తుఁడనగుదును. దయ
చేసి చెప్పుడని వారిని బ్రార్థించెను.

శ్లో॥ సూత ఉవాచ=
ఆనేష్యసి హరాద్గంగాం మేనకేనాప్యుపాయతః
తస్మాత్పాపా న్మునిశ్రేష్ఠ ముచ్యతే నాత్రసంశయః. ౧౧

తా॥ ఓ గౌతమమహర్షీ ! యేయుపాయముచేత
యీశ్వరుని దగ్గరనుండి గంగను సింధుభూమికి తీసికొనివ
నచో గోహత్యాపాపము నశించునని వారనిరి. అంత,

శ్లో॥ గౌతమో ఖిన్నహృదయః త్ర్యంబకస్య పురం యయౌ
తత్ర స తత్ర మునిరాట్ తపశ్చక్రే సుదుష్కరం ౧౨
ఆవిరాసీన్మహాదేవః కోటిసూర్య సమప్రభః
పద్మనేత్ర శ్చతుర్బాహు స్సర్వాభరణ భూషితః॥ ౧౩
నందికేశ్వర మారూఢః పార్వత్యాసహితఃప్రభుః
బ్రహ్మాదిభి స్తూయమానః ప్రదదౌ వాంఛితం మునేః।

తా॥ గౌతముఁడు దుఃఖపడుచు త్ర్యంబకమునకే
దుష్కరమగు తపస్సు శంకరునిగూర్చి చేయగా నామహానుభా
వుడు నందివాహనా రూఢుండై పార్వతితోఁగూడికొని బ్రహ్మా
దేవతలు నుతింపుచుండ నామునికిఁ బ్రత్యక్షమై యాతనియ
భీష్టము నెరవేరునటుల వరంబిచ్చెను.

శ్లో॥ గౌతమోపి మహాతేజాః భక్త్యా ప్రాహ మహేశ్వరం
గంగాయాః పతనం భూమి ర్నకించి త్సహతే విభో! ౧౪
సర్వస్యాధారభూతాయాః పాలనంకురు శంకర!
ఇతి ప్రదక్షిణం కృత్వాననామచ హరం మునిః. ౧౫
ప్రార్థిత స్తేన సర్వేశః కల్పయామాస పర్వతం
సద్యోజాతాదిభిః పంచశిఖరై స్సమలంకృతం. ౧౬
ఈశానశృంగా న్నిర్గత్య యజ్ఞాంగస్యచ మూలతః
ప్రవాహో నిర్యయౌ భీమో గాంగేయో వేగవత్తరః. ౧౭

ఆవర్తనసహస్రైస్తు భ్రామయ న్పర్వతాం స్తరూన్
ప్రచ్ఛాద్య వీచిభిః ఫేనైః సగపట్టణభూతలం. ౧౯

జవేన భంజయ న్వాయుం వృషద్భి ర్దివ మంధయన్
గుణై స్తు మూకయన్ శ్రోత్రూ న్నాశా బధిరయ న్దిశః. ౨౦

మరుదేశే తతేదేశే చాంభాంసిచ విపూరయన్
పాతయ న్పర్వతా న్పర్వా న్వృక్షా నుత్పాట్య నిర్యయౌ.

తా॥ అంత నా గౌతముడు పరమేశ్వరా! భూమి నీప్రవాహవేగమును సహించునట్లనుగ్రహింపుమన శివుండు సద్యోజాత వామదేవ అఘోర తత్పురుష ఈశాన్యములను నయిదు శిఖరములచే శోభిల్లు పర్వతాకారమును వహింప, ఈశానశృంగమునుండి గంగాప్రవాహము మహావేగమున బయలుదేరి చెట్లను గుట్టలను పెల్లగించుచు మరుదేశములం దిసుక దిబ్బల పెట్టుచు దశదిశలు పిక్కటిల్లునటుల ధ్వనించుచు బయలుదేరెను.

శ్లో॥ 1 ప్రార్థితః పర్వతాకారః ప్రభంగస్సంబభూవహ॥
2 పర్వతః పంచశిఖరః సద్యోజాతాదిభిః క్రమాత్. ౨౧
3 మరుపృష్ఠాని చాంభాంసి పూరయ న్నికటై ర్హ్రదాన్
తే దేశా స్తే జనపదా స్తే శైలా స్తేపి చాశ్రమాః. ౨౩

పుణ్యా గోదావరీ యేషాం మధ్యేయాతి సరిద్వరా
అగ్నిం ప్రాప్య యథా సద్యస్తూలరాశి ర్వినశ్యతి, ౨౪

తథాగంగాం సకృత్ప్రాప్య పాపరాశి ర్వినశ్యతి
యథోపజీవికా ధేనుః దేవానాం కామదా స్మృతా,
తథైవ ప్రాణినాం గంగా సర్వకామఫలప్రదా

తా॥ ఏ యే దేశములు పల్లెలు గుట్టలు ఆశ్రమ
గోదావరీతీరమున గలవో అవియన్నియు పవిత్రములై
అగ్నియందు దూదివలె గోదావరీస్నానమున సర్వపాప
నశించును. దేవతలకు కామధేనువువలె జనులకు గంగ
కామముల నిచ్చుచున్నది.

శ్లో॥ దర్శనా త్స్పర్శనా త్పానా త్తథా గంగేతికీర్తనాత్
పాపాత్మానోఽపి పురుషా దేవై ర్గచ్ఛంతి తృప్యతాం
యేఽసమర్థా నపశ్యంతి గంగాం పుణ్యవతీం శుభాం
పంగవ స్తేపి జాత్యంధాః పశవః పరికీర్తితాః.
పూర్వేవయసి కర్మాణి కృత్వా పాపాని యే నరాః
పశ్చా ద్గంగాం నిషేవంతే తేపి యాంతి పరాంగతిం.
మనోవాక్కాయజై ర్గ్రస్తాః పాపై ర్బహువిధైరపి
గంగాదర్శనలాభాచ్చ నరాః పుణ్యా ననంశయః.

తా॥ గంగను తాకుటవలన, చూచుటవలన, స్మరి
వలననూ పాపాత్ములైన పురుషులుగూడ దేవతలతో స
లగుదురు. అటుల గంగను స్పృశించనిచో గ్రుడ్డివారు
వారు నగుదురు. ఎట్టి పాపాత్ములైనను గంగాస్నానమ
పుణ్యాత్ములగుదురు.

తృతీయాధ్యాయః

తతః స్వవృత్త మేవంతు వృత్తం తస్య మహాత్మనః
గౌతమోపి మహాతేజాః కృతకార్యో మహామతిః. 30

భార్యయాఽహల్యయాసార్థం పూజాం చక్రే యథావిధి
తయాసహా మునిశ్రేష్ఠః ఆయయౌ వీతకల్మషః. 31

తా॥ గౌతమమహర్షి తనభార్యయయిన యహల్యతో కూడ గంగను విధిగ పూజించి పాపరహితుఁడై తిరిగివెళ్లెను.

శ్లో॥ ఋషేః పూజాం గృహీత్వాచ భూమ్యాకాశస్థలాంతికే
ఆదిముక్తీశ్వరం శృత్వా స్థితం కుండస్య పశ్చిమే. 32
నిజరూప మవష్టభ్య దర్శనార్థం సమాగతా
మధ్యేకోటీశ్వరా స్సమ్యక్ పూజయిత్వాచ గౌతమీ. 33
తస్మాచ్చ నిర్గతా దేవాః కృతానుజ్ఞా యయౌ ముదా
ఉత్తరాభిముఖీ భూత్వా భైరవస్యాజ్ఞయా పునః. 34
ప్రాఙ్ముఖీచ తతో గంగాప్రణీతా సంగమావధి.
మహాఘోషం సమాకర్ణ్య దర్శనార్థం సమాగతం
మునిసంఘ మువాచేదం గౌతమీ పాపనాశనీ. 35

తా॥ గౌతమియు దక్షిణకాశియందాదిముక్తేశ్వరుఁడున్నాడని విని తద్దర్శనార్థమై నిజరూపముతో బయలుదేరి ఉత్తరాభిముఖయై యందున్న సప్తకోటీశ్వరస్వామిని పూజించి భైరవాజ్ఞచే తిరిగి తూర్పుగ ప్రణీతాసంగమపర్యంతము తన మహాధ్వనిని చూడవచ్చిన, ఋషులతో నిటులఁ బలికెను.

మణికర్ణేజలే స్నాత్వా దుర్గేశం సంగమేశ్వరం
పరిదక్షిణత్రియం కృత్వా సోమవారేఽభిషేచనం. ౩౭

నైవేద్యంచ విశేషేణ సంగమేశ్వరసన్నిధా
స్నానం కృత్వా యథాశక్తి బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్సుధీః

సంవత్సరాభిషేకంచ కృత్వాజ్యేనశుత్రీతీరక్తైః
అభిషేకోద్భవం గవ్యం స్వయం భుంజీత భార్యయా. ౩౯

ఉదరేసంభవాన్దోషాన్నిహ్యాస్య జనయేత్సుతాః
నమోనమస్సంగమనాయకాయ నమోనమోహైమవ
తీశ్వరాయ। నమోనమః కారణకారణాయ నమోనమో
భక్తజనప్రియాయ॥
ఇత్యుక్త్వాచ నమస్కృత్వా గౌతమీంలోకపావనీం. ౪౦

తా॥ ఓమునులారా! మణికర్ణికయందు స్నానముచేసి దుర్గేశ సంగమేశ్వరులను బూజించవలయు. ఇటులే సంగమేశ్వర సన్నిధియందు స్నానముచేసి శక్తికొలది బ్రాహ్మణులకన్న మిడవలయు. ఒకవత్సరము రుద్రముతో ఘృతాభిషేకముచేసి భార్యతోగూడ నాయభిషేక సంజనితమగు గవ్యమును దినిన ఉదరమునందలి సర్వదోషములు నశించి సంతానము గలుగును. సంగమేశ్వరు స్తోత్రముచేయవలయునని వారితోఁ జెప్పి తానుగూడ సంగమేశ్వరుని బూజించి దక్షిణాభిముఖుడై వెళ్లెను.

శ్లో॥ సంగమేశంతు సంపూజ్య పుత్రసిద్ధిప్రదాయకం
దక్షిణాభిముఖీభూత్వా వ్యాసాద్యైః పూజితా సతీ. ౪౧
ప్రాఙ్ముఖీచ తతోభూత్వా సప్తధా సాగరం యయౌ.

తా॥ ఆగంగ వ్యాసాదిమహర్షులచే పూజింపబడి అట నుండి తూర్పుగబోయి యేడుపాయలై సముద్రమును గలిసెను.

శ్లో॥ శంభోర్మస్తకనిర్గతా సురనదీ విశ్వంభరాపాదనీ
గంగాసాగరగామినీచ మునినా చాఽహల్యయా పూజితా
ఏతత్పట్టణ భూమణీ కృతతనుశ్చాంభోనిధిం సంగతా
జహ్నోః కన్యకయా వివాద మకరో ల్లోకత్రయేసాభిధా.

తా॥ పరమపవిత్రమైన భాగీరథి శివుని శిరస్సునుండి బయలుదేరి గౌతమమహర్షి చేతను, అహల్యచేతను పూజింపబడి దక్షిణకాశిమీదుగా జని యేడుపాయలై సముద్రమున కేగెను. జహ్నుమహర్షికుమార్తెయగు గంగకును, గౌతముని కుమార్తె యగు గౌతమికిని వివాద జరిగినది. అది ముందు వచింపబడును.

ఇతి శ్రీస్కాందే మహాపురాణే సనత్కుమారసంహితాయా ముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే తృతీయాధ్యాయస్సమాప్తః.

స్కాందమహాపురాణమందలి కాళేశ్వరఖండమున
మూడవయధ్యాయము ముగిసెను.

చతుర్థోఽధ్యాయ ప్రారంభః

ఋషయ ఊచుః.

శ్లో॥ భగిన్యోః లోకపావన్యో ర్గాద్యయో ర్జలరూపిణ్యోః
కిమర్థ మాసీ త్సంవాదః సూత! యోగి న్వదస్వ నః.

సూత ఉవాచ.—

శ్లో॥ కదాచి త్సత్యలోకేతు గౌతమీ జహ్నుకన్యయోః
సంవాద స్తుములో జాత స్సరోజాసన సన్నిధౌ. ౨

శ్లో॥ మూర్తిమత్యో ర్మహానద్యోః గౌతమీ జహ్నుకన్యయోః
సభాయాః బ్రహ్మణోహ్యగ్రపార్శ్వయో ర్నిషసాదతుః. ౩

తా॥ ఓ సూతమహర్షీ? లోకపావనులును సోదరీ మణులును జలరూపులునగు గంగా గౌతముల కెందుకు వివాద కలిగినది? అని శౌనకాదు లడుగ సూతు డిటుల బల్కెను.

తా॥ ఓ మునులారా! వినుండు సత్యలోకమున బ్రహ్మదేవుని సన్నిధియందే గౌతమికిని జాహ్నవికిని గొప్ప సంవాదము జరిగినది. అదెట్లన,

ఒకనాడు బ్రహ్మదేవునిముందు యిరుపార్శ్వములందు గంగా గౌతము లిద్ద ఱాకారమును ధరించి కూర్చుండిరి.

శ్లో॥ రణయన్మహతీం వీణాం నారదః కలహప్రియః
ఆగత్యాహ చ తే దృష్ట్వా ప్రశశంస సవిస్తరం. ౪
యువయో స్తీర్థరాజాయై పావనాయై న మోనమః
ఇత్యుక్త్వాపరరామాథ నారదో హరసన్నిభః. ౫

తా॥ అచటికి కలహాశనుడగు నారదమహర్షి — తన మహతి యను వీణను వాయించుచువచ్చి గంగా గౌతములను జూచి మీ యిరువురిలో తీర్థరాజునకు నమస్కారమని యూరకుండెను.

శ్లో॥ జగాద జాహ్నవీ శృత్వా తీర్థరాజాస్మి నారద!
తథాస్త్వితి వచశ్శృత్వా గర్వయుక్తా బభూవచ. ౬

శృత్వా తద్వచనం కృద్ధా గౌతమీ లోకపావనీ
నదీనాంచ సురాణాంచ సర్వస్త్రీణాంచ మధ్యగా. ౭

అహమేవాహమేవాస్మీత్యువాచాహం శిరోమణిః.

తా॥ నారదునివచనమును విని గంగ ఓ మునీంద్రా! నీ వన్నది సత్యము, నేనే తీర్థరాజును, నాకన్న నింకెవ్వరధికులని వచింప గౌతమికి కోపమునవచ్చి గంగా! నీవుకాదుసుమా! నేనే యధికురాలను, నేనే తీర్థరాజును, నేనే యందరిలో శిరోమణిని అని వచించెను.

శ్లో॥ కథం త్వం గౌతమీ మత్తస్త్వధికేతి బభాణ సా. ౮

తా॥ ఓ గౌతమీ! నీవు నాకంటె నెటులగొప్పదానవు? అని గంగ గౌతమిని నడిగెను.

గౌతమ్యువాచ = గౌతమి యిటుల వచించెను.

శ్లో॥ అహంహి ఋషికన్యాస్మి రాజకన్యాసి జాహ్నవి!
ఆద్యాతు గౌతమీ గంగా ద్వితీయా జాహ్నవీ తథా

సర్వవేదమయ స్స్నాతో గౌతమో మత్పితా ప్రభుః
శుచి ర్విప్ర శ్శుచికరః వర్ణానాం బ్రాహ్మణో గురుః. ౯

మయాచ సర్వత శ్శంభు ర్వర్తతేచ త్వయా క్వచిత్
ఆద్యా సమధికా చాహం మత్సమానా కథంభవేః. ౧౦

అపమో రహమేవాద్యా మునిసత్తమవంశజా
శివలింగాన్యనేకాని మయి సంతి నహి త్వయి. ౧౧

విష్ణు స్సదాశివో బ్రహ్మ మత్స్వరూపేణ వర్తతే
మత్తుల్యా త్వం కథం గంగే! ఇత్యుక్త్వా విరరామ సా. ౧౨

తా॥ గంగ! నేను ఋషికన్యకను, నీవు రాజకన్యవు, కావున నేను మొదటిదానిని, నీవు రెండవదానివి, సర్వవేదవిదుఁడై బ్రాహ్మణోత్తముఁడైన గౌతమ మహర్షి నాతండ్రి, సర్వవర్ణములకు బ్రాహ్మణుడే గురువుకదా? ఇంతియగాక, నాయందంతటను ననేక మహిమలుగల్గ శివలింగములు గలవు. నీయందొ నొకచోటనే శివలింగమహిమ గలదు. త్రిమూర్తులు నారూపమున నుందురు. కావున నీవు నాతో సమానురాలవెట్లగుదునని గౌతమి గంగతోఁ బలికెను.

జాహ్నవ్యువాచ = గంగ యిటులఁ బలికెను.

శ్లో॥ మయి శంభు ర్మహాప్రీతః పురా సర్వోత్తమాం పురీం
కాశీం ప్రకల్ప్య విశ్వేశః మత్తటే సంస్థిత స్సదా. ౧౩

ఇహ పంచత్వమాప్తేభ్యః కైవల్యం ప్రదదాత్యసౌ
ప్రవక్ష్యామిత్యహంసంచ ద్వా శుచీ బ్రహ్మవాదినా. ౧౪

తా॥ గౌతమీ! నాయందు సర్వేశ్వరుని కెక్కువప్రేమ. అందువలననే విశ్వేశ్వరుఁడు సర్వోత్తమమగు కాశీపురమును నాతీరమునందుకట్టెని వసించుచు!నాయందు స్నానముచేసినంతనే మానవులకుఁగైవల్యమును స్వర్గలోకమును నొసంగుచున్నాఁడు. ఇందున కొకయితిహాసము గలదు వచించెద వినుము.

శ్లో॥ వేదాగమజ్ఞౌ సుగుణౌ విఖ్యాతౌ పరయోగినౌ
లోకాంశ్చసంచరంతౌ తౌ జగ్మతు ర్బ్రహ్మవాదినౌ. ౧౬

కైలాసం పర్వత శ్రేష్ఠం నిత్యానంద సుఖాకరం
తన్మధ్యే నగరం దివ్యం అనంతమమృతాహ్వాయం. ౧౭

నిగమం నిత్యఫలదం అనంతసుఖదం మహత్
సర్వం హిరణ్మయం దివ్యం నానాచిత్రపరిచ్ఛదం. ౧౮

దివ్యరత్నమయై శ్శుభ్రైః ప్రాకారై ర్గోపురై ర్యుతం
వివస్వత్కోటిసంకాశం నానాసౌఖ్యసముజ్జ్వలం. ౧౯

చంద్రకాంతమయై ర్దివ్యై ర్విమానై ర్బహుభి ర్యుతం
నానారత్నవిచిత్రాఢ్యై స్సరోభి ర్బహుభి ర్యుతం. ౧౯

రత్నముక్తామయై ర్గుచ్ఛై స్తోరణైః పరివేష్టితం
ఫలై రానమ్య శాఖాద్యైః పాదపైః పరిశోభితం. ౨౦

నానాపక్షిమృగాకీర్ణైః దేవవృక్షైశ్చ శోభితం
పద్మకల్హారయుక్తాభి ర్వాపీభి రుపశోభితం. ౨౧

సుధాకరసహస్రాభైః పురుషై స్సమలంకృతం

తా॥ బ్రహ్మవాదులును, సకలశాస్త్రవిదులును, నగు నిరువురు యోగీశ్వరులు సమస్తలోకములను దిరుగుచు సర్వ సుఖములకు నాలయమై నిత్యానందము నొసంగు కైలాసపర్వతమునకు వెల్లిరి. అందొక దివ్యమగు పురంబును గాంచిరి. దాని నామము అమృతము, బంగారుతో గట్టబడినది. అనేక చిత్రములు రత్నప్రాకారములు గోపురములు చంద్రకాంతమయములైన విమానములు పలువిధములగు రత్నములు తాపినసరస్సులు ముత్యాలచే రత్నాలచే నొప్పారు తోరణములు ఫలభారమునఁ క్రిందికి వంగినవృక్షములు పద్మశోభితములగు వాపికలు పక్షులు మృగములు వేయిచంద్రులను ధిక్కరించు కాంతిగలిగిన పురుషులుగూడ నందు సంచరించుచుందురు.

శ్లో॥ సర్వే చతుర్భుజా స్సర్వే శుద్ధా శ్శంశితవిగ్రహాః. ౨౨
శూలఖడ్గధరా స్సర్వే త్రిలోకేశాఽస్త్రపాణినః
అనురంజంతి దేవేశం భక్త్యాఽమృతరసేనచ. ౨౩
ప్రతపద్యుత్సహస్రాంశు కోటితుల్యసమప్రభాః
దివ్యచందనలిప్తాంగా స్సర్వాభరణభూషితాః. ౨౪
పుండరీకేక్షణా స్తత్ర యోషిత శ్శ్రీసమా శ్శుభాః
ఆరూఢయౌవనా స్సర్వే నార్యశ్చ పురుషర్షభాః. ౨౫
మోదంతే పరమే వ్యోమ్ని శాశ్వతప్రభుకింకరాః
అనిశం ప్రీతిభి ర్దేవాన ర్తయంతి నమంతివై. ౨౬

తా॥ అచటనుండిన మానవులు నాలుగుభుజములుగలిగి శూలాద్యాయధములను ధరించి చందనభూషణాదులచే నలంకృతులై భక్తితో మహేశ్వరుని సేవించుచుందురు. యువతులసాధారణసౌందర్యము గలిగియుందురు. ప్రీతితో దేవతలు వారిని నమస్కరింతురు.

శ్లో॥ తన్మధ్యే తం పురం దివ్యం మణిప్రాకారసంయుతం
మణితోరణసంయుక్తం చతుర్ద్వారసమన్వితం. ౨౭
మాతృభి ర్వృషభేనాపి శక్త్యష్టకసమన్వితం
అష్టసిద్ధై రష్టపాలైః పరితః పరిరక్షితం ౨౮
వినాయకకుమారాభ్యాం ప్రమథైశ్చాపి రక్షితం
దివ్యశస్త్రాస్త్రసంపన్నై ర్ద్వారపాలై స్సురక్షితం. ౨౯
మధ్యేమణిమయం సౌధం సహస్రస్తంభసంయుతం
నానారత్నవితానాది చిత్రరాజి సుఖావహం
దివ్యచందన కర్పూరకుంకుమాదివిశోభితం. ౩౦
దివ్యాప్సరోగణై శ్శుభ్రై స్సేవితం సతతం శుభం
మధ్యే సింహాసనం రమ్యం సుధర్మాద్యై స్సురై ర్యుతం.

తా॥ ఆ పురమధ్యమందొక చిన్న పురము గలదు. మణిమయములగు ప్రాకారములును, తోరణములును, నాలుగు ద్వారములును, గలవు. మాతృదేవతలు - వృషభేశ్వరుఁడు - అష్టశక్తులు-అష్టసిద్ధులు-అష్టదిక్పాలకులు - వినాయక-కుమారస్వాములు - శస్త్రపాణులగు ద్వారపాలకులు నాపురమును గాపాడుచుం

ఆ నగరమధ్యమున మణినిర్మితమగు నొక మేడ గల
అది వేయి స్తంభములతోడను రత్నపుచాందినీలతోడను, అప్స
గణములతోడను సేవించబడుచుండును.

దానిమధ్యయందు నొకసింహాసనము గలదు.

శ్లో॥ దేవత్రియసమాయుక్తం మధ్యేష్టదళపంకజం
కర్ణికాయాం న్యసే త్పూర్వో వహ్ని స్తత్రప్రతిష్ఠితః
జ్వాలామాలాభి రర్థ్యాభి ర్విద్యుద్దామాదికాంతిభిః
తస్మి న్నివిష్ట మాత్మాన మీశ్వరం జగతఃప్రభుం.
శ్వేతాంభోరుహసంకాశం ఇందీవరనిభేక్షణం
సంపూర్ణచంద్రప్రతిమస్మితవక్త్రం దయాపరం.
మహోరస్కం ప్రేక్షణీయం దీర్ఘబాహుచతుష్టయం.
కోటిసూర్యప్రతీకాశంకిరీటేన విరాజితం
దివ్యచందనలిప్తాంగం దివ్యచిత్రాంబరావృతం.
కేయూరహారకటకనూపురాద్యై రలంకృతం
కందర్పకోటిలావణ్యం జగన్మోహన విగ్రహం.
సమానాతిశయాభావ రూపౌదార్యగుణాన్వితం
అనంతాదిత్యసంకాశాం పశ్యంతీం పరమేశ్వరం.
సర్వలక్షణ సంపన్నాం కోమలావయవోజ్వలాం.

తా॥ ఆసింహాసన మధ్యమం దష్టదళపద్మము గల
అందలి కర్ణికయందు జ్వాలామాలలతో బ్రజ్వరిల్లుచు మెరు
కాంతుల ధిక్కరించు నగ్ని గలదు. అందు శుభ్రశరీరుఁడు

ర్భుజుడు కోటిమన్మథ సుందరాకారుఁడు అనంత కళ్యాణగుణా
కరుడు నగు సర్వేశ్వరుండు గలండు. అతని నెడబాయక యనంత
సూర్యకాంతిగలిగి సర్వలక్షణ సంపన్నురాలగు శక్తి యుండును.

శ్లో॥ ఉద్యత్కోటి సహస్రాంశు సహస్రానల తేజసా. ౩౯
ప్రకాశయంతీ మభితః దివ్యవస్త్రవిభూషితాం
అత్యంత నీలకుటిలకచభారవిరాజితాం. ౪౦
అనేక దివ్యాభరణాం దివ్యమాల్యోపశోభితాం
పద్మపత్రవిశాలాక్షీం సర్వభూత దయాపరాం. ౪౧
చందనేన విలిప్తాంగీం మహేశస్యాపి మోహినీం
తప్తజాంబూనదప్రఖ్యాం సర్వలోకైక సుందరీం. ౪౨
వినోదయంతీం తాంబూలచర్వణాది విభూషితైః
ఏవంవిధాం పరాం దేవీం పశ్యంతం పరమేశ్వరం. ౪౩
ధూపైశ్చ బహుభి ర్దీపైః నైవేద్యైశ్చ విరాజితాం
బహ్వీభిః ప్రీతియుక్తాభి రప్సరోభిస్తు సేవితం. ౪౪
ఛత్రైశ్చ చామరై ర్యుక్తం సురస్త్రీనర్తకై ర్యుతం
దేవదేవం జగన్నాథం సర్వజ్ఞం పరమేశ్వరం. ౪౫
ప్రదక్షిణత్రయం కృత్వా వవందాతే చ యోగినౌ

తా॥ సర్వభూతములందు దయగలిగి తల్లిదండ్రులై
వెలయు నాయుమామహేశ్వరులను ధూపదీపనైవేద్యములతో
డను, ఛత్రచామరాందోళికాదులతోడను, పూజించి మూడు
ప్రదక్షిణములుచేసి ఆ యోగీశ్వరు లిరువురు నమస్కరించిరి.

శ్లో॥ ప్రశంసతు ర్మహాత్మానం వేదైశ్చ సుమనోహరైః
ఈశాన స్సర్వవిద్యానాం భూతానా మీశ్వరో విభుః.
ఆపరమో ర్మూర్తయే భూయా ద్బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిసేవితః
స్వర్ణవర్ణః స్వర్ణపతిః పశూనాం పతి రీశ్వరః.
ఉమాపతి ర్దదాత్యగ్రిం పూర్ణం బ్రహ్మసుఖం స్థిరం
కైలాసస్యోత్తమే శృంగే శంకరస్య శివాలయే.
మోదంతే దేవతా స్తస్య శివసంకల్పమస్తు నో
విశ్వం భూతం వర్తమానం భవిష్యచ్చిత్ర మస్తి యత్.
తత్సర్వం స్వర్ణవ ద్రుద్రి స్తస్మై రుద్రాయ తే నమః.

తా॥ మఱియు వేదోక్తులచేత పలువిధముల నుతించి
ఓ పరమేశ్వరా! నీవు హిరణ్మయుడవు సర్వవిద్యాధిపతివి, స
భూతాధిపతివి, పూర్ణ బ్రహ్మపదము నొసంగువాడవు, కైలా
పర్వతమునందలి యుత్తరశిఖరమున, శంకరా! యే యాల
మునందు దేవత లానందమున మెలంగుదురో అట్టిస్థలము
మమ్ము చేర్చుము. సర్వజగత్స్వరూపుడవగు నీకు నమస్కారమ

శ్లో॥ ఏవం స్తుత్వా మహాత్మాన మాజ్ఞాం ప్రాప్య శివస్య చ
నిష్క్రాంతౌ యోగినౌ పీఠే హ్యాసీనం శివనందనం.
నమతుః స్త్రిః పరిక్రమ్య దివ్యౌ తౌ బ్రహ్మవాదినౌ
సర్వజ్ఞం సుముఖం శాంతం కుమారం పర్యపృచ్ఛతాం.

తా॥ ఈవిధముగ శివుని నుతించి శివాజ్ఞనొంది య
నుండి బయలుదేరి కుమారస్వామిదగ్గరకు వచ్చి యథా
పూజించి నమస్కరించి యొకప్రశ్న నడిగిరి.

చతుర్థోధ్యాయః

శ్లో॥ అత్ర స్థితానాం సర్వేషాం సారూప్యం కథమాగతం
వద షణ్ముఖ! సర్వజ్ఞ! దయాసింధో! శివపావన! ౫౩

తా॥ ఓ కుమారస్వామీ! ఇచ్చటగల సమస్త జంతువులకు సారూప్య మెటులవచ్చినదో వచింపుము.

షణ్ముఖః:—
సర్వేపి జంతవః కాశ్యాం మృతాశ్చాత్రాగతా ఇమే
దేవేనానంతభోగేన శంకరేణ మహాత్మనా. ౫౪
కాశీప్రభావో నిర్ణేయః నసమర్థోస్మి యోగినో
ఇత్యుక్త్వాపరరామాసౌ నమస్కృత్యాచ జగ్మతుః. ౫౫

తా॥ కాశీనగరమున జంతువులన్నియు మృతినొంది మహనీయుఁడగు శంకరుని రూపముతోఁడ తిరిగి యిచటికి వచ్చును. ఓ యోగీంద్రులారా! కాశీప్రభావమును నిర్ణయింప శంకరుఁడుతప్ప నేను సమర్థుఁడనుకాను* అని కుమారస్వామి విరమించెను.

శ్లో॥ తపశ్చ యోగం నిందంతౌ కులం జన్మవిధిం పరం
కాశ్యాం మరణ మాకాంక్ష్య వపుస్త్యక్త్వా ప్రభావతః.
సారూప్యం జగ్మతు స్సద్యః పరమానంద మాప్లుతౌ.

శ్లో॥ కాశ్యామవశ్యం త్యజతాం శరీరం శరీరిణాంనాస్తిపునశ్శరీరం
యద్యస్తి కంఠేగరళం లలాటేవిలోచనంచంద్రకళాచమౌళౌ
శృతి॥ సితాసితే సరితే సంగతే యేవై తన్వాం విసృజంతి
ధీరాస్తే జనాసో అమృతత్వం భజంతీతి.

శ్లో॥ తపోమార్గై స్తపోభిశ్చ చాలయంతోఽపి పర్వతా
పఠంతు వేదశాస్త్రాణి యజంతు మఖకోటిభిః
అటంతు సర్వతీర్థాని వినయంతు సుకర్మభిః.
నతరంతి నరాః కాశ్యాం మణికర్ణ మృతిం వినా
పంచక్రోశ పరిమాణాయాం కాశ్యా మేవం నసంశయః
మమా స్తేచేతి తద్భాగ్యం మత్సమానా కథం భవేః.

తా॥ అంత నాయోగీంద్రులు తాముచేసిన తపస్సును యోగమును, కులమును, తమ జన్మమును, దైవమును దూరుచు తపఃపరిభావమున కాశియందు శరీరమును త్యజించి శివసారూప్యమునొంది యానందసాగరమున నిమగ్నులైరి.

ఓ మహర్షులారా! కాశీయందే శరీరమును త్యజించవలయు. అటువదలినవారికి తిరిగి శరీరములేదు. అనగా జన్మ లేదని భావము. ఉన్నచో, కంఠమున విషమును లలాటమున వహ్నియు, శిరస్సున చంద్రకళయుగల రూపము వచ్చును. (అనగా శివసారూప్యముగలుగునని భావము) వేదముకూడ దీనినే ధ్రువపరచుచున్నది.

తపస్సునొనర్చి పర్వతముల చలింపజేయు సామర్థ్యము కలిగినను, వేదశాస్త్రములు చదివినను, యాగములొనర్చినను, సర్వతీర్థముల గ్రుంకులిడినను మానవులు కాశీయందు మరణించిన గాని తరింపఁజాలరు. పంచక్రోశపరిమాణముగల కాశీమునమే ముక్తినొసంగును.

కావున నోగోదావరీ! నీవు నాతోఁ సమానురాల వెట్లగుదువు? అని గంగ గోదావరితోఁ బలికెను.

ఇతి శ్రీస్కాందే మహాపురాణే సనత్కుమారసంహితాయా ముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే చతుర్థోధ్యాయ స్సమాప్తః.

స్కాంద మహాపురాణమునందలి కాళేశ్వరఖండమున నాల్గవ యధ్యాయము ముగిసెను.

పంచమోధ్యాయ ప్రారంభః

సూత ఉవాచ.

శ్లో॥ జాహ్నవీవచనం శృత్వా గౌతమీ లజ్జితా తదా
తప శ్చచార దేవేశం లోకేశం శంకరం ప్రతి. ౧

తత్ర తేజ స్సముత్పన్నం ప్రళయార్కసమప్రభం
త త్తేజసా జగద్దగ్ధం దృష్ట్వా లోకా భయార్దితాః. ౨

శంకరం శరణం జగ్ముః సర్వభూతదయాపరం
రక్షస్వ దేవదేవేశ జగదానందకారక. ౩

ఇతి విజ్ఞాపితోఽధీశ శ్శివస్స్మిత ముఖాంబుజః

తా॥ సూతుఁడు శౌనకాదులతో నిటులఁ బలికెను.

ఓ మునీంద్రులారా! జాహ్నవిపలికిన పలుకులను విని గోదావరి లజ్జపడినదై శంకరునిగురించి తపంబుచేసెను. ఆగౌతమి చేయు ఘోరతపంబుననుండి ప్రళయకాలమందలి సూర్య

తేజస్సును ధిక్కరించు నొక తేజోగ్ని జనించి లోకంబులదహింప నారభించగా నందరు భయంబునొంది శంకరుని శరణువేడిరి. శివుండు వారిస్తోత్రములకలరి మందస్మితముఖారవిందుండై గౌతమిని చూడదలచి పరివారముతో బ్రయాణమయ్యెను.

శ్లో॥ గౌతమీం ద్రష్టుకామోథ సబలః ప్రియయా హరః
దివ్యస్యందనమారుహ్య నందికేశ్వర సంయుతః. ౪
సశివో భైరవైర్యుక్తః మాతృభిః పరివారితః
తతో భేరీమృదంగాద్యైః పణవానకగోముఖైః. ౫
నానావాద్యైస్సమాయుక్తః సురస్త్రీనర్తనైస్సహ. ౬
ఛత్రైశ్చ చామరైర్యుక్తస్తతో గంధర్వనాయకైః
దివ్యైర్హయైర్గజైశ్చైవ రథైః కాంచననిర్మితైః. ౭
మహిషోష్ట్రమహాసింహద్వీపిభిః కృతవాహనైః
ఖడ్గశూలధనుఃపాశ పట్టతోమరశక్తిభిః. ౮
అనేకయోగిభిస్సిద్ధైః మునిభిః పరిసేవితైః
వినాయకకుమారాభ్యాం ప్రమథైః పరివారితః. ౯
కోటిసూర్యప్రతీకాశో బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిసేవితః
దివ్యాయుధసమోపేతః చంద్రమౌళి స్త్రిలోచనః. ౧౦
వరదాభయహస్తాది దివ్యాభరణ భూషితః
గౌతమీప్రీతయేచేశః ప్రసన్నోభూ న్మహేశ్వరః. ౧౧

తా॥ శివుండు నందికేశ్వరవాహనాధిరూఢుండై, వినాయక కుమారులతోడను, ప్రమథగణములతోడను, దివ్యా

యుధాభరణములతోఁడను, కూడికొని, అప్సరసలు ముందర నాడుచుండ, ననేకవాద్యములు మ్రోగుచుండ, గంధర్వులు నుతించుచుండ పలువిధములగు వాహనములనెక్కి యోగులు-భైరవులు మాతృదేవతలు మొదలగువారు వెంబడించుచుండ, బ్రహ్మ విష్ణ్వాదిదేవతలచే సేవింపఁబడుచు గౌతమీ ప్రీతి కొరకు నాయువతిముందట సాక్షాత్కరించెను.

శ్లో॥ గోదావరి! మహాభాగే! ప్రసన్నోస్మి తవామలే!
కిమర్థం తపసా క్లేశః యత్తే కామం దదామ్యహం. ౧౨
మమాపి తవ భేదశ్చ నాస్త్యద్యే! సరిదాత్మకే!

తా॥ ఓ గోదావరీ! నే ప్రసన్నుఁడనై తిని. నీకింకేల యీతపః క్లేశము! నాకును నీకును భేదములేదు. నీవేవరమును గోరుకొనుదువో? కోరుకొనుము యిచ్చెదనని మహేశ్వరుఁడు పలికెను.

శ్లో॥ దేవదేవవచః శ్రుత్వా గౌతమీ హృష్టమానసా. ౧౩
ప్రణమ్య పాదయో ర్భక్త్యా దండవచ్ఛంకరస్యచ
భక్త్యాచపురత స్థిత్వా కృతాంజలిపుటా తదా. ౧౪
సర్వలోకమహేశానం స్తోతుం సముపచక్రమే

తా॥ గౌతమి శివునివాక్యంబుల విని సంతసించి సాష్టాంగ దండప్రణామం బాచరించి దోసిలొగ్గి యతని నీక్రిందివిధమున నుతింప నారంభించెను.

శ్లో॥ దేవదేవ! జగన్నాథ! భగవన్! భవ! ఈశ్వర
త్వద్దర్శనా త్కృతార్థోస్మి సకలానందకారక! ౧౫

అగమ్యః సర్వభూతానాం మనంతమహిమా విభో!
నిత్య స్సర్వగత స్థాణుః చిత్స్వరూపీ జనార్దన ౧౬
త్వదాజ్ఞయా జగత్సర్వం వేదా యజ్ఞా మహర్షయః
పంచభూతాశ్చ సూర్యశ్చ చంద్రశ్శాంతికరో మహాన్.
యోగిన స్సనకాద్యాశ్చ రాక్షసాః పన్నగేశ్వరాః
భవంతి శశ్వ జ్జీవంతి విలయం యాంతి శంకర! ౧౮
త్వం సర్వదేవదేవేశ! జగదానందకారక!
యన్మయా వర్ణ్యసే దేవ! ముగ్ధయా జడరూపయా. ౧౯
దేవాఅపి నజానంతి త్వద్భావం కించి దీశ్వర!
బ్రహ్మవిష్ణ్వాది దేవానాం తత్తదైశ్వర్యదాయక! ౨౦
యోగినాం యోగద స్త్వం హి సర్వేషాం సర్వకామదః
సర్వదః ప్రమథానాంచ భక్తవత్సలభావతః. ౨౧

తా॥ ఓ ఈశ్వర! నీదర్శనమువలన నేకృతార్థురాలనైతిని. సర్వభూతములకగమ్యుఁడవు సర్వలోకముల కానందప్రదుడవు. సర్వవ్యాపకుడవు, పంచభూతములు-సూర్యచంద్రాది దేవతలు, రాక్షసులు, నీయాజ్ఞచే సర్వమును పుట్టుచు గిట్టుచున్నవి. కాని, నీవు మాత్రము జననమరణములు లేకయుండు మహనీయుడవు. బ్రహ్మవిష్ణ్వాది దేవతలకైశ్వర్యమునొసంగిననీవు జడరూపురాలనగు నాచేనుతింపబడుచు ప్రసన్నుడవైతివి. నీభావము నెవరును కొంచెమునైననెఱుంగ జాలరు. భక్తవాత్సల్యమున నెల్లరకు సమస్తమనోరథముల నెరవేర్చుమహనీయుఁడవు నీవే మహాత్మా!

శ్లో॥ ముక్తీశ స్సర్వభూతానాం మత్తటే దర్శనాద్విభో!
ముక్తిం దదాత్వంజసాచ ఏతావ ద్వాంఛితం మమ
మమాపి జహ్నుకన్యాయా స్సంవాదోఽభూ న్మహేశ్వర!
తస్యాః గర్వ పరీహారం కురుష్వ పరమేశ్వర! ౨౩

శృతి॥యద్బ్రాహ్మణాశ్చాబ్రాహ్మణాశ్చప్రశ్చామేయాతాం
బ్రాహ్మణోయాధిభూయాదితి॥
ఇత్యుక్త్వోపరతా శంభోః కృతాంజలిపుటా స్థితా॥ ౨౪

తా॥ సర్వేశ్వర! నాతీరమునయున్న ముక్తీశ్వరునిదర్శనము వలననే సర్వభూతములకు ముక్తిగలుగునటుల వరంబిమ్ము. అటులవరంబిచ్చి నాకును జాహ్నవికిని జరిగినవివాదమందు గర్వించిన జాహ్నవిగర్వపరిహార మొనర్చుము. నీవు బ్రాహ్మణ పక్షపాతివని శృతి చెప్పుచున్నది. అని దోసిలొగ్గి శంకరుని యెదుటసరిసముముగ నిలువబడెను.

శ్లో॥ గౌతమీవచనం శృత్వా శివ స్స్మేరముఖాంబుజః
ప్రోవాచ మధురం వాక్యం సర్వజంతుహితాత్మకం. ౨౫

తా॥ గౌతమీవచనమువిని స్మితాననుఁడై యీశ్వరుఁడు సర్వజంతుహితకరమును మధురమును నగు నొక వాక్యమును పలికెను.

ఈశ్వరఉవాచ:
గోదావరి! యథాభీష్టం తథా భవతు మే వరాత్
ఇత్యుక్త్వా ముక్తినాథోఽపి తత్రైవా యామ్యే మనోరమే. ౨౬

తా॥ గోదావరీ! నీవడిగినటుల వరంబిచ్చితినని వచి
శివుండు ముక్తినాథునకు దక్షిణాదిశయందు వెలసెను.

శ్లో॥ ఏవంస్థితం విధ్వనలార్కలోచనం శివాసమేతం రవిసూ
పట్టణే। గోదావరీయామ్యత టేఽఘనాశనే శ్రీముక్తినా
సతతం నమామి॥

తా॥ యమపట్టణమున గోదావరికిదక్షిణతీరమునపార
తో వెలసినముక్తీశ్వరుని నిరంతరము నమస్కరించుదును.

ఇతి శ్రీస్కాందే సనత్కుమారసంహితాయా ముపరి
భాగే కాళేశ్వరఖండే పంచమోధ్యాయ
స్సమాప్తః.

స్కాందమహాపురాణమునందలి సనత్కుమారసంహితలో
కాళేశ్వరఖండమున యయిదవయధ్యాయము ముగిసెను.

షష్ఠోధ్యాయ ప్రారంభః.

సూత ఉవాచ :

శ్లో॥ ముక్తీశ్వరో మహాదేవో లోకాధీశో గణాన్సరాన్
నియుజ్య శిబికే తత్ర తదాహ మునికన్యకాం.
నీలకంఠం సంగమేశం పూర్వమేవ స్థితం పురే
తథాచ నికటే దేవ మాత్మాసనం పరమేశ్వరం.

ఏతత్తేత్రం మహాపుణ్యాం భవిష్యతి నసంశయః
సహస్రశత సంఖ్యాకవర్షా త్పూర్వం సమాగతః. 3
ఏష సంగేశ్వరో దేవ స్సర్వేషాం ముక్తిహేతవే
సర్వతీర్థాభిరక్షార్థ మావిరాసీ న్మహావిభుః. ౪

తా॥ మహాదేవుండగు ముక్తీశ్వరుండు దేవతలను గణాధిపతులను నా గౌతమిని యా యా ప్రదేశములందు నియమించి, పూర్వదిక్కున నీలకంఠుని సంగమేశ్వరుని నుండ నియమించి, గౌతమిచెంగట వేయి సంవత్సరములకు పూర్వమే తెంచి సర్వతీర్థాధిపతియై సంగమేశ్వరుఁడు సర్వజనులకు ముక్తినొసగుటకై సాక్షాత్కరించెను. కావున నీక్షేత్రము మహాపుణ్యాకరమైనది.

శ్లో॥ సంగమేశాజ్ఞయా కుర్యాత్స్నానం సంగేశపూజనం
సంగీనాం సంగమకరం మణికర్ణిసుసంగమః. ౫
నదీసంగమసంయుక్తం సంగేశం ప్రణమే త్సుధీః
త్యజద్భి స్సంగిభి స్సంగ మేకాంతేన యజే దముం. ౬

తా॥ సంగమేశ్వరునాజ్ఞ గైకొని నదీసంగమప్రదేశమున స్నానముచేసి సంగమేశ్వరుని షోడశోపచారములతో ధ్యానించవలెను.

శ్లో॥ ఏష సంగేశ్వరో దేవో నార్చితేయది ప్రాణిభిః
తే నగచ్ఛంతి కామాంశ్చ న కదాపి శుభం ఫలం. ౭
తద్దర్శనం మహాపుణ్యాం పుత్రసౌభాగ్యవర్ధనం
అర్చనం సంగమేశస్య పాపినామపి మోక్షదం. ౮

పుత్రార్థీ యో నరః కుర్యాచ్ఛ్రీరుద్రేణాఽభిషేచనం
అన్నం చతుర్విధం దత్వా హోమదానాదికం ముదా.
ప్రదక్షిణత్రయం ధీమాన్ స ప్రాప్నోతి సుతాన్ బహూ

తా॥ సంగమేశ్వరుని పూజింపక యెవరును తమ మ
రథముల నొందజాలరు. పుత్త్రులను గోరువారు సంగమేశ్వర
యొద్ద యొకమండలము రుద్రాఽభిషేకముచేసి హోమము
చతుర్విధాన్నమున సంతృప్తిపరచి సంగమేశ్వరునికి ప్రదక్షి
త్రియ మొనర్చినచో తప్పక పుత్త్రులను నొందగలరు.

శ్లో॥ పితరో ఋషయో దేవబ్రాహ్మణాః క్షత్రియాదయః
సంగమేశం మహాదేవం స్మృత్వాఽభ్యర్చ్య యథావిధి
ప్రసాదాత్సంగమేశస్య ప్రాపుర్నయు స్సకలాశ్శ్రియః
ఏతస్య సంగమేశస్య పూజాం త్యజతి మూఢధీః
య స్స యాతి మహాఘోరం నరకం త్వాచంద్రతారక

తా॥ పితృదేవతలు దేవతలు బ్రాహ్మణాదిసర్వ
స్థులు సంగమేశ్వరుని ప్రసాదమువల్లనే సమస్తసంపదలనొం
కావున తప్పక పూజించవలెను. పూజించనిమూఢులు నరక
లను పొందగలరు.

శ్లో॥ ప్రణీతా వరదా వైన్యా గౌతమీచ సరస్వతీ
నద్యః పంచ వహంత్యత్ర ప్రయాగాత్కోటిశోఽధికం.
షట్కోణానలచక్రాభ్యాం తీర్థరాజో బభౌ వరః
అష్టతీర్థసమాయుక్తం చతుర్లింగ సమన్వితం.

తాపత్రియస్య శమనం స్నానమాత్రేణ మోక్షదం
అన్యక్షేత్రే కృతం పాపం పుణ్యక్షేత్రే వినశ్యతి. ౧౫

పంచక్రోశే కృతం పాపం సంగమేతు వినశ్యతి
సంగమేతు కృతం పాపం సంగమేశ్వరసన్నిధౌ. ౧౬

తత్సన్నిధౌ కృతం పాపం తద్ధ్యానాదేవ గౌతమి!

తా॥ ప్రయాగయందు గంగ యమున సరస్వతియను మూడు నదులే గలవుగాని యీ క్షేత్రమున ప్రణీత వరద గౌతమి వైన్య సరస్వతి యను నయిదు నదులు గలవు. గనుక ప్రయాగకంటె నిది కోటిరెట్లు గొప్ప పుణ్యక్షేత్రము సుమా! షట్కోణా నలచక్రములతో అష్టతీర్థములతో చతుర్లింగము లతో గూడి తాపత్రయమును శమింపజేయు సామర్థ్యము వీనికి గలవు.

ఓ గౌతమీ! స్నానమాత్రముచే సర్వులకు మోక్షము కలుగును. ఇతరక్షేత్రముల యందుచేసిన పాపము కాశి యందును, కాశియందుచేసిన పాపము పంచక్రోశ మందును, పంచక్రోశమందు చేసినపాపము నదీసంగమమందును, సంగమ మందుచేసిన పాపము సంగమేశ్వర సన్నిధియందును, సంగ మేశ్వరుని సన్నిధానమందుచేసిన పాపము సంగమేశ్వరుని ధ్యానమువలనను నశించునుసుమీ!

శ్లో॥ భజస్వ గంగే! దేవేశం సంగేశం సర్వకామదం
నారీభిస్సహ సర్వాభి ర్మనోవాంఛామవాప్స్యసి. ౧౭

సుఖానందాన్ దక్షిణతః కేశవార్ధి సమంతతః
పంచక్రోశస్య కోణే సంస్థాప్య దుర్గాధిదేవతాః.
అష్టకోణేషు దిక్పాలా స్థాపితాః పూర్వదక్షిణే ౧౮
యమం దండధరం దేవం నాగభైరవ మంతికే. ౧౯

తా॥ ఓగంగా ! సర్వకామములో సంగు సంగమేశ్వరుని నదీసమేతురాలవై సేవించినచో మనోరథసిద్ధిని బొందుదువు సుమా !

సుఖానందములకు దక్షిణభాగమున కేశవుని, పంచక్రోశముయొక్క కోణములందు దుర్గాధిదేవతలను, స్థాపించితిని. అష్టకోణములందు దిక్పాలకులు స్థాపించబడిరి. అగ్నేయభాగమున యమధర్మరాజును సమీపమందు నాగభైరవుని స్థాపించితిని.

శ్లో॥ ద్వారేషు ద్వారపాలాంశ్చ అతిభీమపరాక్రమాన్
సరస్వతీం దక్షిణతః ఈశాన్యే కాలభైరవం. ౨౦
గణేశాన్ భైరవాంశ్చైవ భేతాళాన్ పురదక్షిణే
వియుజ్య ముక్తినాథోపి తస్థౌ సౌవర్ణమండపే, ౨౧
చతుర్ద్వారసమాయుక్తం రత్నసోపానమంటపే
తీర్థసంరక్షణార్థంహి మాధవం గరుడధ్వజం
పట్టాభిషేక మకరోద్యథావిధి మహేశ్వరః. ౨౨

తా॥ ద్వారములందు మిక్కిలి పరాక్రమముగల ద్వారపాలకులను, దక్షిణభాగమున సరస్వతిని, ఈశాన్యమున కాలభైరవుని, గణేశులను, భైరవులను, భేతాళుని పురదక్షిణభాగ

మున ప్రతిష్ఠించెను. ఆభాగమునువిడిచి స్వావర్ణమండపమును ప్రవేశించెను. ఆమండపమునకు నాలుగుద్వారములును రత్న సోపానములును గలవు. తీర్థసంరక్షణార్తై మాధవస్వామిని శివుండు నియమించెను.

శ్లో॥ సర్వేషాం కర్మణా మాదా శివం తం మనసా స్మరేత్
శివస్య స్మరణం త్యక్త్వా సర్వం నిష్ఫలితం భవేత్. ౨౩
ఇత్యుక్త్వా పురత శ్శంభు స్తస్థౌ సింహాసనే ప్రభుః. ౨౪

తా॥ అన్నికర్మల ప్రారంభమునందు "శివశివ" యని మనస్సుతో శివుని స్మరించవలెను. శివస్మరణమును విడిచినచో నన్నియు ఫలశూన్యములగును. కావున నోదేవతలారా! నాభజన తప్పక చేయవలయునని చెప్పి సింహాసనమున తా నలంకరించెను.

శ్లో॥ మందారై ర్న్రుమశాఖైః ఫలకుసుమదళై స్సంయుతానంత
వృక్షైః । ప్రాకారై స్సౌధముఖ్యై ర్ధ్వజవృషభపతాకాం
కిత స్స్వర్ణకుంభైః.
కైలాసాఖ్యే సుచిత్రే ప్రవిశతి విమలే మందిరే రత్నకుడ్యైః
సంసక్తే దివ్యపీఠే నివసతి సుదతీ పార్వతీనామధేయా. ౨౫

శ్లో॥ వామభాగే సమాసీనాం గౌరీం కాంచన సన్నిభాం
పద్మపత్రవిశాలాక్షీం కమనీయావయవోజ్వ్వలాం. ౨౬

సర్వాభరణసంపన్నాం యౌవనేన విరాజితాం
వినోదయంతీం తాంబూలచర్వణేన సుభాషితైః. ౨౭

కందర్పకోటిలావణ్యం జగన్మోహనవిగ్రహం
అనంతాదిత్యసంకాశం పద్మపత్రాయతేక్షణం. ౨౮
రవికోటి సమాయుక్తకిరీటేన విరాజితం
దివ్యాభరణసంపన్నం దివ్యగంధానులేపనం. ౨౯
మూర్తిమద్భిశ్చ దివ్యాస్త్రైః పరితః పరిరక్షితం
దేవదేవం జగన్నాథం పూజాం చక్రుస్సురోత్తమాః. ౩౦

తా॥ ఆ కైలాసము ఫలకుసుమములతో విలసిల్లు కల్ప వృక్షములతోడను వృషభచిహ్నితములగు పతాకముల తోడను, రత్నస్తంభములతోడను దివ్యప్రాసాదములతోడను ప్రకాశించుచుండును.

ఆ యీశ్వరుని వామభాగమునందుండి బంగారుఛాయ గలిగి సర్వాభరణముల ధరించి తాంబూలము నమలుచు సుందరములగు మాటలతో నీశ్వరుని సంతోషపరచుచు పార్వతీ దేవి ప్రకాశించుచుండెను. కందర్పకోటిలావణ్యము గలిగి జగన్మోహన విగ్రహముగలవాడై కోటిసూర్యప్రకాశమానుడై దివ్యాభరణముల ధరించి కోటిసూర్యసందీప్తమగు కిరీటముచేత ప్రకాశించుచు ఆకారముల ధరించిన దివ్యాస్త్రములచే సంర క్షింపబడుచు మహాదేవుడు ప్రకాశించుచుండును. ఆ దేవ దేవునిపూజను సురలందరు మహానందముతో చేయనారం భించిరి.

శ్లో॥ శ్వేతచ్ఛత్రంచ జగ్రాహ వైకుంఠః పరిశోభితం
వినాయకకుమారౌచ దధతు శ్వేతచామరౌ. ౩౧

దేవగంధర్వా ననర్తు శ్చాప్సరోగణాః
దుందుభయో నేదుః నిర్జగుః పుష్పవృష్టయః. ౩౨

బ్రహ్మాదయో దేవాఃలింగం చక్రుస్స్వనామభిః
ముక్తిలింగస్య పంచక్రోశే శివాత్మకే. ౩౩

లోకేషు యాని పుణ్యాస్థలాని వై
క్షేత్రే స్వమాయుక్తః తస్థౌ సర్వేశ్వరప్రభుః.

విష్ణుమూర్తి శ్వేతచ్ఛత్రిమును పట్టెను, వినాయక వింజామరలువీవదొడగిరి. దేవగంధర్వులు పాడ అప్సరస్త్రీలు ఆడుచుండిరి. దేవదుందుభులు మ్రోయ పుష్పవృష్టులు గురిసినవి. ఆసమయమున బ్రహ్మాది తమ పేరులతో లింగప్రతిష్ఠలనొనరించిరి. ఈలింగము ముక్తిలింగేశ్వరుని ప్రధానముగ గైకొని పంచక్రోశ ందే గలవు. పదునాలుగులోకములందునుగలతీర్థము నీక్షేత్రమునగలవు. ఆతీర్థములతో ముక్తీశ్వరుడు చుచుండును.

క్షేత్రేతు యే జీవాః పశ్యంతిచ మహేశ్వరం
యేషు లోకేషు భుక్త్వా భోగాన్ యథేప్సితాన్.
చ శివ మాయాంతి సత్యం సత్యం వదామ్యహం ౩౫
కేపి ముక్తిలింగస్య సమీపే దృఢమానసాః
మేనహి సర్వత్ర పూజయంతియథాక్రమం
లింగం మహాక్షేత్రే ప్రసోదద్యాదృషికన్యకే! ౩౬
ఫలంభవత్యత్రమత్ప్రసాదాన్నసంశయః.

తా॥ కాళేశ్వరముననున్న వారలు మహేశ్వరదర్శన వల్లనే అనంతములగుభోగముల పుణ్యలోకములందు దేహాంతమున శివరూపమునొందుదురు. ఎవరు ముక్తీ శ్వరుపూజను నియమముగా నాచరింతురో వారిమనోరథము ఆక్షేత్రమునందు ముక్తీశ్వరుడొసగును.

సర్వా న్వరా నహం దేవి ప్రదదాకిమతఃపరం.
ఇతఃప్రభృతి లోకేఽస్మిన్ యామ్యకాశ్యభిధా భవేత్
ముక్తిలింగపురం ప్రాప్య మహాపాతకినోపిచ.
దర్శనాదేవ ముచ్యంతే పాపా త్త్రత్త్రైత్రగౌరవాత్
క్షేత్రదర్శనమాత్రేణ బహవో ముక్తి మాప్నుయుః.

తా॥ మహాదేవీ! నీవడిగినవరములన్నియిచ్చియుంటి గదా! ఇంకేమికావలయును, ఇది మొదలీకాళేశ్వరము దక్షి కాశియనిపిలువబడును. ఎంతటిపాపాత్ముడైనను ముక్తిలి పురమును చూచినంతమాత్రముననే పాపమునుండి వి బడును. యీక్షేత్రమును దర్శించి యనేకులు ముక్తినొం

పాపా ద్విముక్తా లోకాశ్చ ముక్తిం గచ్ఛంతి గౌతమి!
రాజయక్ష్మాదిభి ర్యుక్తా రోగిన స్త్వత్ర గౌతమి!
రోగేభ్యో రాజయక్ష్మాచ్చ ముచ్యంతే మత్ప్రసాదతః
ఇతఃపరంతు త్వచ్చిత్తే వర్తతే వాంఛితంచ యత్.
తత్సమస్తం భవే ద్గంగే మత్ప్రసాదాన్న సంశయః.

తా॥ జనులు పాపమునుండి ముక్తులగుటయేగాక, ఓగౌతమి రాజయక్ష్మాదిరోగములనుండికూడ విముక్తులగుదురు. ఇంతే గాక నీమనోరథములన్నియు నాయనుగ్రహమున నెరవేరుగ

శ్లో॥ యథేప్సితా న్వరా న్దత్వా గౌతమీం పాలయంచ్ఛివః.
ముక్తిలింగాకృతిం ప్రాప గౌతమీప్రీతయే తదా
బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిదేవాశ్చ ఋషయో యోగిన స్తథా. ४३
ముక్తీశ మభజం త్సర్వే ఆనర్చు ర్గౌతమీం ముదా

తా॥ ఇష్టములగు కోరికలన్నిటిని శివుండు గౌతమి కిచ్చినవాడై, ఆ గౌతమీప్రార్థనవలన అచటనే ముక్తిలింగాకారమును ధరించెను. అపుడు బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిదేవతలును, మునులును గౌతమిని ప్రశంసించుచు ముక్తీశ్వరుని సేవించిరి.

శ్లో॥ ఏతన్ముక్తీశమాహాత్మ్యం యః పఠే చ్ఛృణుయాదపి. ४४
శ్రీవయే త్సకలా న్కామా న్స ప్రాప్నోతి నసంశయః,
రజితాద్రినివాసవర్ణనం నితరాం పాపహరం శివప్రదం
చిరమాయురభీష్టసంపద స్తనయాన్సంతువసంతుచాక్షతారం.

తా॥ ఈ ముక్తీశమహిమను వినినవారును చదువువారును సకలమనోరథముల నొందుదురు. ఈశ్వరధ్యానము పాపమునణచి సంపదలొసగును, ఆయురారోగ్యైశ్వర్యపుత్రపౌత్రాభివృద్ధి నొసంగును.

ఇతి శ్రీస్కాందమహాపురాణే సనత్కుమార సంహితాయా
ముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే షష్ఠోధ్యాయ
స్సమాప్తః.

స్కాంద మహాపురాణమందలి కాళేశ్వరఖండమున
షష్ఠమాధ్యాయము ముగిసెను.

సప్తమోధ్యాయ ప్రారంభః.

ఋషయఊచుః :

శ్లో॥ ఏకసింహాసనారూఢౌ కాళేశ్వర మహేశ్వరౌ
తయోః ప్రాథమికీ పూజా కర్తవ్యా కస్యచేశితుః.
కింకారణం తథాస్థిత్యై కాళేశ్వరమహేశయోః
కాళేశ్వరప్రతిష్ఠాంతు వద సూత! యథాక్రమం.

తా॥ ఓ సూతమహర్షీ! కాళేశ్వరముక్తీశ్వరు లి
రొకపీఠమునందే యుండిరిగదా! వారిలో నెవరిని మొ
పూజించవలయును. అటుల నొక పీఠమునందే కాళేశ్వ
ప్రతిష్ఠించుటకు కారణమేమియో తెలుపుమని శౌనక
లడుగగా సూతమహర్షి యిటులఁ జెప్పనారంభించెను.

సూతః =

శ్లో॥ కదాచి ద్భానుతనయః స్వపురే సమధిస్థితాన్
ఆహ స్వకింకరా న్భీమాన్ పాశహస్తా౯ పురస్థితా౯.
హేదూతాః! కార్యకుశలా అతిభీమపరాక్రమాః
రిక్తత్వ మత్ర వః ప్రాప్తం కిమర్థం హే! వదంతు నః.

తా॥ ఒకానొకదినమున యమధర్మరాజు పా
యుధము చేత ధరించి మహాభయంకరాకారులై తనక
రుగానున్న కింకరులను జూచి కార్యకుశలులగు నో! కిం
లారా! మీా రిచటికి వెళ్ళక చేతులు ముడిచికొని యిచట
కూర్చుంటిరేమి? ఇందుకు కారణమేమైనయున్న దెలు
మని తనదూతల నడిగెను.

దూ తా॥

శ్లో॥ ధర్మేచ దృష్ట మస్మాభి రతిచిత్రం మహాద్భుతం
సర్వేపి జంతవ స్సాతష్టా న్ముక్తిం గచ్ఛంతి దర్శనాత్.
ముక్తీశ్వరస్య మాహాత్మ్యం నశక్యం వర్ణితుంప్రభో!
ఇత్యుక్త్వా సూర్యతనయం తూష్ణీమాసధ కింకరాః

తా॥ ఓయమధర్మరాజా! ప్రస్తుతము ధర్మమునందతి విచిత్రమగు నొకమార్పుగలిగినది. సమస్తజనులును ముక్తీశ్వరుని దర్శించుచు ముక్తినొందుచున్నారు. పాపాత్ములే లేని కారణమున మేమిచట యూరక యుండవలసి వచ్చినదని వచించిరి.

శ్లో॥ తస్మిన్కాలేతు దేవర్షి ర్లోకా నృశ్యేత్ యదృచ్ఛయా
స్వర్గలోకాదికం దృష్ట్వా యమస్యాంతిక మాయయౌ.
ప్రత్యుత్థాయ నమస్కృత్వా ఆసనం ప్రదదా యమః
సంపూజ్య నారదం ప్రాహ కృతార్థోస్మి తవాగమాత్.
ఇత్యుక్త్వా భాస్వతీపుత్రః కృతాంజలిపుటోఽభవత్

తా॥ ఆసమయమునందే నారదమహర్షి సర్వలోకములను జూచుచు స్వర్గలోకమున కేగి యచటనుండి యమధర్మరాజు సమీపమునకు వచ్చెను. యమధర్మరాజును, నాతని నర్ఘ్యపాద్యాది విధులచే పూజించి, మహాత్మా! మీయాగమనమువలన నాజన్మ తరించినదని చెప్పుచు సాంజలి బద్ధుడై నిలుచుండెను.

శ్లో॥ నారదః పరితో వీక్ష్య రౌరవాదిస్థదుర్జనాన్.
ధర్మరాజ మువాచేదం భగవా న్బ్రహ్మణస్సుతః
కిమాశ్చర్య మ్మహా రాజన్ శ్రూయతే నిఖిలధ్వనిః.
పాపాత్మనో నదృశ్యంతే కుతో మే వద వాస్తవం
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ధర్మరాజో మహామునిం.
ఉవాచ వచనం ధీమాన్ పూర్ణేందుసదృశాకృతిం
కృతాంతః పూజయిత్వా తం చింతావ్యాకులమానసః.
నారదం మునిశార్దూలం పద్మాయతవిలోచనం
గాయంతం శివశివేత్యుచ్చైః లసన్మాణిక్యకుండలం.
సర్వశాస్త్రార్థతత్వజ్ఞం సర్వలోకోపకారకం
కోటీందుసదృశాభేన కైలాసేన సమప్రభం.

తా॥ రౌరవాది నరకములందు నివసించు దుర్జనుల గాన
నారదుడు ధర్మరాజునుజూచి ఓ ధర్మరాజా! ఇది యేమి
యాశ్చర్యము పాపాత్ములొకరును నిచ్చట గన్పింపరేమి
అని ప్రశ్నింపగా యమధర్మరాజు శివనామస్మరణముచేయుచు
మాణిక్య ఖచితములగు కుండలములచే ప్రకాశించుచు సర్వ
లోకోపకారియగు నారదుని జూచి యిటుల నుడివెను.

శ్లో॥ మమాపి నగరే సాక్షా న్ముక్తీశః కరుణాకరః
వర్తతే సర్వజంతూనాం భుక్తిముక్తిప్రదాయకః.
లసత్శ్వేతాంబరధరః సర్వలోకైశ్చ పూజితః
బ్రహ్మాదిభి స్తూయమానః త్రిపురాంతకరో హరః.

లసచ్చందాభ్రిభయుక్తేన కిరీటేన విరాజితః
దర్శనా దాత్మసాయుజ్యం జంతూనాం దాస్యతి స్వయం. ౧౭

తా॥ నారదమహర్షీ ! నాపట్టణమున కరుణాకరుడును భుక్తిముక్తి ప్రదాతయునగు ముక్తీశ్వరుడు కలడు. ఆ మహనీయుని దర్శనమువల్లనుంచియే సర్వప్రాణులు శివసారూప్యము నొందుచున్నారు.

నారదః॥

శ్లో॥ ధర్మరాజ ! మహాదేవ ! కరుణాకర ! సాదరం
కృపాకరో ముక్తినాథశ్చాధిపత్యంచ దాస్యతి. ౧౮

క్రమేణ భూమి స్సలిలేన భిద్యతే క్రమేణ శత్రుః కపటేన హన్యతే
క్రమేణ ముక్తి స్సుకృతేన గమ్యతే క్రమేణ కార్యం వినయేన సాధ్యతే. ౧౯

ఇత్యుక్త్వా నారదో గచ్ఛ ద్గాయన్సంభోః కథాఃశుభాః

తా॥ ధర్మరాజా! ముక్తీశ్వరుడే యాధిపత్యమునుకూడ నీయగలడు. కఠినమైనభూమి నీరుపోసినచో భేదింపబడుచున్నది దుర్జయుడగుశత్రువు కపటముచేతజయింబడుచున్నాడు. దుర్లభమగుముక్తి సుకృతముచే పొందబడుచున్నది. దుర్ఘటమగు కార్యము వినయముతో సాధించబడుచున్నది. ఇదియంతయు క్రమముగా సాధింపదగినదిగాని త్వరపడినలాభములేదు. అని నారదుడు శివసంకీర్తనముచేసికొనుచు యథేచ్ఛగా జనెను.

యమ శ్చింతాపరో భూత్వా విచార్యాథ పునఃపునః
ఇద మేకం కరిష్యామి నత్వా కమలజం పరం. ౨౦
తదాజ్ఞాం శిరసా ధృత్వా దేవదేవం మహాజనం
గమిష్యామీతి సంచింత్య సత్యలోక మగా ద్ద్రుతం. ౨౧
దదర్శ సత్యలోకంచ స్వర్ణప్రాకారశోభితం
స్ఫటికాంచితసోపానవాపీభిరభి సంవృతం. ౨౨
నీలమాణిక్యసౌధాగ్రద్విజధ్వనిసుశోభితం.

తా॥ అంత యమధర్మరాజు విచారపడి బ్రహ్మయొద్దకువెళ్లి యాతనిందీసికొని మహాదేవునిదగ్గరకువెళ్లుటకు నిశ్చయించుకొనినవాడై స్ఫటికసోపానములప్రకాశించు దిగుడుబావులును, బంగారుప్రాకారములును మేడలయుపరిభాగము నుండివినబడుద్విజధ్వనులును గలిగి తనమనస్సున కింపునింపుసత్యలోకమునకు వెళ్లెను.

తతః ప్రవిశ్య నగరం దుర్లభం దేవదానవైః. ౨౩
దదర్శ భవనం దివ్యం రత్నప్రాకారశోభితం.
నానోపవనశోభాఢ్యం బ్రహ్మణో లోకసుందరం. ౨౪
మణిచిత్రితసోపానవాపీభి రభిసంవృతం.
దృష్ట్వాథ మహదాశ్చర్య మవాప్యచ పరేతరాట్. ౨౫
అహో! పురస్య శోభాచ మహతీ బ్రహ్మణఃకిల
ఇతి సంచిత్య మనసా పితామహమపశ్యత్. ౨౬

తా॥ తరువాత యమధర్మరాజు బ్రహ్మదేవునియానతి లేనిది దేవదానవులకుగూడ ప్రవేశింపశక్యముగానిదియు మణి

లచేగట్టబడినమెట్లుగలదియు దిగుడుబావులచేతను, నవరత్నప్రాకారములచేతను బ్రకాశించుచున్న యాబ్రహ్మదేవునినగరము జూచి విస్మయమొంది మనస్సున దానిని మెచ్చుకొనుచు బ్రహ్మదేవుని సందర్శించెను.

రత్నపీఠే సమాసీనం వైడూర్యమణిచిత్రితే
కృతప్రవాళసత్పాదే ముక్తాజాలసమావృతే. ౨౭

వామదేవవసిష్ఠాద్యై స్తూయమాన మహర్నిశం
దివ్యచందనలిప్తాగం సరస్వత్యా సమన్వితం. ౨౮

ఇంద్రాదిలోకపాలైశ్చ సేవితం భక్తవత్సలం
వాసుదేవసుతం సృష్టికర్తారంచ చతుర్ముఖం. ౨౯

తతోభివాద్య ధాతారం స్తోతుం సముపచక్రమే.

తా॥ పగడముల కోళ్ళచేతను ముత్యాలసరులచేతను వైడూర్యమణులచేతను నొప్పారుచున్న రత్నసింహాసనమున నావిధాత వామదేవుడు వసిష్ఠుడు మున్నగు మునులచేతను అష్టదిక్పాలకులచేతను నుతింపబడుచు గూర్చుండెను. అతనిని యమధర్మరాజు నమస్కరించి యిటులకొనియాడదొడగెను.

శ్లో॥ నమస్తే విశ్వకర్తశ్చ నమస్తేఽస్తు చతుర్ముఖ!. ౩౦

ఇతి స్తుత్వా విధాతారం కృతాంత స్త్వబ్రవీచ్చ సః.
మహాభాగ! ఇదానీంచ దృష్టం చిత్రం మయానఘ! ౩౧

కాళేశ్వరపురే స్వామి న్మహేశః రమేశ్వరః.
నితాంతం సర్వజంతూనాం ముక్తిలక్ష్మీం దదాత్యజ! ౩౨

పాపినస్తు నసంత్యస్మిన్లోకే కేఽపి పితామహ!
ఇతి తద్వాక్య మాకర్ణ్య బ్రహ్మా కమలసంభవః.
యమేన సహితో దేవం మృత్యుంజయ మనూపమం
కోటిసూర్యప్రతీకాశం పార్వత్యాసహితం శివం.
వినాయక కుమారాభ్యాం మాతృభిః పరిసేవితం.
ననామ చరణౌ భక్త్యా గిరా గద్గదయుక్తయా.
కాలేనసహితో ధాతా స్తోతు త ముపచక్రమే

తా॥ ఓ బ్రహ్మదేవుడా! నీవు సర్వజగంబులసృష్టిం మహానుభావుడవు. కాళేశ్వరమునందు పరమేశ్వరుడెల్ల ముక్తి నొసగుచున్నాడు. భూలోకవాసులందరు కాళేశ్వ సందర్శించుచు ముక్తి నొందుటవలన మానవలోకము పాపాత్ములెవరు నాలోకమున కరుదెంచుటలేదు. అని విన్నవి గానే యాతడు ముక్కుమీద వ్రేలిడికొని యమునిం బయలువెడలి వినాయకకుమారులతోడను మాతృగణము తోడను సేవింపబడుచు కైలాసమున పార్వతితో గొలు దీర్చియున్న శంకరునకు నమస్కరించి స్తుతించిరి.

శ్లో॥ రక్షస్వ! దేవదేవేశ! రాజ్యం దేహి! దయామయ!
దక్షిణస్యాం త్వయా పూర్వం రాజ్యే స్థాపితవానహం
కేపి నాయాంతి మే లోకం సర్వే ముక్తింగతా శ్శివ!
కాళేశే తావకీనాచ్చ దర్శనాచ్చ మహేశ్వర!
ఇతి విజ్ఞాపితో దేవః మందస్మితముఖాంబుజః.
యమం దండధరం వీక్ష్య ప్రోవాచచ శివాపతిః

తా॥ అంత యమధర్మరాజు మహాత్మా! నన్నుతామే దక్షిణదిక్కునకు ఆధిపత్యమొసగి నిల్పితిరి. ఇప్పుడు కాళేశ్వరమున తమ దర్శనముచేసి యెల్లరు ముక్తినొందుచుండుట వలన నెవరు నాలోకమున కరుదెంచుటలేదు. తిరిగి నాయధికారము ప్రసాదింపగోరెదనన యీశ్వరుడు చిరునవ్వునవ్వుచు యమధర్మరాజుతో నిట్లనియెను.

శ్లో॥ ఉపాయం పరమం వక్ష్యే గుహ్యాద్గుహ్యతరమహత్. ౩౯
మమ సింహాసనే లింగప్రతిష్ఠాం కురు దక్షిణే.
కాళేశ్వరస్య నామ్నావై బ్రహ్మేంద్రాదిసురైస్సహ. ౪౦
సమ్మోహనకరం దేవం మాయయా కురు మిత్రజ
కాళేశ్వరం తిరస్కృత్య మమ పూజాం కరోతి యః. ౪౧
తే సర్వే నరకం యాంతి సందేహో నాస్తి నిశ్చయం
సర్వేషామపి లింగానాం భేదో నాస్తీతి శాస్త్రతః. ౪౨
నామచైకోపి నిర్దిష్టం యథామృద్ఘటాదివత్.
తథాపి భేదబుధ్యావై పూజాం యః కురుతే నరః ౪౩
సయాతి నరకం ఘోరం సందేహో నాస్తి హే యమ!

తా॥ ఓ ధర్మరాజా! నీవు దేవతలతో గూడుకొని కాళేశ్వరక్షేత్రమున నాపీఠమునందే కాళేశ్వరలింగమను పేరున నొకలింగమును ప్రతిష్ఠచేయుము. ఇయ్యది సర్వజనుల మోహపరవశులుగ జేయును. ఎవరు లింగములన్నియు నొకటేయని తలంచి మాయాగ్రస్తులై ముందు నీచే ప్రతిష్ఠించబడి

లింగమును పూజించక నన్నెవరు పూజింతురో వారు నరక
నొందుదురు. కావున యిది నీలోకమునకువచ్చుట
యుపాయము.

శ్లో॥ ఇతఃపరం ప్రవక్ష్యామి తీర్థాచరణలక్షణం.
యస్యానుష్ఠానమాత్రేణ భవేన్ముక్తి ర్నసంశయః
యమకుండేనరస్నాత్వామాం దేవాంశ్చసతర్పయేత్.

ధర్మరాజ! దయాసింధో! వైవస్వతకులోద్భవ
గృహాణార్ఘ్యం మయా దత్త మీప్సితం దేహి తేనమః.

శుభానందకరం దివ్యం ఆదిముక్తీశ్వరం శివం
భక్త్యాత్వాంమాంచసంప్రార్థ్య మాతృకానాంప్రదక్షిణ
ముక్తీశ్వరస్య కృత్వాచ సమ్య క్సంకల్పపూర్వకం
నమోరుద్రాయ శాంతాయ పార్వత్యాసహితాయచ.
ఈప్సితం మే వరం దేహి నమస్తుభ్యం నమోనమః
ఇతిసంప్రార్థ్య కుర్యాచ్చ సంగమస్నాన ముత్తమం.

తా॥ ధర్మరాజా! దేనిని సందర్శించినమాత్రము
పాపములు నశించునో అట్టి కాళేశ్వరక్షేత్రమునందలి తీర్థా
చరణవిధిని వచించెద వినుము. యమకుండమున స్నానముచే
నీకును నాకును దేవతలకు నర్ఘ్యంబులొసంగి వరంబు వేడికొ
యఖిలమనోరథంబులొసగు దినాముక్తీశ్వరునికి ప్రదక్షిణము
చేసి ప్రార్థించి మాతృదేవతలకు ముక్తీశ్వరునకు ప్రదక్షిణము
చేసి సంకల్పముచేసి సంగమస్నానము చేయవలయును.

శ్లో॥ సర్వపాపవినిర్ముక్త స్సనరో రుద్రితాం వ్రజేత్. ౫౦
త్వం రాజా సర్వతీర్థానాం త్వమేవ జగతఃపితా
తీర్థం మే దేహి తీర్థేశ సర్వపాపప్రణాశనం. ౫౦
బ్రహ్మాండోదరతీర్థానా మాదిభూతే సనాతనే
గృహాణార్ఘ్యం మయా దత్తం ప్రణీతే బ్రహ్మనిర్మితే. ౫౨
వరాహవదనోద్భూతే వరదే లోకపావని!
వసిష్ఠప్రార్థితే దేవి! గృహాణార్ఘ్యం నమోస్తు తే. ౫౩
వింధ్యాద్రిశిఖరోత్పన్నే సర్వపాపహరే శివే!
వైన్యగంగేతి విఖ్యాతే గృహాణార్ఘ్యం నమోస్తు తే. ౫౪
ప్రణీతాయాశ్చ గౌతమ్యా మధ్యే గుప్తసరస్వతి
గృహాణార్ఘ్యం మయా దత్తం బ్రహ్మపత్నిసుపూజితే. ౫౫

తా॥ సంగమేశ్వరతీర్థమున స్నానముచేసిన సర్వపాపములు నశించును. బ్రహ్మచే సృష్టింపబడిన సర్వతీర్థములకు ప్రధానురాలవగు నో ప్రణీతానదీ! లోకపావనివై వెలసి యాది వరాహవదనమునుండి జనించిన యోగౌతమీ! వింధ్య పర్వతశిఖరమునుండి బయలువెడలి శివప్రియయగు నోవైన్య గంగా! నేనొసగు నర్ఘ్యంబులుగైకొని మమ్ము పాపముల నుండి తరింపజేయుము. ప్రణీతాగౌతమీనదులమధ్య గుప్తగామినివై ప్రవహించుచున్న ఓసరస్వతీ! బ్రహ్మపత్నివగు నీవు మాయర్ఘ్యంబును గ్రహించుమని జలాంజలి వదలవలెను.

శ్లో॥ ప్రాగ్భాగే వ్యాసలింగం యమదిశిచ మహా స్వర్త తే
ముక్తనాథః, ప్రత్యగ్దేశే ప్రశాస్తి సకలహితకరో జ్ఞానతో

జ్ఞాననాధః. రామేశ క్షేత్రే౽స్తి ప్రణీతసురపతి ర్యమేశః
సంగమేశః ఛాయాసోమేశ్వరో భూద్దిశిచ పశుపతేరస్తు
మేసంగమేశః ౫౭

తా॥ తూర్పున వ్యాసలింగమును, దక్షిణ దిక్కునందు ముక్తీశ్వరుడును, పడమటి దిక్కునందు జ్ఞాననాధుడును, ఉత్తరమునందు ప్రణీతాధిపతియగు రామేశ్వరుడును, ఈశాన్యదిక్కునందు ఛాయాసోమేశ్వర స్వామియును, మధ్యయందు సంగమేశ్వరస్వామియును గలరు. కాన వారిని సేవించి పూజించవలెను.

శ్లో॥ పూర్వాంగ గౌతమీతోయే ప్రణీతాయాం సకృన్నరః
అపరాంగాయాం నిమజ్జేత్తు స యాతి పరమాం గతిం. ౫౭

స్నాత్వైవం సంగమేశంచ స్పృష్ట్వా కాళేశ్వరే శివం
శ్రద్ధధాన శ్శుచిర్భూత్వా స నరో రుద్రతాంవ్రజెత్. ౫౮

తా॥ పూర్వాంగమగు గౌతమీయందును పరాంగమగు ప్రణీతయందును స్నానమాడి సంగమేశుని పూజించిన వారలు రుద్రత్వము నొందుదురు.

శ్లో॥ కార్తికే మాసి య స్స్నాయా త్ప్రణీతాసంగమే ద్విజః
మాఘే ప్రయాగస్నానేన యత్ఫలం తదధికం భవేత్. ౫౯

కాశీగయాప్రయాగాదిపుణ్యతీర్థేషు యత్ఫలం
తత్ఫలం లభతే మర్త్యః స్నానాత్సంగమతో నరః- ౬౦

మహానేన సంగమే స్నాత్వా స ప్రజన్మార్జితం క్షణాత్
పాపం ప్రణాశయే న్మర్త్యో మనోవాక్కాయజైఃకృతం,౬౧

పాపం జన్మసహస్రైశ్చ కృతం యద్వర్తతే యమ!
స్నానమాత్రేణ తద్ధంతి కలౌ గంగా, సరిద్వరా. ౬౨

తా॥ కార్తీకమాసమున ప్రణీతా సంగమమున స్నానమాడినచో మాఘమాసమున ప్రయాగస్నానమును చేసిన దానికంటె నెక్కువఫలము లభించును. సంగమతీర్థమున నొకమారు స్నానముచేసిన కాశీప్రయాగాది పుణ్యతీర్థములందు గ్రుంకిన ఫలము లభించును. మఱియు సప్తజన్మార్జితమగు పాపము వెంటనేపోవును. త్రికరణములనొనర్చ బడిన పాపము స్నానమాత్రమున నశింపచేయు నది కనుక గంగ, నదీమతల్లి యని పిలువబడుచున్నది.

శ్లో॥ సప్తకోటీశ మారభ్య ప్రణీతాసంగమావధి
మధ్యతీర్థస్థ మాహాత్మ్యం శివో జానాతి నేతరః. ౬౩

తా॥ సప్తకోటీశ్వరము మొదలు ప్రణీతాసంగమము వరకుగల మధ్యతీర్థములమహిమ శివునికే యింతటిదని జెప్ప నలవియగునుగాని తక్కినవారికి శక్తి జాలదు.

శ్లో॥ సప్తకోటీశ్వరం తీర్థం కుశతర్పణమేవచ
బ్రహ్మతీర్థం చిత్సుఖంచ జ్ఞానతీర్థంచ వాయసం. ౬౪
నృసింహతీర్థం వ్యాసంచ తీర్థాష్టక ముదాహృతం
జ్ఞానేశ్వరంచ రామేశం ఛాయాసోమేశ్వరం తథా. ౬౫
వ్యాసేశ్వరంచ తన్మధ్యే రసలింగంచ ముక్తిదం
అగ్నివక్త్రేతు షట్కోణే మాయాచక్రే సుశోభితం. ౬౬

పంకజేష్టదళే సోమం రసలింగం ప్రతిష్ఠితం
తత్ర త్రికోట్యర్థకోటీని తీర్థాని భువనత్రయే.
ప్రణీతాసంగమే యాంతి మధ్యాహ్నసమయే సదా

తా॥ సప్తకోటీశ్వరము, కుశతర్పణము, బ్రహ్మతీర్థము, చిత్సుఖము, జ్ఞానతీర్థము, వాయసతీర్థము, నృసింహతీర్థము, వ్యాసతీర్థము, అను నీ యెనిమిదియును తీర్థాష్టకమని చెప్పబడుచున్నవి. జ్ఞానేశ్వరలింగము అగ్నివక్త్రమునందును, రామేశ్వరలింగము షట్కోణయంత్రమునందును, ఛాయాసోమేశ్వరము, వ్యాసలింగము మాయాచక్రమునందును, ప్రతిష్ఠించబడినవి. దాని మధ్యయందుగల అష్టదళపద్మమున రసలింగముగలదు. ముప్పదిమూడుకోట్ల తీర్థములును మధ్యాహ్నకాలమున ప్రణీతాసంగమస్థలమున వచ్చియుండును.

శ్లో॥ ముక్తీశ్వరస్యోత్తరేభాగే రామేశస్యచ దక్షిణే
నద్యః పంచ వహంత్యత్ర ప్రయాగా త్కోటిశః ఫలం. ౬౮

తా॥ ముక్తీశ్వరునకు నుత్తరముగను రామేశ్వరునకు దక్షిణముగను నయిదునదులు ప్రవహించుచున్నవి.

శ్లో॥ ప్రణీతా వరదా వైన్యా గంగా సాచ సరస్వతీ
నద్యః పంచ వహంత్యత్ర మహాపాతకనాశకాః.
స్నానే దానే జపే హోమే స్వాధ్యాయే పితృతర్పణే
దేవార్చనేచకాశ్యాయాం కృతే తత్ఫల మశ్నుతే.

తా॥ అవిమేవియన ప్రణీత వరద వైన్య గంగ స

స్వాతియను పేరుగల పంచనదులు. ఇందు స్నానమాడిన కాశి యందు స్నానదానాదులు చేసినంతఫలము గలుగును.

శ్లో॥ మహాపాపోపపాపాభ్యాం తావదేవ నిపీడ్యతే
యావన్నస్నాతి గంగాయా ముత్తమాయాంజగత్త్రయే. 20
ప్రవాహః శివరూపంతు శిలాలింగస్వరూపకాః
సికతా దేవతా ప్రోక్తాః మృత్తికాఽమృతరూపిణీ. 21
కూలద్వయం బ్రహ్మవిష్ణూ వృక్షాస్తు మునయస్స్మృతాః
లతాస్తు మునిపత్న్యశ్చ కథితా స్తత్వవేదిభిః. 23
ప్రణీతా యమునా ప్రోక్తా గౌతమీ జాహ్నవీతథా
సరస్వతీ గుప్తగామీచ త్రినదీసంగమాత్శుభం. 24

తా॥ ఈసంగమస్నానమును చేయనంతవరకు మానవులు మహాపాతకోపపాతకములచే పీడింపబడుదురు. ఈక్షేత్రమునగల ప్రవాహము శివరూపము, శిలలు లింగస్వరూపములు, ఇసుక దేవతాస్వరూపము, మృత్తిక అమృతస్వరూపము, ఈనదీతటములు బ్రహ్మవిష్ణురూపములు, ఇచ్చటి వృక్షములన్నియు మునులును, లతలన్నియు మునిపత్నులయి యున్నారు. యమునయగు ప్రణీతయు జాహ్నవియగుగౌతమియు, గుప్తగామినియగు నీ సరస్వతియు గలియుటచేత నీసంగమేశ్వరము శుభప్రదమైనది.

శ్లో॥ గౌతమీ! పార్వతీరూపా ప్రణీతాతు రమామయీ 25
సరస్వతీ శారదాచ భవేయుః కామగా ఇమాః
యదా ప్రణీతా యమునానదీ స్యాత్
గోదావరీ దేవనదీనిభా స్యాత్

అశ్వేవతీర్థాగమనం భవేద్యతః
తతో నరో మజ్జతిచేత్ఫలం మహత్
ప్రయాగే స్నానదానాభ్యాంకాశ్యాంప్రాణవిమోచనా
యత్ఫలం లభతే మర్త్యః తస్మాదష్టగుణాం ఫలం
అగ్నిం ప్రాప్య యథా సద్యః తూలరాశి ర్వినశ్యతి
తథా గంగావగాహేన సర్వపాపం ప్రణశ్యతి.

తా॥ గోదావరి, పార్వతీరూపము, ప్రణీత, లక్ష్మీరూపము, సరస్వతి సరస్వతీరూపము. కావున యివిసర్వకామము లీడేర్చును. గోదావరీయమునానదులు కలిసినందుననే సమస్త తీర్థస్నానఫలము చేకూరును. కాశీయందు ప్రాణపరిత్యాగము వలనను,ప్రయాగలో స్నానదానములవలనను గలిగిన ఫలము కంటె యెనిమిదిరెట్లెక్కువఫలము యిచ్చట స్నానముచేయుట వల్ల గలుగును. అగ్నిదూదినికాల్చునట్లు క్షణములో నిచ్చట స్నానముచేసిన పాపములన్నియు నశించును.

చాంద్రాయణసహస్రైస్తు యః కుర్యాత్కాయశోధనం
పిబే దంభాంసి గంగాయాః సకృత్తత్ఫల మశ్నుతే. ౭౯
యథోపజీవికా ధేను ర్దేవానాం కామదా స్మృతా
తథైవ ప్రాణినాం గంగా సర్వకామఫలప్రదా. ౮౦
సర్వసులోకపవిత్రితరూపే కలియుగకల్మషఖండనరూపే
హరశిరసి సులోలతరంగే దర్శనమాత్రేణముక్తిదే! గంగే!

తా॥ వేయిచాంద్రాయణము లాచరించినందున వచ్చు ఫలము గంగోదక ముద్ధరిణెడు త్రాగిననే! వచ్చును. దేవత

లకు కామధేనువు కోరికలిచ్చునటుల మనుష్యులకు గంగ సర్వ ఫలంబుల నొసంగును. కలికల్మషము హరించి సర్వలోకముల పవిత్రముగజేయు గంగానదిని సందర్శించినమాత్రముననే ముక్తినొసంగును.

నమో గంగే! నమో గంగే! నమో దేవి! నమోనమః
సర్వలోకపునీతే! మే గోదావరి! నమోఽస్తు తే. ౮౨

సంపూజ్య విధివ ద్భక్త్యా స్నాత్వాచమ్య యథాక్రమం
అర్ఘ్యం దాస్యామి దేవి త్వం గృహాణ పరమేశ్వరి! ౮౩
ఇత్యుదీర్య నరో గంగాం ప్రపన్నయా త్వరమంపదం
గౌతమీతోయ మాశ్రిత్య వాతో యత్ర ప్రివర్తతే. ౮౪

తత్తోయవాసనా న్ముక్తిః కిము తత్తీరవాసినాం.

తా॥ గంగ! గంగ! యనితలంచి ధ్యానించి భక్తితో పూజించి స్నానమాడి యర్ఘ్యంబొసంగిన ముక్తిని వెంటనే పొందగలడు. గోదావరిమీదనుండి వీచువాయు వెంతదూరము పోవునో, అంతదూరముననున్నవారలును ముక్తినొందుదురు.

శ్లో॥ యా గతి ర్త్యాగయుక్తానాం మునీనా మూర్ధ్వరేతసాం.
సా గతి స్సర్వజంతునాం గౌతమీతీరవాసినాం
ఇతి స్తుత్వా వినిష్క్రమ్య నరసింహాంచ రక్షకం. ౮౬
పరిష్క్రమ్యాథ గౌతమ్యా స్సంగమేశ్వరనామకం.
ప్రదక్షిణత్రయం కృత్వా తీర్థరక్షాకరం యజేత్. ౮౭

తా॥ అంతర్త్యాగనిరతులగు మునీంద్రులకు గలిగిన యుత్తమగతియే? గౌతమీతీరవాసులకు గలుగును. అనితలంచి

నరసింహుని నుతించి సంగమేశ్వరునకు ప్రదక్షిణాత్రయమొనర్చి పూజింపవలెను.

శ్లో॥ దేవాగారేచ గౌతమ్యాం దీపం దద్యాచ్చ యో నరః
మేధావాన్ జ్ఞానసంపన్న శ్చక్షుష్మాన్ జాయతేహి సః. ౮౦
దీపమాత్రేణ దారిద్ర్యం ముచ్యతే నాత్ర సంశయః
మణికర్ణీం పరిక్రమ్య లోలార్కం పూజయేత్తతః. ౮౧
విఘ్నేశపూజాం కృత్వాచ ముక్తేశనగరం వ్రజేత్
భైరవో మాతృకాః పూజ్యాః ప్రాప్యదండధరం యమం ౮౨
మాధవంచ నమస్కృత్య నందినం నందికేశ్వరం
బ్రహ్మాణం భైరవంచైవ ద్వారపాలా న్విశేషతః. ౮౩
కాళేశ్వరం ముక్తినాథం సంపూజ్య హ్యభివాదయేత్

తా॥ గౌతమీతీరమునగల దేవాలయమున దీపారాధన చేసినవారలు మేధావంతులు జ్ఞానవంతులగుచున్నారు. వారి దారిద్ర్యము నశించుచున్నది. మణికర్ణికను, లోలార్కేశ్వరుని, విఘ్నేశ్వరుని పూజించినతరువాత ముక్తీశనగరము ప్రవేశించవలెను. తర్వాత భైరవమాతృకాదేవతలు పూజనీయులు. పిదప యమునికి మాధవునికి నమస్కరించి నందికేశ్వరుని భైరవుని ద్వారపాలకులను పూజించి కాళేశ్వర ముక్తీశ్వరుల కభివందనము చేయవలెను.

శ్లో॥ బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిదేవైశ్చ నిర్మితా న్పరమేశ్వరాన్
వటవృక్షం శ్రీగిరిం యథావిధి ప్రపూజయేత్. ౮౪

కాళేశలింగము క్తేశ లింగే యోఽర్చయతిప్రియం
అభేదేన సప్రాప్నోతి కైలాసం శివధామ యత్. ౯౩

అనయోర్లింగయోః పూజాం భేదేన కురుతేచ యః
స యాతి నరకం ఘోరం యావదాభూతసంప్లవం. ౯౪

ఉపోష్య సత్కథాం శృత్వా రాత్రౌ జాగరణం కృతం
అరుణోదయవేళాయాం స్నానం కుర్యా దతంద్రితః. ౯౫

బిల్వైః కుసుమమాలాభిః దళై స్సుకుసుమై శ్శివం
అర్చయే న్మంత్రితతిభిః అష్టోత్తరశతేనచ. ౯౬

మధ్వాజ్యగుడసంయుక్తం పాయసాన్నం నివేదయేత్
రుద్రేణ జుహుయా దగ్నిం మంత్రైస్తైవతు భక్తిమాన్

బ్రాహ్మణా న్భోజయే తృశ్వా త్స్వయం భుంజీత వాగ్యతః
సద్యఃప్రసన్నో భగవా నహామస్మి కృతాంతరే. ౯౭

తా॥ బ్రహ్మాది దేవతలుస్థాపించినలింగములకును వట వృక్ష ప్రేతపర్వతములకు పూజచేయవలెను. కాళేశ్వరము క్తీశ్వరలింగములకభేదముగ పూజింపవలయును. లేనిచో నరకము పొందుదురు. ఉపవసించి నాకథల వినుచు జాగరణముండి మరు నాడు నిత్యకృత్యములు దీర్చికొని యనుష్ఠానమొనర్చికొని మారేడుదళములచేతను, మంచిపువ్వులచేతను భక్తితో నెవడు నన్నుపూజించి పాయసాన్నము నివేదించి రుద్రసూక్తము లతో హోమముచేసి బ్రాహ్మణులకు భోజనమిడి తాను భుజించునో? అట్టివారికి నేను ప్రత్యక్షమయ్యెదను.

అష్టమోధ్యాయ ప్రారంభః.

ఋషయ ఊచుః :

శ్లో॥ సూత యోగి న్మహాభాగ రోమహర్షకుమారక
అగస్త్యకుశతీర్థాద్యా అసంఖ్యాతా ఉదాహృతాః. ౧
పావనా స్సర్వలోకేషు విఖ్యాతా స్తీర్ధరాజకాః
విరాజమానం తన్మధ్యే జ్ఞానతీర్థం వదస్వ నః. ౨

తా॥ సూతమునీంద్రా! తమచే అగస్త్యతీర్థము-కుశతీర్థము మొదలగు ననేక తీర్థములు పవిత్రములైనవిగా వచింపబడినవి. వాటియన్నిటిలో ప్రధానమై ప్రకాశించు జ్ఞానతీర్థ మహిమను గూడమాకు జెప్పి మమ్ము కడ తేర్పుడని శౌనకాది మహర్షులు సూతులవారిని ప్రశ్నింప సూతుండిటుల జెప్ప దొడంగెను.

సూత ఉవాచ :

శ్లో॥ పూర్వకాలేతు బహవో చోరాః పాపపరాయణాః
ఇంద్రజాలాదినిపుణాః కుశలా శ్చోరకర్మణి. ౩
కాళేశ్వరేచ నగరే సర్వసంపత్సుశోభితే
రాజ్ఞో గృహం ప్రవిశ్య స్వం గృహీత్వాచపదేపదే. ౪
గచ్ఛంతిస్మ తతో రాజా గ్రాహయామాస కింకరైః
నిశితేషుచ శూలేషు పాతయామాస తాన్ తదా. ౫

తా॥ పూర్వకాలమున కాళేశ్వరపట్టణమునందు ఇంద్రజాలాదికర్మలందు నైపుణ్యముగల చోరులు రాజుగారియింటిలో జొరబడి రాజధనము నెత్తుకొనిపోవుచుండ రాజభటులు

వారిని పట్టుకొని రాజునకు నప్పగింపగ రాజు వారిని
వేయ నాజ్ఞాపించెను. అంత భటులు వారిని కొంచిపోవుచుండెను.

తస్మిన్కాలే మహాపుణ్యామతయో ధర్మమూర్తయః
జ్ఞానతీర్థజలే స్నాత్వా సంధ్యాకర్మ సమర్ప్యచ.
ముక్తినాథం దిదృక్షుకామా శ్చాయయు ర్దండపాణయః
కమండలుధ్వరాస్వీక్ష్య శూలాగ్రస్థితతస్కరాః.
దయా ముత్పాదయామాసుః రోదనై ర్బహుభాషణైః
రక్షంతు మునయ స్సర్వే తృషయా పరిపీడితాన్.
ఏవంబ్రువాణాన్ యతయో సంవీక్ష్యచ దయామయాః
కమండలుజలం తేషు ప్రోక్షయామాసు రాదరాత్.

తా॥ ఆసమయమునందే జ్ఞానతీర్థమున స్నానము
సంధ్యాదికృత్యములు తీర్చికొని కమండలములనిండ
తీర్థము తీసికొనిముక్తినాథుని చూచేటందుకొరకువచ్చిన పుణ్యా
త్ములనుజూచి జాలిపుట్టునట్లుగ నేడ్చుచు, నా దొంగలు
ధర్మాత్ములారా! దాహము మిక్కలి యగుచున్నది. బా
ధను మేము సహింపజాలము, రక్షింపుడని వారిని బ్రార్థింప
పుణ్యాత్ములు తమ కమండలమునందలి యుదకమును వా
జల్లిరి.

శ్లో॥ తదాసీం తస్కరా స్సర్వే జ్ఞానతీర్థప్రభావతః
నిష్కల్మషా గతాముక్తిం ప్రాప్తా స్తత్యజు రేవ తే
భూమిప సూర్యసంకాశా నానంద ఘనరూపిణః
జ్ఞాత్వా తేభ్యో దదూ రాజ్యం కన్యకాశ్చవిశేషతః

యతయోముదితాత్మానః స్వస్త్రీభిశ్చదినేదినే
సమర్పితుం విశ్వనాథం కాశీపుర మయాసిషుః॥ ౧౨

తా॥ ఆ జ్ఞాన తీర్ధము పైబడినవెంటనే తత్ప్రభావంబున పాపంబులునశించి కర్మానుభవము తీరినదగుటచే వెంటనే యాతస్కరులు ప్రాణములను విడిచిరి. రాజు నావార్తవిని సంతోషించి యతీంద్రుల కొరకు కొంత రాజ్యమును కొందరు కన్యకలను సమర్పించ వారు తమభార్యలతో రాజ్యమును గ్రహించి కాశీనగరమునకు వెళ్లిరి,

శ్లో॥ తత్రగత్వా యతీ న్వీక్ష్య గంగాస్నాన పరాయణాన్
అవతీర్య రథేభ్యశ్చ ప్రణేముర్వీతకల్మషాః. ౧౩
స్మృత జాతివిశేషత్వాత్ తేవదన్నాదృశాఽస్మత్ప్రాక్
ఆసీ త్పురా దర్శనం వః కాశీశనగరాంతికే ౧౪
ముక్తినాథం దిదృక్షుకామా జ్ఞానతీర్ధా త్సమాగతాః
కమండలు జలేనైవ సంప్రోక్ష్యచ విసర్జితాః. ౧౫
జ్ఞానతీర్ధస్య మాహాత్మ్యే దీదృగ్జన్మనమాగతాః
అత్యాశ్చర్యకరం శ్రుత్వా యతయో వీతరాగిణః. ౧౬
జీవన్ముక్తా బభూవుస్తే జ్ఞానతీర్ధప్రభావతః

తా॥ గంగాస్నాన పరాయణులగు యతులను జూచి యాభూపాలురు రథములనుండి డిగ్గి నమస్కరింపనా కాశీవాసులు ఓమహాత్ములారా! మీవలననే మాకిట్టియుత్తమజన్మ సంభవించినది. మేము కొరతలోయున్నప్పుడు మీరు ముక్తీశ్వరుని

జూచుటకై వచ్చి జ్ఞానతీర్థోదకమును మూపై జల్లి
మాకిట్టి యుత్తమజన్మ లభించినది యని పూర్వజన్మజ్ఞాన
స్మరించి వారుచెప్పగా వినియూరాజులును కాశీలో స్నానము
జ్ఞానతీర్థ పరిభావమున జీవన్ముక్తులైయుండిరి.

శ్లో॥ యఃకశ్చన జ్ఞానతీర్థే భానువారే విశేషతః
అరుణోదయకాలేతు స్నాత్వాచమ్య యధావిధి.

సూర్యం శ్రీ రక్తమాల్యాది చందనాక్షత సంయుతః
రథాధిరూఢం సప్తాశ్వం తప్తజాంబూనదప్రభం.

లోకైకరక్షకం సౌమ్యం ధ్యాత్వైవం సముదాహరేత్
ధాతా మిత్ర శ్చార్యమాచ శక్ర శ్చారుణ అంశుమాన్.

గభస్తిమా న్వివస్వాంశ్చ పూషాచ సవితా తదా
త్వష్టా విష్ణుశ్చ ఇత్యేవం తస్య ద్వాదశనామభిః.

అర్ఘ్యం దత్వాచ పూజాంచ కృత్వా జ్ఞానేశ్వరం విభుం

తా॥ ఎవ్వడైన జ్ఞానతీర్థమున ఆదివారమురుణోదయమున
స్నానముచేసి సూర్యభగవానుని రక్తమాల్యముల - రక్తా
క్షతలతో పూజించి ధ్యానించి, ధాత, మిత్ర, అర్యమ, శ
అరుణ, అంశుమాన్ గభస్తిమాన్, వివస్వాన్, పూషా, స
త్వష్టా, విష్ణు, అను ౧౨ నామములచే నర్ఘ్య మొసగు
వానికోరికలు ఫలించును.

శ్లో॥ అభిషిచ్య యథాశక్త్యా స్వర్ణదానాదికం చరేత్
మృగనామ తదా వ్యాధః శర్వస్యేవ సురేశ్వరః.

అజైకపా దహిర్బుధ్న్యో పినాకీ వామన స్తథా
ఈశ్వరశ్చ కుమారశ్చ భూమి శ్చైకాదశ క్రమాత్. ౨౨
ఏతైశ్చ నామభి ర్భక్త్యా అర్ఘ్యం దత్వా మహాత్మనే
తతః పుష్పాంజలిం దత్వా బ్రాహ్మణై స్తదనంతరం. ౨౩

తా॥ జ్ఞానేశ్వరున కభిషేకము చేసి స్వర్ణాదిదానము లాచరించవలెను. మృగ - వ్యాధ - సురేశ్వర - అజ - ఏకపాద - అహిర్బుధ్న్య - పినాకి - వామన - ఈశ్వర - కుమార - భూమ - అను పదునొకండు నామములచే శంకరున కర్ఘ్యం బొసంగ వలెను.

శ్లో॥ క్షయరోగాదిహరణం జాతిస్మరణదం పరం
ఆయుష్కరంచ సుఖదం కేవలం మోక్షదం ధనం. ౨౪

పిండప్రదానం కర్తవ్యం పితౄణాం మోక్షదం యతః
గయాకాశీప్రయాగాది ముఖ్యతీర్థేషు యత్ఫలం. ౨౫

తత్ఫలం లభతే జ్ఞానతీర్థే మహతి నిశ్చితం
తిలపాత్రాదిదానేన సర్వయజ్ఞఫలం లభేత్. ౨౬

తా॥ ఎవ్వరీప్రకారము నాచరించుచున్నారో, వారికి క్షయ-కుష్ఠు-మున్నగురోగములు నశించును. ఆయుష్యమభివృద్ధి నొందును. ధనము గలుగును. మోక్షము సంభవించును. పితృకారణమున క్రియారాధనపిండప్రదానాదికర్మలనాచరింపవలెను. కాశీగయాప్రయాగాది తీర్థములందు గుడ్రింకినంతఫలమొక పరిజ్ఞాన తీర్థస్నానముననే ? గలుగును. తిలపాత్రిలు దానమొనర్చినచో సర్వయజ్ఞములు చేసినంతఫలము గలుగును.

శ్లో॥ యత్త్వాచరితం చోరకృతంచా
ప్యతిచిత్రం శ్రద్ధాయుక్తో జ్ఞానఘనేఽస్మిన్ రవితీర్థే
నిత్యం శాంతో యః పఠతీదం శివరూపం
జ్ఞాత్వా కర్తా పాతకజాలై ర్విగతస్స్యాత్.

తా॥ ఎవడు శ్రద్ధతో దీనిని పఠించునో వాడు సమ[స్త]
పాతకములనుండి విముక్తుడై శివస్వరూపము పొందుచున్నా[డు].

ఇతిశ్రీ స్కాందే మహాపురాణే కాళేశ్వరఖండే అష్టమోఽధ్యా[య]
స్సమాప్తః.

స్కాంద మహాపురాణమునగల సనత్కుమార సంహితలో[ని]
కాళేశ్వరఖండమందు నష్టమాధ్యాయము సమాప్తము.

నవమోఽధ్యాయ ప్రారంభః.

సూతఉవాచ :

శ్లో॥యామ్యకాశీకథాస్త్వేకాం పుణ్యాం వక్ష్యామి శౌనక!
గోదావర్యాం జ్ఞానతీర్థసమీపే వర్తతే మహత్.
వాయసాఖ్యం ముఖ్యతీర్థం పావనం పాపనాశకం
బ్రహ్మహత్యాదిపాపాని బహుజన్మార్జితాన్యపి.
నశ్యంత్యేవ నసందేహః స్నానమాత్రేణ శౌనక!

తా॥ ఓ శౌ[...]ందా[...] [...]కాశీ కథలలో

ఇతిశ్రీ స్కాందే మహాపురాణే కాళేశ్వరఖండే అష్టమోధ్యాయ
స్సమాప్తః.

స్కాంద మహాపురాణమునగల సనత్కుమార సంహితలో
కాళేశ్వరఖండమందు నష్టమాధ్యాయము సమాప్తము.

నవమోధ్యాయ ప్రారంభః.

సూతఉవాచ :

శ్లో॥ యామ్యకాశీకథాస్వేకాం పుణ్యాం వక్ష్యామి శౌనక!
గోదావర్యాం జ్ఞానతీర్థసమీపే వర్తతే మహత్.
వాయసాఖ్యం ముఖ్యతీర్థం పావనం పాపనాశకం
బ్రహ్మహత్యాదిపాపాని బహుజన్మార్జితాన్యపి.
నశ్యంత్యేవ నసందేహః స్నానమాత్రేణ శౌనక!

తా॥ ఓ శౌనకమునీంద్రా! దక్షిణకాశీ కథలలో
నుత్తమమగు నొక యితిహాసము జెప్పెద వినుము. గోదావరి
యందు జ్ఞానతీర్థమను నొక తీర్థరాజము గలదు. దానికి సమీ
పమున వాయసతీర్థము గలదు. అది బహు జన్మార్జితములైన

బ్రహ్మహత్యాది పాతకములనైనను స్నానమాత్రముననే నశింపచేయగలదు. ఇందుకు సందేహము లేదు.

శ్లో॥ భాగీరథీ మహాభాగ! భూత్వా వాయసరూపిణీ. 3
తత్ర స్నాత్వా యయౌ నిత్యం హంసరూపా స్వకం పదం

తా॥ ఓ శౌనక! నిత్యము గంగానది కాకిరూపమును ధరించివచ్చి ఆ జ్ఞానతీర్థమున స్నానమాడి హంసరూపమును ధరించి పోవుచుండును.

శౌనకః :

శ్లో॥ ఏకార్ణవేపి కాశీతు ననిమజ్జతిసర్వదా. ౪
బ్రహ్మహత్యాదిపాపాని నాశయ త్యఖిలాన్యపి.
మోక్షలక్ష్మీం దిశ త్యార్య జాహ్నవీచ నిరంతరం ౫
బ్రహ్మేంద్రాదిసురైర్వంద్యా విశ్వనాథస్తు వర్తతే.
బిందుమాధవవిఘ్నేశకాలభైరవదేవతాః. ౬
అన్నపూర్ణా విశాలాక్షీ లోలార్కశ్చ విభూతయః.
ఏతేచ ముక్తిదాః పుణ్యాః వర్తంతే కాశికాస్థలే. ౭
ఏతత్సర్వం కథం త్యక్త్వా చాగతా సురనిమ్నగా.
సూత! యోగివరశ్రేష్ఠ! వద తచ్చరితం శుభం. ౮

తా॥ సూతమునీంద్రా! ప్రపంచమంతయు జలమయమయినను, కాశీపట్టణము మునుగుచున్నదికాదు. అంతియేగాక యీ కాశీయందలి గంగానది బ్రహ్మహత్యాది పాతకముల నశింపజేసి బ్రహ్మాదిసురలచే నుతింపబడుచు మోక్షంబు

నొనగెడు పావనమైన నది గదా! అట్టి గంగానది ముక్తినిచ్చు విశ్వేశ్వర బిందుమాధవ విఘ్నేశ్వర లోలార్క విశాలాక్షి కాల భైరవ అన్నపూర్ణా దేవతలను వదలిపెట్టి తనమహిమను గుర్తెరుగక వాయసరూపమును ధరించి యీ జ్ఞానతీర్థము చెంగటికి వచ్చుట కేమికారణము? అ చరిత్రను నా కానతీయుమని యడుగ సూతుం డిటులచెప్పెను.

సూతః :

శ్లో॥ కాశీపురేచ విధవా పురాన్యేకా ధర్మచారిణీ
మాసోపవాసినీ నారీ హ్యతినిష్ఠాపరాయణా. ౯

ముండనం కారయామాస నఖానాంచ నికృంతనం
నాపితేనైకదా తస్య శరీరస్పర్శనేనచ. ౧౦

మోహం సంప్రాప్య సౌందర్యరాశినా నాపితేనచ
తేన సంగమ్య చైకాంతే క్రీడయామాస వై నిశి. ౧౧

తతః ప్రభాతే సంజాతే స్నాత్వా భాగీరథీజలా
సంసర్గదోషరహితా నిర్మలా స్వగృహం యయా. ౧౨

తా॥ ఓ శౌనక! కాశీపట్టణమునందు ధర్మనిష్ఠగలిగి మాసోపవాసాదివ్రతములొనర్చునొకానొక విధవాంగన తనకు క్షౌరము చేయించుకొనునపుడు సుందరుడగుయామంగలివానిని మోహించి వానితో రాత్రులందు క్రీడించుచు ప్రాతఃకాల మున గంగలో మునుగుచు పవిత్రురాలై యింటికిపోవుచుండెను.

శ్లో॥ దినేదినే నాపితేన క్రీడితా సా యత స్తతః
మలినా భాగీరథీ సాచ కాకరూపధరా సతీ. ౧౩

కాళేశ్వరేచ గౌతమ్యాం వాయసాఖ్యే నిమజ్జనాత్.
హంసరూపా యయౌ గంగా నిర్మలా ప్రతివాసరం. ౧౪

తా॥ ప్రతిదినము నావిధవాంగన భాగీరథిలో స్నానమాడుచున్నందున నాగంగానది మాలిన్యమునొందినదియై కాకిరూపమును ధరించి కాళేశ్వరమునకువచ్చి వాయసతీర్థమున స్నానమాడి పవిత్రురాలై హంసరూపముధరించి కాశికి బోవుచున్నది.

శ్లో॥ ఏకదా జ్ఞానతీర్థేతు తపస్వీ వీతకల్మషః
కాకరూపధరాం గంగాం మజ్జనార్థం సమాగతాం. ౧౫

గచ్ఛంతీం హంసరూపాంచ జాబాలి ర్వీక్ష్య తాం ముదా
ప్రత్యువాచ దయాసింధు ర్మధురం వచనం తదా. ౧౬

కుతః ప్రాప్తం హి మాలిన్యం కాత్వం వద విహంగమ!

తా॥ జ్ఞానతీర్థమునకు కాకిరూపమునవచ్చి యందు స్నానముచేసి హంసరూపమునబోవుగంగానదినిజూచి సంతోషముతో జాబాలియనుమునీంద్రుడు ఓవిహంగమా! నీవెవరవు నీకీమాలిన్య మెటులవచ్చె నని యనెను.

భాగీరథ్యువాచ :

శ్లో॥ అహం భాగీరథీ యోగిన్ రండాపాపక యోగతః
కాకరూపాస్మి జాబాలే హ్యాగతాస్మి యదృచ్ఛయా. ౧౭

యామ్యకాశ్యాంతు గౌతమ్యాం వాయసాఖ్యే నిమజ్జనాత్
హంసరూప మనుప్రాప్తా తీర్థరాజప్రభావతః. ౧౮

అతః కాశీతి నగరాద్వాయవ్య కాశీ యువాధికా.
సర్వతీర్థేషు ముఖ్యత్వా ద్వాయసం ఉత్తమం పరం.
అనంతతీర్థఫలదం తీర్థరాజం నమామ్యహం. ౧౯

తా॥ ఓ జాబాలిమునీంద్రా! విధవాంగనా నాపక్ష సంపర్కదోషమున నేను మలినురాలనై ప్రతిదినము కాకి రూపమునవచ్చి దక్షిణకాశీయని ప్రసిద్ధిగాంచిన యీ కాళేశ్వరమునందలి గౌతమీతీరమున గల వాయసతీర్థమున స్నానమాడి యాతీర్థప్రభావమువలన హంసరూపమును ధరించి పోవుచున్నాను. కావున కాశీనగరముకంటే నొక యవపరిమాణము యీ కాళేశ్వరము గొప్పది. సర్వతీర్థములలో నీవాయస తీర్థ ముత్తమమైనది. అనంతఫలమునొసంగు నీతీర్థమునకు నా నమస్కారము.

శ్లో॥ సోమేశ్వరశ్చ ఈశాన్యే ప్రాచ్యాం వ్యాసేశ్వరః ప్రభుః. ౨౦
తన్మధ్యస్థ మిదం పుణ్యం త్రిషు లోకేషు దుర్లభం
వీతిహోత్రాసనే దివ్యే మాయాచక్రే విరాజితే. ౨౧

నదీభిఃపంచభిర్యుక్తం నీలలింగం భజామ్యహం
అష్టతీర్థసమాయుక్త మష్టదిక్పాలసంయుతం. ౨౨

అష్టమాతృకసంయుక్త మష్టమూర్తిం నమామ్యహం
తిస్రఃకోట్యర్థకోటీచ తీర్థాని భువనత్రయే. ౨౩

ప్రణీతాసంగమం యాంతి మధ్యాహ్నసమయే సదా
కాశీంప్రతి సమాగత్యమమ మాలిన్యమోచనం. ౨౪

కర్తవ్యంచ త్వయా బ్రహ్మన్నిత్యుక్త్వా సురదీర్ఘికా
సాచ సంప్రార్థ్య జాబాలిం యయౌ స్వనగరంప్రతి. ౨౭

తా॥ ఈశాన్యదిశయందు సోమేశ్వరుడును, తూర్పు దిక్కునవ్యాసేశ్వరుడును గలిగి ప్రకాశించునీతీర్థముతో సమాన మగునదియెందును లేదు. మాయాచక్రమున పంచనదులతో విరాజిల్లు నీలలింగమునకు నానమస్కారము. అష్టతీర్థముల తోడను,అష్టదిక్పాలకులతోడను, అష్టమాతృకలతోడను కూడి యున్న అష్టమూర్తీశ్వరునకు నానమస్కారము. ముల్లోకము లందుగల తీర్థములన్నియు మధ్యాహ్నసమయమున ప్రణీతా నదీసంగమమును బొందుచున్నవి. కావున మునీంద్రా యిది పవిత్రమైన దివ్యస్థలము, మునీశ్వరా! నాపై కరుణించి తాము కాశీపట్టణమునకు దయచేసి నామాలిన్యమును పోగొట్ట వేడెదనని గంగ వచించి వారణాశికిం జనెను.

శ్లో॥ యోగీంద్రోపి కథాం శృత్వా స్థానంచేదం విసర్జ్యచ
గోదావరీం నమస్కృత్య పృథివీమతిపావనీం. ౨౮
శుభానందాం మహాదేవీ మాదిముక్తేశ్వరం విభుం
సరస్వతీం వీరభద్రం నాగభైరవమేనచ. ౨౯
యమం దండధరం దేవం మాతృకాః కాలభైరవం. ౨౮
తీర్థరక్షాకరం విష్ణుం బ్రహ్మాణాం భాస్కరం తథా ౨౯
సంపూజ్యచ విశేషణ ముక్తికాంతాపతిం శివం
లోలార్కం నీలకంఠంచ అష్టతీర్థాని సాదరం 30
నమస్కృత్య పరిత్యాగచింతావ్యాకులమానసః

శ్లో॥ ఉత్తరాభిముఖో భూత్వా కాశీపుర మితో గతః

తా॥ జాబాలియు నీవృత్తాంతమునువిని గోదావరి,పృధివి మహాదేవి, ఆదిముక్తేశ్వరుడు, సరస్వతి, వీరభద్రుడు, నాగభైరవుడు, యమధర్మరాజు, మాతృదేవతలు, కాలభైరవుడు, బ్రహ్మ, విష్ణు, భాస్కరుడు, ముక్తికాంతాపతియగు ముక్తీశ్వరుడు, లోలార్కుడు, నీలకంఠుడు, అష్టతీర్థములు మున్నగు వారిని నమస్కరించి, యీ క్షేత్రము వదలిపెట్టి పోవలసి వచ్చెగదాయని విచారమొందుచు ఉత్తరాభిముఖుడై కాశీనగరంబునకేగెను.

శ్లో॥ భాగీరథీం విశ్వనాథం స్తుత్వా తత్రైవ సస్థితః. 31
విశ్వనాథస్య పూజార్థ మాగతా విధవా తథా
మాసోపవాసినీం దృష్ట్వా తాం తదా భర్త్సయ న్మునిః
జాతిభ్రంశకరం పాపం కరోషి విధవే కథం.
ఇత్యుక్త్వా తాడయామాస జాబాలి ర్యోగినాం వరః. 33

తా॥ ఆ జాబాలమునీంద్రుడు విశ్వనాథుని పూజించుచు నుండ మాసోపవాసవ్రత దీక్షగల యీ విధవాంగన తాను కూడ విశ్వనాథుని పూజకొరకు రాగానే, ఓసి పాపాత్మురాలా! జాతిభ్రంశకరమగు నిట్టి యకార్యము నీవంటిదానికి తగునే? యని తిట్టికొట్టెను.

శ్లో॥ తత స్సా మునిచంద్రస్య పాదయోః పతితా ముహుః
రక్షేతిచ రుదంతీచ తపస్వి న్పావనీం కురు. 34

ఇత్యుక్త్వా భిన్నహృదయా తస్థౌ చింతాకులాసతీ
మాసోపవాసినీం తాంచ దృష్ట్వా జాబాలి రాదరాత్. ౩౫

అస్మిన్ క్షేత్రేతు దురితం పుణ్యక్షేత్రే వినశ్యతి
దక్షిణాభిముఖీభూత్వా గచ్ఛ కాళేశ్వరంప్రతి. ౩౬

ప్రణీతాసంగమే స్నాత్వా సంగమేశం ప్రణమ్యచ
మణికర్ణిం నమస్కృత్య లోలార్కంచ గణేశ్వరం. ౩౭

యమ దండధరం నత్వా భైరవం బిందుమాధవం
నందినంవీరభద్రంచ బ్రహ్మాణం నాగభైరవం. ౩౮

నందికేశ్వరభృంగీశౌ రిటుం చండం గణేశ్వరం
సనత్కుమారముఖ్యాంశ్చ పరివారసమన్వితాన్. ౩౯

కాళేశ్వరం ముక్తినాథం సమ్యక్పూజయ భామిని!
సర్వాదిదేవతాంశ్చైవ పంచక్రోశప్రదక్షిణం. ౪౦
కృత్వా తత్రస్థితాన్ దేవాన్నత్వా ముక్తిం గమిష్యసి.

తా॥ ఆపెయు మునీశ్వరునిపాదములంబడి మునీంద్రా! నన్ను గాపాడుము. పవిత్రురాలునిగ జేయుమని దుఃఖపడుచుండ జాబాలిమునీంద్రుడా మాసోపవాసదీక్షగలిగినయా కాంతయందు దయగలవాడై యో కాంతా! యీ క్షేత్రమునందు జేసినపాపము పుణ్యక్షేత్రమున నశించును. కావున దక్షిణాభిముఖవై కాళేశ్వరమునుగూర్చి వెళ్లుము. ప్రణీతయందు స్నానమాడి సంగమేశ్వరునికి మ్రొక్కి యమధర్మరాజునకు వందనంబాచరించి భైరవుడు, బిందుమాధవుడు, నందికేశ్వరుడు. వీరభద్రుడు,

బ్రహ్మ, నాగభైరవుడు, భృంగీశ్వరుడు, చండుడు, సనత్కుమారుడు మొదలగు దేవతలతో గూడియున్నము క్తీశ్వరుని పూజించుము. ఆకాళేశ్వరముననున్న సర్వాదిదేవతలను పూజించి పంచక్రోశయాత్రచేసినచో ము క్తినొందుదువు.

శ్లో॥ వాయసేశ్వరలింగాఖ్యం భాగీరథ్యాం ప్రతిష్ఠితం.
శ్వేతాంభోరుహసంకాశం శశిమౌళిం శివాన్వితం. ౪౨
దివ్యాసనే సమాసీనం దివ్యాభరణభూషితం
దివ్యమాలాంబరధరం దివ్యగంధానులేపనం. ౪౩
బ్రహ్మేంద్రాదిసురైర్వంద్యం విశ్వనాథం దయాపరం
సర్వలోకైకరక్షార్థం నానారూపధరం ప్రభుం. ౪౪
వందారుజనమందారం ముక్తికాంతాపతిం శివం
సంపూజ్య విధివన్ముక్తిం గమిష్యసి నసంశయః. ౪౫
ఇత్యుక్త్వోపరరామాథ జాబాలి ర్యోగినాంవరః
ఏవం శృత్వాతు విధవా యామ్యకాశీం జగామ సా
ఆసీ త్ప్రభావా దీశస్య కాశీక్షేత్రా ద్యవాధికా
సర్వలోకేషు విఖ్యాతా యామ్యకాశ్యభిధాఽభవత్. ౪౬

తా॥ భాగీరథియందలి వాయసలింగమును పూజించి బ్రహ్మేంద్రాది సురలచే స్తుతింపబడుచు శ్వేతచ్ఛత్ర చామరాదులతో గూడికొని, సర్వజనరక్షార్థమై వెలసిన ముక్తీశ్వర లింగమును పూజించినచో ముక్తినొందుదువు. నేనుచెప్పిన మాట సత్యమని యోగిశ్రేష్ఠుడయినజాబాలి వచించి యూరకుండెను. దీనినంతయువినినయావిధవ దక్షిణకాశినాబడుకాళే

శ్వరమున కరుదెంచెను. ఈశ్వరప్రభావమువలన కాశీక్షేత్రము కంటె నొకవడ్లగింజయెక్కువమహిమగలదై సర్వలోకముల యందు దక్షిణకాశినాపిలువబడుచున్నది.

ఇతిశ్రీస్కాందే మహాపురాణే సనత్కుమారసంహితాయా
ముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే నవమోధ్యాయ
స్సమాప్తః

స్కాందమహా పురాణమందలి కాళేశ్వర ఖండమున
నవమాధ్యాయము ముగిసెను.

దశమోధ్యాయ ప్రారంభః

సూత ఉవాచ:

శృణ్వంతు ఋషయ స్సర్వే వక్ష్యేహం కాలభైరవం ౧
ముక్తిమంటపకోణస్థ మతిభీమపరాక్రమం.
...స్త్రాకరాళవదనం నిజభానప్రకాశకం ౨
...ర్ధానం త్రిపంచాశతలోచనం.
...వేశం దివ్యమూర్తిం దయాకరం ౩
...క్త మతిభీకరదంష్ట్రకం.
...పన్నం పంచక్రోశస్య రక్షకం ౪
...త్రిసిద్ధ్యర్థం పురశ్చరణసిద్ధయే.

...మునీంద్రులారా! ముక్తిమంటపకోణమందు ...గు కాలభైరవుడు గలడు. ఆతనిముఖము

ఇతి శ్రీస్కాందే మహాపురాణే సనత్కుమారసంహితాయా
ముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే నవమోధ్యాయ
స్సమాప్తః

స్కాందమహా పురాణమందలి కాళేశ్వర ఖండమున
నవమాధ్యాయము ముగిసెను.

దశమోధ్యాయ ప్రారంభః

సూత ఉవాచ :

శృణ్వంతు ఋషయ స్సర్వే వక్ష్యేహం కాలభైరవం
ముక్తిమంటపకోణస్థ మతిభీమపరాక్రమం. ౧
దంష్ట్రాకరాళవదనం నిజభాసప్రకాశకం
శతపంచకమూర్ధానం త్రిపంచాశతలోచనం. ౨
సహస్రహాస్తం దేవేశం దివ్యమూర్తిం దయాకరం
నాగాభరణసంయుక్త మతిభీకరదంష్ట్రికం. ౩
సహస్రాయుధసంపన్నం పంచక్రోశస్య రక్షకం
పూజయే న్మంత్రసిద్ధ్యర్థం పురశ్చరణసిద్ధయే. ౧౪

తా॥ ఓ మునీంద్రులారా! ముక్తిమంటపకోణమందు
మహాభయంకరుడగు కాలభైరవుడు గలడు. ఆతనిముఖము

ఏతేషాం నామభి ర్నిత్యం సమస్కారా స్మరేత్తి యోనరః
సర్వసంపత్తి మాప్నోతి ముక్తిశస్య పరిభావతః.

తా॥ కాశేశ్వరము దక్షిణకాశినాబడు మహాపుణ్య క్షేత్రము, ఓ మునీంద్రులారా! సర్వకామములనొసంగు ద్వాదశాదిత్యులందు గలరు. లోలార్కుడు, మిత్రుడు, అర్యముడు, ధాత, అరుణుడు, సవిత, పూష, త్వష్ట, వివస్వంతుడు భగుడు, విధాత, విష్ణు మొదలగు వారు పన్నెండ్రుమంది గలరు. అందు లోలార్కుడు సర్వకామముల నొసగును. మిత్రుడును సత్య వ్రతుడునగు అర్యముడు నూర్గురు నాయకులతో గూడిన వాడు. శకునిడు స్వర్గమును, అరుణుడు కాంతిని యిచ్చును. పూష రక్షణమును, త్వష్ట సుఖమును యిచ్చెదరు. భగుడు ప్రజ్ఞను, వివస్వంతుడు వరమును యిచ్చెదరు. ఈ ద్వాదశాదిత్యులనామంబుల నిత్యమెవండు స్మరించునో వాడు సర్వసంపదల నొందగలడు.

శ్లో॥ జ్ఞానవాయసతీర్థేపి స్నానం సర్వమలాపహం ౧౨
సర్వసంపత్కరం నౄణాం పితౄణామపి మోక్షదం

తా॥ జ్ఞానవాయస తీర్థముల స్నానముచేసిన పితరులకు ముక్తి గలుగుటయుగాక సకల పాపములు నశించి సర్వసంపదలు మానవులకు చేకూరును.

శ్లో॥ ద్వారేషు పంచక్రోశస్య వక్ష్యామి వరదేవతాః. ౧౩
సర్వేశో విఘ్నరాజశ్చ కాళరాత్రి స్తథైవచ
దుర్గాచ ముక్తిరాజస్య చాగ్నేయే నివసంతి హి. ౧౪
ఏతేషాం చాజ్ఞయాఽగత్య ముక్తినాథస్య దర్శనం॥

కోఱలచే భయంకరముగ నుండును. అయిదువందల శిరస్సు లును, పదునైదువందల నేత్రములును, వేయిచేతులును, నాగా భరణము, వేయియాయుధములుగలిగి పంచక్రోశమును నాతడు రక్షించుచుండును. మంత్రసిద్ధికొఱకై యాతని పూజించవలెను.

శ్లో॥ కరోతి మంత్రరాజం యః కల్పోక్తేన విధానతః
జపసిద్ధి మవాప్నోతి భైరవస్య ప్రసాదతః. ౫

తా॥ కల్పోక్తముగ నెవడు భైరవుని పూజించి జపిం చునో వానికి భైరవప్రసాదమున మంత్రదేవత ప్రత్యక్షమై వరంబు లొసంగును.

శ్లో॥ యామ్యకాశీ మహాపుణ్యా లోలార్కాదీ న్విపస్వత !
వక్ష్యామి మునిశార్దూలాః! కామితార్థఫలప్రదాన్. ౬
లోలార్కశ్చాపి మిత్రశ్చ అర్యమా ధాతునామవాన్
అరుణ స్సవితాచాపి పూషాచ త్వష్టనామవాన్ ౭
వివస్వ ద్భగ ధాతాద్యవిష్ణు స్సర్వార్థకామదః
ఏతే ద్వాదశసంఖ్యాకాః ప్రత్యేకఫలదా స్స్మృతాః. ౮
లోలార్కశ్చాపి భగవాన్ సర్వకామఫలప్రదః
సత్యవ్రతో హి మిత్ర శ్చాప్యర్యమా శతనాయకః ౯
స్వర్గప్రదోహి శక్రశ్చ అరుణః కాంతిదః ప్రభుః
బహుపోషకరః పూషా త్వష్టాచాతిసుఖప్రదః. ౧౦
వరప్రదో వివస్వాంశ్చ భగః ప్రజ్ఞాం దదాత్యసౌ

ఛాయాసోమేశ్వరం గత్వా తత్రచక్రే మహత్తపః
తపసా తోషితో దేవః సర్వలోకమహేశ్వరః. ౨౧

ఛాయాయై ప్రదదౌ సమ్యగ్వాంఛితం భక్తవత్సలః
శనైశ్చరంచ యమునాం వైవస్వత మనూపమం. ౨౨

సావర్ణించ మనుం లబ్ధ్వా ఛాయాదేవీ ముదా బభౌ
సంపూజ్య విధివన్నత్వా యయౌ లోకం స్వకీయకం. ౨౩

కైలాసతుల్యనగరే ఛాయాసోమేశ్వరః ప్రభుః
వర్తతే లోకరక్షార్థం దర్శనాత్కామదస్స్మృతః. ౨౪

కోటిలింగస్య కోటీనాం మునీనాం పూజనేనచ
యత్ఫలం కీర్తితం శాస్త్రైః తత్ఫలం ప్రదదాత్యసౌ. ౨౫

తా॥ ముక్తీశ్వరున కీశాన్యభాగమున భుక్తిముక్తుల నొసంగు ఛాయాసోమేశ్వరుడు గలడు. సంతానము కావలయునని కోరికగలవారచ్చటికి వెళ్ళి సోమేశ్వరుని పూజించిన సంతానముగల్గును. సూర్యుని భార్య సంతానములేకపోవుటకు చాల విచారపడి తపస్సువలన సోమేశ్వరుని మెప్పించి శనైశ్చరుని - యమునను - వైవస్వతమనసావర్ణిని కనెను. ఛాయాదేవి సోమేశ్వరుని నిరంతరముఁ బూజించెను. కావున ఛాయాసోమేశ్వరము కైలాసతుల్యము. సోమేశ్వరస్వామి లోకరక్షణకొరకై సర్వజనులకు గోరికలొసంగుచు నట యున్నాడు. కోటిలింగముల దానములవలనను, కోటిమునీందుల పూజవల్లను నెంతటి ఫలమువచ్చునో యంతటిఫలమును నీసోమేశ్వరు డొసంగును.

తా॥ పంచక్రోశద్వారములయందు గలదేవతల
గలను. సర్వేశుడు, విఘ్నరాజు, కాళరాత్రి, దుర్గ అను దేవ
ముక్తిరాజునకాగ్నేయమందు గలరు. వారియాజ్ఞగైకొని ము
నాధుని దర్శించవలెను.

శ్లో॥ పూజాం విధాయ చాగత్య సర్వాదీనాం యథాక్రమం
ఏవంకుర్వన్నరశ్రేష్టః భవేత్పుత్ర్యం వదామ్యహం
య ఏతేషాం విహాయాదౌ ముక్తీశంపూజయేద్విభుం
ఫలమప్రాప్య స నరో నరకం యాతి సుదారుణం
సర్పార్ణపూజనం యస్మాత్సుతప్రాప్తికరం పరం
తథా విఘ్నేశపూజాచ ఫలదాత్రీ యతస్స్మృతా
తస్మాదవశ్యం కర్తవ్య మేతేషాం పూజనంసుధీః

తా॥ ముక్తినాధునిదర్శించినతర్వాత నామహాత్ము
పూజించి సర్పాదులనుగూడ పూజించినచో సమస్తఫలము
చేకూరును. ఈదేవతలనందరిని వదలి కేవలము ముక్తేశ్వ
పూజించినందువలన నరకమునే పొందగలరు. షడక్షరమంత్రము
జపించిన సంతానముగలుగునటుల విఘ్నేశ్వరునిపూజించిన
సర్వమనోరథములు ఫలించును. కావున తప్పక దేవతలనంద
తెలిసినవారలు పూజించి కోర్కెలొందుదురు.

శ్లో॥ తస్య ముక్తీశ్వరాఖ్యస్య చేశాన్యే వర్తతే విభుః
ఛాయామహేశ్వరోనామ భుక్తిముక్తిఫలప్రదః.
పుత్రార్థీ స నరో గచ్ఛే చ్ఛాయామహేశ్వరాంతికం
పురాపి సూర్యపత్నీచ అనపత్యేన దుఃఖితా.

తా॥ దేశాంతరమందు మరణించినను దక్షిణకాశీనాబడు కాళేశ్వరము నెవడు స్మరించునో యీ ముక్తీశ్వరుని నెవడు తలంచునో యాతడు ముక్తీశ్వరస్థానము నొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ ఆదిముక్తీశ్వరస్యాస్తి సమీపే ముక్తిభైరవః
లబ్ధ్వా తస్యానుగ్రహం రాత్రౌమంత్రం సచవదేత్ప్రియం.
మంత్రసిద్ధి మవాప్నోతి నాత్ర కార్యా విచారణా

తా॥ ఆదిముక్తీశ్వరునకు సమీపమందు ముక్తిభైరవుడు కలడు. ఆతని యనుగ్రహము కోరి యెవడామంత్ర ముచ్చరించునో వాడు మంత్రసిద్ధిని పొందగలడు. ఎంత మాత్రము సందియింపక భైరవమంత్రముజపించిన మంత్రదేవతానుగ్రహమచ్చట గల్గును.

శ్లో॥ ముక్తినాథస్య యామ్యాంతుశారదాంబా శశిప్రభా
చతుర్భుజా పద్మపాణి స్సర్వేషా మభయంకరీ. 33
భక్తానాం కామధేనుశ్చ త్రిలోకజననీచ సా
మంత్రాణా మేకరాత్రేణ ప్రసన్నా భవతి ధ్రువం. 34

తా॥ ముక్తినాథునికి దక్షిణదిక్కునందు నాలుగుభుజములుగలిగి యెల్లరకు నభయమునిచ్చుచు భక్తులకు కామధేనువయనునటుల చంద్రకాంతప్రకాశమానమగు శారదాంబ గలదు. సరస్వతీమంత్రము నచ్చట నొకరాత్రి జపించిన దేవత ప్రసన్నమై వరంబులిచ్చును.

శ్లో॥ తస్య విఘ్నకరో దేవో భైరవో వ్యాతిభీషణః
యస్యకస్య ప్రసన్నశ్చే త్తస్య సిద్ధికరం భవేత్. 35

శ్లో॥ ఇతఃపరం ప్రవక్ష్యామి హ్యాదిముక్తీశ్వరంవిభుం
గౌతమీదక్షిణే భాగే ముక్తినాథస్య మంటపే.

తస్యనైరుతిదిగ్భాగే హ్యాదిముక్తీశ్వరస్థితం
తస్యదర్శనమాత్రేణ జీవన్ముక్తో భవేన్నరః

పురుషస్యాంతకాలేపి కర్ణే దక్షిణతః పితా
ఆదిముక్తీశ్వరో దేవో మంత్రం పంచాక్షరాత్మకం.

జపిత్వా సాదరం ముక్తిం ప్రదదాతి కృపాకరః
ఇదానీమపి జంతూనాం శివో వదతి దక్షిణే

పాపీవా పాపకర్మావా కృతఘ్నోవా దురాత్మకః
యస్యానుగ్రహమాత్రేణ మాతృగర్భం నవిందతి.

తా॥ ఇటుమీద నాదిముక్తీశ్వరునిగూర్చి వర్ణింతు గోదావరికి దక్షిణభాగమున ముక్తీశ్వరుని మంటపముగలదు దానికి నైరుతిదిశయందునాదిముక్తీశ్వరుడుగలడు. ఆతనిదర్శన వలననే మానవులు జీవన్ముక్తులగుదురు. అంత్యసమయము దక్షిణకర్ణమందు ముక్తీశ్వరుండు కాశియందు శివుండువలె పంచాక్షరీమంత్రమును చెప్పును. ఇచ్చటను శివుండేయగుట యెంతటిపాపకర్మము చేసినవాడైనను యెంతటి కృతఘ్నుడైన యెంతటి దుర్మార్గుడైనను యీతనియనుగ్రహముండినవాని తిరిగి జన్మలేదు.

శ్లో॥ దేశాంతరేపి యఃకశ్చి ద్వ్యామ్యాకాశింతు ముక్తిదాం
ఆదిముక్తీశమంత్రేణ స్మృత్వా గచ్ఛతి తత్పదం.

శ్లో॥ పశ్చిమే ముక్తినాథస్య గంగా చోత్తరవాహినీ
తత్రాచరం పరంకర్మ మునయ స్సప్తకోటయః. ౪౨

నానాస్వస్తికసంయుక్తా యోగవిద్యావిశారదాః
నానావిధైస్తు కమలై ర్మంత్రశాస్త్రవిధానతః. ౪౩

సప్తకోటీశ్వరాన్స్థాప్య పూజాం చక్రు ర్మునీశ్వరాః
బ్రహ్మాదిభి స్తూయమానా శ్శివసాయుజ్య మాయయుః.

తా॥ మునీంద్రులారా ముక్తినాథునికి పడమటిదిశ యందు నుత్తరవాహినియై గంగ ప్రవహించుచున్నది. అచ్చట యోగవిద్యావిశారదులయిన మునీంద్రులు మంత్రశాస్త్రవిధి ననుసరించి యేడుకోట్లలింగములనుస్థాపించి పూజించిరి. బ్రహ్మాదులచేపూజింపబడుచు నామునీంద్రులెల్లరు శివసాయుజ్యము నొందిరి.

శ్లో॥ అతఃపరం ప్రవక్ష్యామి కార్తీకస్నానజం ఫలం
ప్రయాగే మాఘమాసేతు యత్ఫలం పరికీర్తితం. ౪౫
తత్ఫలం కార్తికేమాసి గోదావర్యాం దినేదినే
నీలకంఠగృహే నిత్యం యస్తు మార్జన మాచరేత్. ౪౬
సమస్తపాపనిర్ముక్త శ్శివలోకే స మోదతే
అగమ్యాగమనే పాపం అభక్ష్యస్యచ భక్షణే. ౪౭
సర్వాం త్వం తంసమాప్నోతి మార్జయిత్వా గృహంప్రభోః
యస్తు సంవత్సరం పూర్ణ మగ్నిహోత్ర ముపాసతే. ౪౮

తా॥ తా నారంభించిన మంత్రిముసకు లానప్పు మహాభయంకరుడగు భైరవుని పగిసన్నని కాని మంత్రసిద్ధి కానేరదు.

శ్లో॥ జయశ్చ విజయశ్చైవ ద్వారపాలౌ మహౌజసౌ
సర్వాభరణసంపన్నౌ వజ్రముద్గరధారిణౌ.
సర్వలక్షణసంపన్నౌ విశాలాక్షౌ మహాబలౌ
గజచర్మాంబరధరౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ.
ఏతయోః పాదయోః పూజాం కృత్వా కాళేశ్వరస్యచ.
యతో ముక్తీశపూజాచ మోక్షదా కామదా స్మృతా
తతో ముక్తీశ్వరం సమ్యక్పూజయిత్వా నరోత్తమః
తయో రాజ్ఞాం పరిత్యజ్య పూజాంయః కురుతే నరః.
తస్య పూజా వృథా స్యాచ్చ సత్యం సత్యంవదామ్యహం
తయో రాజ్ఞాంచ సంప్రాప్యసర్వం సంపూర్ణతామియా

తా॥ వజ్రముద్గరములను యోగాయుధములధరించి చర్మాంబరమును మహత్తరమైనబలమును విశాలమగు నేత్రములనుగలిగి సర్వాభరణములతో సర్వలక్షణసంపన్నులయిన జయవిజయులను పేరుగల ద్వారపాలకు లిరువురు గలరు. ఈద్వారపాలకులపూజించినతరువాత కాళేశముక్తీశ్వరులపూజించిన ముక్తియు మనోరథములు నెరవేరనేరవు. ఈద్వారపాలకు నాజ్ఞనుగొని పూజ నెవరాచరించుదురో వారికి సర్వమనోరథములు నెరవేరునుగాని లేనిచో పూజయంతయు వ్యర్థమైపోవుచున్నది.

మున చిరకాలముండును. కార్తీకమాసములో గోదావరీతీరమున దీపము వెలిగించిన మాత్రమున వేయికోట్ల కల్పములు శివలోకమున నుండగలరు.

శ్లో॥ అతఃపరం ప్రవక్ష్యామి ముక్తినాథస్య చోత్తరే. ౫౩
ప్రణీతాసంగమస్యాపి వాయవ్యే భార్గవో మునిః

త్రిస్సప్తకృత్వః భగవాన్ క్షత్రియాన్ యావనాన్వితాన్
రేణుకాం మాతరం హత్వా ఖడ్గేన నిశితేనచ

గంగాయాశ్చోత్తరే దేశేఽకరోద్రామేశ్వరం విభుం. ౫౫
మాతుశ్చ క్షత్రియాణాంచ హత్యాపాపాన్మమోచహ

నానావిధాని పాపాని బహుజన్మార్జితానిచ. ౫౬
నశ్యంతి సర్వపాపాని రామేశస్యచ దర్శనాత్.

దేవాశ్చాత్ర సమాగత్య పూజార్థం నివసంతిహి. ౫౭
ప్రణీతాసంగమే స్నాత్వా తర్పయిత్వా పితౄనథ.

పూజయిత్వా చ గచ్ఛంతి తేచ రామేశ్వరం విభుం. ౫౮

తా॥ ఓ తాపసోత్తములారా! ముక్తీశ్వరున కుత్తరమందు, ప్రణీతాసంగమమునకు వాయుదిశయందు యేపరశురాములవారు 21 మారు యుద్ధముచేసి శత్రువులను నశింపచేసెనో, ఏ పరాక్రమశాలి తన తండ్రియాజ్ఞచే తల్లియగు రేణుకాదేవిని తీవ్రఖడ్గమున జంపెనో, అట్టి పరశురాములవారిచే గంగకు నుత్తరదిశయందు రామేశ్వరస్వామి ప్రతిష్ఠించబడెను. ఈరామేశ్వర దర్శనము వలననే బహు జన్మార్జితము

కార్తికే తత్ర తత్కృత్వా తత్ఫలం ప్రాప్నుయాన్నరః
కార్తికస్య చమాహాత్మ్య మనంత మమృతప్రభుం. ౧౮

ప్రణీతానంగమే స్నానం ప్రకుర్వీత మహామునే
బ్రహ్మ విష్ణుశ్చ దేవాశ్చ స్నాత్వా యాంతి దినేదినే. ౧౯

తా॥ మునీంద్రులారా కార్తీకమాసమున కాళేశ్వరమున స్నానముచేసినవారికి మాఘమాసమున ప్రయాగకువెళ్ళి స్నానముచేసినంతఫలము కలుగును. ఆ దేవాలయమును నెవరుదయమున లేచి యూడ్చి ముగ్గులువెట్టుదురో? వారు సర్వపాపములనుండి విముక్తులై శివలోకమున నుందురు. మఱియు నగమ్యాగమనమునభక్ష్యాభక్షణము మొదలగు పాపములన్నియు నశించును. కార్తీకమాసమున నెవరచ్చట స్నానము చేయుదురో వారికి సంవత్సరపర్యంతము నిత్య మగ్నిహోత్రము చేసిన వానియంతఫలము వచ్చును. ప్రణీతానంగమ స్నానము నిత్యమును బ్రహ్మవిష్ణువు మొదలగు దేవత లాచరించి పోవుచుందురు.

శ్లో॥ దురాత్మా క్రూరకర్మావా మహాపాపయుతోపివా
ప్రణీతాసంగమస్నానం కార్తికే దినమాత్రతః. ౨౦
ఊర్ధ్వలోకా న్సమారుహ్య శివలోకే వసేచ్చిరం
కార్తికే దీపమాత్రేణ గాత్రమిూప్రీతయే సదా. ౨౧
కల్పకోటి సహస్రాణి శివలోకే మహీయతే.

తా॥ పాపాత్ముడైనను క్రూరుడైనను ప్రణీతా సంగమమున స్నానమాడినవా డూర్ధ్వలోకములదాటి శివలోక

దక్షిణ దిశయందు చండ భైరవుడును, పడమటి దిక్కున క్రోధ భైరవుడును, సంహార భైరవుడు త్తరదిశయందునను, రక్షకులుగ నుందురు. మఱియు నాగ్నేయ దిక్కున నాగభైరవుడు, నైరుతి దిక్కున కపాలభైరవుడును, వాయువ్యదిశయందు ఉగ్రభైరవుడును, ఈశాన్యమందు భీషణ భైరవుడును ఆయుధసంపన్నులై, వెలయుచుందురు. ఇంతియగాక క్రూరలోచనుడు, ఉగ్రుడు వికటదండుడు, వికర్ణుడు వినాయకుడు జంబుకుడు నక్కముఖమును, చెవులయందు వ్రేలాడు సర్పములుగలిగి ప్రకాశించు వికారవదనుడు. అనుభూతేశ్వరులు నా యీశ్వరుని యాజ్ఞచే క్షేత్రమును గాపాడుచుందురు.

శ్లో॥ అనేకభూతసంయుక్తా వర్తంతే సర్వరక్షకాః. ౬౬

గర్తనేత్రో మహానేత్రో తుంగనేత్రో థమండకః
అత్యుగ్రా కృష్ణభేతాళా వర్తంతే శంకరాజ్ఞయా. ౬౭

అనేకభూతసంయుక్తా మహానలపరాక్రమాః
పిశాచభూతభేతాళా స్సంయుక్తా స్స్వస్వజాతిభిః. ౬౮

కాళేశ్వరపురే దేవసమీపే కాలభైరవః
అవిఘ్నార్థం ముముక్షూణాం భక్తానుగ్రహకారణాత్.
దంష్ట్రాకరాళవదనః శూలహస్తః ప్రతాపవాన్.

తా॥ గర్తనేత్రుడు మహానేత్రుడు తుంగనేత్రుడు మండకుడు మున్నగు నల్లనిభయంకరాకారముగల పిశాచములు అనేకభూతముల సహాయము గైకొనియెల్ల శంకరాజ్ఞననుసరించి

లైన పాపములన్నియు నశించుచున్నవి. దేవతలుగూ
నిచ్చటికే తెంచి రామేశ్వరుని పూజించుదురు. ప్రణీతా సం
మమున పితృదేవతా తర్పణ మిడినవారికి సకల పాపము
నశించును.

శ్లో॥ ఇతశ్శృణ్వంతు ఋషయః పంచక్రోశస్య రక్షణం॥
సర్వాయుధసమోపేతః ప్రాగ్భాగే గురుదైవతః. ౫౯
తద్దైవ రక్షక శ్చండో యమస్య దిశివర్తతే
కపాలభైరవోనామ నైరుత్యాందిశి తిష్ఠతి. ౬౦
సహస్రాయుధ సంపన్న శ్చండశ్చామరదుర్జయః
సప్తార్చి ర్దిశిచాప్యేకో వర్తతే నాగభైరవః. ౬౧
క్రోధభైరవమూర్తిశ్చ ప్రతీచ్యాందిశి తిష్ఠతి
ఉగ్రోనామ మహాభీమో వాయవ్యాందిశి వర్తతే. ౬౨
సంహారభైరవోనామ కౌబేర్యాందిశి వర్తతే
త్రిశూలహస్త స్త్వీశాన్యే చాస్తి భీషణ భైరవః. ౬౩
ఆజ్ఞయా ముక్తినాథస్య రక్షణార్థం దిశోదశ
కరాళవదనః ఘోరః క్రూరలోచన సంజ్ఞకః. ౬౪
ఉగ్రో వికటదండశ్చ వికర్ణశ్చ వినాయకః
జంబుకో జంబుకముఖో జ్వలత్కర్ణాగ్రదంష్ట్రకః. ౬౫
వికారవదనశ్చేతి భూతేశాః పరికీర్తితాః. ౬౬

తా॥ పదిదిక్కులయందు పంచక్రోశ రక్షణమును భైర
వులు చేయుచుందురు. తూర్పుదిశయందు రురుభైరవుడు

స్వాహా స్వధా శాంతిరూపా సర్వమంత్రమయీ తథా. ౭౮
ఓంకారరూపిణీచైవ చతుర్వర్గాత్మికా శివా
దుర్గా భర్గా చండికాచ శాంకరీ సర్వమంగళా. ౭౯
విశాలాక్షీ హైమవతీ ఉమా కాత్యాయనీ తథా
మోహినీ భైరవీ భామా భవానీ వైష్ణవీ తథా. ౮౦
మహాకాళీ శుభానందా కాళీ చంద్రకళా ప్రభా
ఏతానివై చతుష్షష్ఠిదివ్యనామాని యః పఠేత్. ౮౧
ఆరోగ్యదం పుత్రకరం సర్వపాపప్రణాశనం
సర్వసంపత్కరం శత్రువినాశనకరం భవేత్. ౮౨

తా॥ మునీంద్రులారా! ఇటమీదట ముక్తీశ్వరుని యర్ధాంగి వృత్తాంతము వినుండి. భక్తాభీష్టముల నొసంగుచుసర్వ పాపములనశింపజేసి శుభానందయని పేరుగొని పద్మపత్రాయ తాక్షియు పూర్ణచంద్రముఖియు బంగారు వర్ణచ్ఛాయా సంయు తయునై సర్వలోకేశ్వరియగు ముక్తీశ్వరు ప్రియురాలను జూచి యీ యరువదినాలుగు నామములతో నెవడు పూజిం చునో వానికి సర్వకామంబులు సఫలము లగును. అవి యేవి యన, మాహేశ్వరి, జగద్ధాత్రి, త్రైలోక్యవ్యాపిని, శివ, జగన్మాత మహాశక్తి, రక్షోఘ్ను, శార్ఙ్గధారిణీ, హంసయానా సృష్టికరా అనాధిసిధన, ఐంద్రీ, హేమకీ, యామీ, నైరుతీ, వారుణీ, వాయువీ, మహాదేవీ, కౌబేరీ, మహాదిశివా, ఈశానకౌశిక, దివ్య, శుభ, భాగ్యస్వరూపిణి, గౌరి, సర్వమయి, దేవి, సావిత్రి, పరమే శ్వరి, ప్రకృతి, హుంకృతి, గాయత్రి, సరస్వతి, బ్రహ్మాండస్థిత,

రను రక్షించుచున్నవి. అగ్నిహోత్రునిబంటి పరాక్ర
గలిగిస్వస్వజాతీయములగుపిశాచభూతభేతాళసమూహ
గూడికొని కాలభైరవుడు కాళేశ్వరపురమున దేవ
మునముముక్షువులకు విఘ్నములురాకుండ కాలభై
సంరక్షించుచున్నాడు.

శ్లో॥ ఇతఃపరం ప్రవక్ష్యామి శృణు లోకైకసుందరీ.
స్థితా పాపహరా దేవీ భక్తాభీష్టప్రదాయినీ.
శుభానందేతివిఖ్యాతా పూర్ణచంద్రనిభాననా.
పద్మపత్రవిశాలాక్షీ తప్తజాంబూనదప్రభా
సర్వలోకైకజననీ మాదిముక్తీశవల్లభాం.
దృష్ట్వా సంపూజయే ద్భక్త్యా తస్యాజ్ఞాకారిణీం సదా
తస్యాస్తు దివ్యనామాని వర్తంతే కామదానివై.
మహేశ్వరీ జగద్ధాత్రీ త్రైలోక్యవ్యాపినీ శివా.
జగన్మాతా మహాశక్తీ రక్షోఘ్నీ శార్ఙ్గధారిణీ.
హంసయానా సృష్టికరీ హ్యనాదినిధనా స్మృతా
ఐంద్రీచ హేమకీ యామీ నైఋతీ వారుణీ తథా.
వాయవీయా మహాదేవీ కాబేరీ మహతీ శివా
ఈశానకౌశికా దివ్యా శుభా భాగ్య స్వరూపిణీ.
గౌరీ సర్వమయీ దేవీ సావిత్రీ పరమేశ్వరీ.
ప్రకృతి ర్హ్రీంకృతిశ్చైవ గాయత్రీచ సరస్వతీ.
బ్రహ్మాండస్థా మహాశక్తి ర్మంజుభాషా సుమధ్యమా

విగ్రిహా కూ్రిరవదనా వజ్రిపాణి ర్మహాసితా. ౮౭
మహాశీతకరీచైవ అంతకీ మాతృభావృతా
సింహాకా శుక వాణీచ సుందరీ భైరవీ తథా ౮౮

శుకదంతా ప్రిచండాచ చండముండాచ భీషణా
ఏతాని దివ్యనామాని శతృనాశకరాణివై. ౮౯

తా॥ కుంభజ, జంభక, లంబోష్టి,వికటానన,మహిసాక్షి,పింగళాక్షి,మహో(గా,అత్యుగ్రికారిణీ,విగ్రిహ, కూ్రిరవదనా, వజ్రిపాణి, మహాసిత, అంతక, మహాశీతకరి, మాతృభావృత,సింహక,శుకవాణి,సుందరి,భైరవి,శుకదంత,ప్రిచండ, చండముండ, భీషణ అను నామములు స్మరించిన శతృవులు నశించుదురు.

శ్లో॥ బా్రిహ్మి మాహేశ్వరీచైవ కౌమారీ వైష్ణవీ తథా.
సుభగా విజయా తారా జయాచ త్రిపురాంతకా. ౯౦
ఏతస్యాః పూర్వభాగేతు రక్షణార్థం వసంతిహి.

తా॥ ముక్తీశ్వరుని ప్రియకాంతాసంరక్షణమునకై తూర్పుదిశయందు బాహ్మి, మహేశ్వరి, కౌమారి, వైష్ణవి, సుభగ, విజయ, తార, త్రిపురాంతక, యనుశక్తులు నివసించుచుందురు.

శ్లో॥ దక్షిణే శక్తిభిస్సార్థం వసే త్రిపురభైరవీ ౯౧
త్రిపురా దేవతాదిభిః.
కామాక్షీ కమలాచైవ శంకినీత్యాదిశక్తయః ౯౨
పశ్చిమే విజయాచైవ

మహాశక్తి,మంజుభాషా,సుమధ్యమా,స్వాహా,స్వధా,శౌత్రరూప,
సర్వమంత్రిమయి, ఓంకారరూపిణి, చతుర్వర్గాత్మిక,దుర్గ,భర్గ,
చండిక, శాంకరి, సర్వమంగళ, విశాలాక్షి, హైమవతీ, ఉమ,
కాత్యాయని, మోహిని, భైరవి,భామ, భవానీ,వైష్ణవి, మహా
కాళి, శుభానంద, కాళి,చంద్రికళ, ప్రిభ,యనునవియే? యరు
వదినాలుగు నామములు. ఈనామముల పఠించినచో, ఆరోగ్య
ము పుత్త్రిపౌత్త్రాభివృద్ధి సంపత్తుగలిగి శతృవులు నశింతురు.

శ్లో॥ శతాధికాష్టనామాని తథా నామసహస్రకం ౮౩

కామదం మోక్షదంచైవ యామ్యకాశ్యాం భవేద్ధ్రువం
తస్త్వాష్టకం ప్రివక్ష్యామి సర్వసౌభాగ్య దాయకం
జయాచ, విజయాచైవ, శుభానందాచ, కాముదీ. ౮౪
ఊర్మిళా, చంపకా,చైవ, కాంతా, మలయవాసినీ.
చందనాస్వాదినీ,చైవ కోకిలా, మధురధ్వనిః. ౮౫
నామాని యః పఠే ద్భక్త్యా సర్వసంపత్తి మాప్నుయాత్.

తా॥ ఎవర ష్టోత్తర శతనామములతోగాని సహస్రి నామములతోగాని దక్షిణకాళియందమ్మవారిని పూజింతురో వారికోర్కెలన్నియు ఫలించి ముక్తి నొందుదురు. జయ విజయ,శుభా, అనంత,కౌముదీ,ఊర్మిళ,చంపక,కాంత. మలయ వాసిని, చందనాస్వాదిని, కోకిలా, మధురధ్వని యనునామము లెనిమిది పఠించిన సర్వసంపదలు గలుగును.

శ్లో॥ కుంభజా జంభకాచైవ లంబోష్ఠి వికటాననా. ౮౬
మహిషాక్షీ పింగళాక్షీ మహోగ్రాఽత్యుగ్రకారిణీ

ఉత్తరేతు విశాలాక్షీ సితచ్ఛత్రా రణేప్రియా.
ఢాకినీనాం సమూహైస్తు వృతా రాద్రీ మహేశ్వరీ.

భూతప్రేతపిశాచైశ్చ బ్రహ్మరాక్షససేవితా
చండప్రచండప్రముఖై స్సర్వభూతగణైర్వృతః

ఏకవీరా మహాదేవీ భక్తానా మిష్టదాయినీ
శుభానందా పరివృతా యోగిభి స్సనకాదిభి.

భక్తానాం కామధేనుస్స్యా దభీష్టఫలదాయినీ

తా॥ దక్షిణభాగమున త్రిపురభైరవి, కామాక్షికమ
త్రిపురదేవతాదిశక్తిసమేతయై దేవినిగొలుచుచుండును. పశ్చిమ
దిశయందు శంకిన్యాది శక్తులతో విజయయు ఉత్తరమున ఢా
న్యాదిశక్తులతో విశాలాక్షియు భూతప్రేతపిశాచాది గణము
లతో చండప్రచండాదులతో గూడికొని యేకవీరాదేవియు
సనకాది యోగులతో శుభానందయు నివసించుచు భక్తులకు
గోరినకోర్కెలీడేర్చుచు దేవిని సంరక్షించుచుందురు.

ఇతి శ్రీస్కాందే మహాపురాణే సనత్కుమార సంహితాయా
ముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే దశమోధ్యాయ
స్సమాప్తః.

స్కాందమహా పురాణమందలి కాళేశ్వర ఖండమున
దశమాధ్యాయము ముగిసెను.

ఏకాదశోఽధ్యాయ ప్రారంభః

సూతఉవాచ॥

శ్లో॥ ముక్తీశ్వరస్య నైరుత్యాం సర్వపాపౌఘనాశనీ
ఋషీణాం సత్రశాలాస్తి పురుషో యాగరక్షకః ౧

దయాకర శ్శంఖచక్రధరో మల్లారిసంజ్ఞకః
తస్యోత్తరే క్రోశమాత్రే కాళరాత్రి ర్యశస్వినీ॥ ౨

తస్యాస్య ఉత్తరే దేశే బాణమాత్రప్రయోగతః
అగస్త్యోనామ బ్రహ్మర్షి స్తత్రధ్యానపరాయణః ౩

తద్దర్శనం మహాపుణ్యం సర్వపాపప్రణాశనం
తత్రగోదావరీపుణ్యా వసత్యుత్తర వాహినీ ౪

తత్రాగత్యైచ లింగస్య సమీపేచ ప్రదేశతః
తపశ్చచార దుర్వాసాః దుష్కరం మహదద్భుతం ౫

తా॥ ముక్తీశ్వరునకు నైరుతిదిశయందు ఋషులసత్రశాల గలదు. శంఖచక్రధారియయి దయామయుడగు మల్లారి యను పేరుగల విష్ణుమూర్తి యాగరక్షకుడై యుండును. దానికి నుత్తరమున క్రోశదూరమున కాళరాత్రి గలదు. అగస్త్యుడను బ్రహ్మర్షి యచ్చట తపస్సు చేయుచున్నాడు. ఆతని దర్శనమున సర్వపాపములు నశించి పుణ్యంబు చేకూరును. ఉత్తరవాహినియై గోదావరి యచ్చట ప్రవహించుచుండును. ఆప్రదేశమున గల శివలింగముచెంత దుష్కరమగు తపస్సును దూర్వాస మహర్షి చేసెను.

శ్లో॥ తత్ర ప్రసన్నో భగవా న్నారసింహః కృపానిధిః
తస్మా ద్వరంచ సంప్రాప్య నారసింహం ప్రణమ్యచ॥

తత్రసంస్థాప్య దుర్వాసాః ప్రబభౌ మునిపుంగవః
నరసింహస్య ప్రాగ్భాగే బాణమాత్ర విదూరతః॥

దధీచిస్తు ప్రతిష్ఠాప్య వీరభద్రం దయాపరం
వీరరాజ దధీచిస్తు వీరభద్రప్రసాదతః॥

ప్రాగ్భాగే వీరభద్రస్య భైరవోస్తి గణాధిపః
ఏతత్క్షేత్రం మహాపుణ్యం పితౄణాంముక్తిదాయకం
తత్ర దానాది హోమాని శతోత్తరగుణంభవేత్

తా॥ దూర్వాసమహర్షి తపస్సునకు మెచ్చి నరసింహు ప్రత్యక్షముకాగా యాతనివలన వరంబులొంది యానరసింహు నచటనే ప్రతిష్ఠింపజేసెను. ఆనరసింహస్వామికి బాణము విడి నంతదూరమున దధీచిమహర్షి వీరభద్రానుగ్రహమునొం వీరభద్రుని ప్రతిష్ఠింపజేసెను, వీరభద్రునకుతూర్పుదిక్కునంద భైరవుడు, గణపతిగలరు. పితృదేవతలకు ముక్తినొసంగును ఇందు నాచరింపబడుహోమములు, దానములు మున్నగున క్షేత్రాంతరములకన్న నూరురెట్లెక్కువపుణ్యము నొసంగును.

శ్లో॥ దేవస్య ముక్తినాథస్య దక్షిణోత్తరపార్శ్వయోః
వర్తేతే లోకరక్షార్థ మతిపుణ్య సరోవరా॥
పద్మకల్హార సంపన్నా రాజహంససుశోభితా
తయోస్తు స్నానమాత్రేణ జీవన్ముక్తో భవేన్నరః

తా॥ ముక్తీశ్వరునకు దక్షిణోత్తర పార్శ్వములయందు కమలములు కలువలు ప్రకాశించుచుండ రాజహంస నివాసంబులగు రెండు సరోవరంబులు గలవు. అందు స్నానముచేసినంతనే జీవన్ముక్తి గల్గును.

సూతఉవాచ॥

శ్లో॥ గోదావర్యాః యామ్యతటే యామ్యకాశ్యాం మనోరమే!
సర్వతీర్థమయో దేవః ఆర్తత్రాణ పరాయణః. ౧౨
హిరణ్యాక్షస్య హంతాచ సుదుర్గశ్శుద్ధకారణః॥
మునీంద్రోత్ర ధ్వరగోప్తాచ శ్రీవరాహో నృకేసరీ ౧౩
మనుష్యాణాం హితార్థాయ సంస్థాప్యచ వృషధ్వజం.
తత్క్షేత్రంచ మహాపుణ్యాం సర్వపాపప్రణాశనం. ౧౪
దేవదత్త స్సమాగత్య తత్క్షేత్రస్యనిషేవణాత్
స్ఫుటభీతస్తు వరాంగః సుందరాంగో బభూవహ. ౧౫
లలాటనేత్ర శ్శ్వేతాంగః శూలహస్తో బభూవ హ
తత్ర దానాదికం కించి త్కృతం చైవాధికం భవేత్. ౧౬
ఏతత్క్షేత్రస్య మాహాత్మ్యం శివో జానాతి నేతరః

తా॥ గోదావరికిదక్షిణపుటొడ్డున హిరణ్యాక్షుని సంహరించి నరసింహమూర్తి వరము నొంది యీశ్వరుని నచ్చట ప్రతిష్ఠజేసెను. కావున సర్వపాపములు నశించు నా క్షేత్రపుణ్య మగణ్యము. అంగవికలుడగు దేవదత్తు డచ్చట స్నానముచేసి సుందరాంగుడై. శివస్వరూపమునొందెను. అచ్చట

చేయబడిన దానాదు లనంతఫలము నొసంగును. అనుటకు
శివుడే తెలిసికొనగలడు కాని యితరులకట్టి సమర్థతలేదు.

శ్లో॥ ఏతత్సమీపేచ పురా ధీమాన్ దేవగురు స్స్వయం
వర్తతే నారసింహస్య స్తోత్రం కర్తుం దివానిశం
కరోతి పూజాం యఃకోపి స యాతి పరమాంగతిం.
తత్సమీపే నృసింహోస్తి సర్వలోకైకరక్షకః
హిరణ్యకశిపుఘ్నేత్రి దారుణో భీషణాకృతిః.
మునిభిర్నుతచారిత్రః ప్రశాంతస్మితవిగ్రహః
ఆత్మనామ్నా చకారాసౌ కుండలింగంచ తత్రహి.
ప్రబభౌ నారసింహోపి తదా లక్ష్మీపతిః ప్రభుః.
సర్వేషాం దర్శనాదేవ భుక్తిం ముక్తించ దాస్యతి.
శ్రీనృసింహమహాతీర్థే సర్వపాపహరే శుభే.
స్నానదానాదికం తత్ర సహస్రగుణితం భవేత్.
సింహాసనస్థంవరదాబ్జహస్తంలక్ష్మీకళత్రంలలితాబ్జనేత్రం
చంద్రాంగరాగం చపలాంగరాగంగంగాతటస్థంనరసింహ
సితపక్షేతు వైశాఖే చతుర్దశ్యాం విశేషతః.
నారసింహాహ్వయం లింగం కుండే స్నాత్వా సమర్చయే
దానం షోడశదానేభ్యోహ్యధికం భవతి ధ్రువం.
ఇహలోకే సుఖం భుక్త్వా చాంతే యాతి పరంపదం.
నరసింహస్య కుండేఽస్మిన్ స్నానాలింగార్చనాన్నరః
సర్వపాపవినిర్ముక్త శ్శివలోకే మహీయతే.

తా॥ ఈక్షేత్రి సమీపమునందే దేవగురువయిన బృహస్పతికలడు. ఆతడు రాత్రింబవలు నరసింహుని నుతించుచుండును. నరసింహమూర్తిపూజను చేయువారందరు పరమపదమునొందుదురు. హిరణ్యకశిపు క్షేత్రిమున మహాభయంకరాకారము గలిగినట్టియు దేవతల స్తోత్రములచేత ప్రసన్నాకారము గలిగిన నరసింహమూర్తి తన పేరుతో నరసింహలింగమును, నరసింహకుండమును నెలకొల్పెను. ఆ నరసింహమూర్తిని చూచువారందరకు మోక్షంబు నతండొసంగును. ఆ నృసింహతీర్థమున స్నానముదానము మున్నగు ధర్మములుచేసిన వేయిరెట్లు ఫలము గల్గును.

లక్ష్మీదేవితో వరదాభయహస్తుడై, పద్మాక్షుడై, మంచిగంధము పచ్చకర్పూరముతో కలిపిపూయబడినశరీరము గలవాడై గంగాతటంబున సింహాసనంబందున్ననరసింహమూర్తికి నానమస్కారము. వైశాఖశుద్ధచతుర్దశినాడు నరసింహకుండమున తానమాడి లింగమునుపూజించిన సర్వసుఖంబులిచ్చట ననుభవించి దేహాంతమున ముక్తినొందుదురు. సర్వపాపములునశించి శివలోకంబునకు వెళ్లుదురు.

శ్లో॥ రామేణ స్థాపితా స్సార్ధ్వా రామలింగాః శుభప్రదాః ౨౨
రామో దాశరథి ర్ధ్యాత్వా రావణాదివధాదికం.
కృత్వా కాళేశ్వరే పుణ్యే చకారాష్టోత్తరం శతం ౨౩
ప్రదక్షిణత్రయం కృత్వా ప్రణమ్యచ పునఃపునః.

సంతుష్టో రామచంద్రోఽపి బభూవ కృతకృత్యవాన్
రామేణ స్థాపితాన్ లింగాన్ పూజయిత్వా ప్రణమ్యచ.
ఇహలోకే సుఖం ప్రాప్య శివసాయుజ్య మశ్నుతే. 29

తా॥ పరశురాములవారిచే పూర్వమున నెలకొల్పబడిన లింగములు శుభప్రదములయినవి. దాశరథియగు రాముడు రావణవధను జేయుటకై కాళేశ్వరమునందలిలింగముల కష్టోత్తరశతనామములచే పూజించెను. ఆకారణముననే రావణుని చంపగలిగెను. కావున నెవ్వరీలింగముల పూజించుచున్నారో వారిచ్చట సకలశుభములనొంది దేహాంతమున శివసాయుజ్యము నొందగలరు.

శ్లో॥ లింగప్రతిష్ఠాం సర్వేచ శృణుధ్వం మునిపుంగవాః. 30
తత్ర ముక్తిపతేః పార్శ్వే దేవః కింపురుషేశ్వరః
సిద్ధేశ్వరస్తు కౌబేర్యాం వర్తతే దిశి పాలకః. 31
ఏవమేవవిజానీయా ల్లింగానాం స్థాపనం క్రమాత్.
పశ్చాత్సిద్ధేశ్వరం విద్యా చ్చిత్రగుప్తేశ్వరం తతః. 32
చిత్రలింగేశ్వరం విద్యా దుత్తరే కిన్నరేశ్వరం
తత్రైవాగత్య లింగేశం పశ్చిమే వరుణేశ్వరః 33
తారకాఖ్యం మహాలింగం విద్యా త్ప్రాచ్యాం తథైవచ.
తతస్తు పశ్చిమే భాగే విద్యా జ్జలచరేశ్వరం. 34
తతశ్చోత్తరదేశేతు ప్రాదుర్భూతం మహేశ్వరం
మధ్యే సింహాసనారూఢ ముత్తరే ధనదేశ్వరం. 35

తస్యోత్తరప్రదేశే తు విద్యా త్కింపురుషేశ్వరం
మధ్యే వైశ్వానరం విద్యా త్ప్రాచ్యాం కుండేశ్వరంతతః.
తథాచోత్తరభాగేతు విద్యాద్దైవ పాలకేశ్వరం.
తస్యేశాన్యప్రదేశేతు తారకేశ్వర మీశ్వరం. ౩౭

తంప్రభాసేశ్వరం విద్యా ద్వాయవ్యే తస్య పశ్చిమే
మార్కండేశ్వరమీశాన్యే సంస్థితం పరమేశ్వరం. ౩౮

వినాయకేశ్వరంచైవ విద్యా త్తస్య సమీపతః
మహాకాళేశ్వరం తత్ర భుజంగేశ్వర మీశ్వరం. ౩౯

గుహ్యేశ్వరం తతఃపశ్చా దనంతాః ప్రమథేశ్వరాః
తేషాం ప్రభావం నిర్ణేతుం బ్రహ్మణాపి నశక్యతే. ౪౦

తా॥ ఓ మునీంద్రులారా! సర్వదిశలయందు లింగ
ములు గలవు. ముక్తినాథునికి పార్శ్వభాగమునందు కింపురు
షేశ్వరలింగమును ఉత్తరదిశయందు సిద్ధేశ్వరలింగమునుగలవు.
వెనుక భాగమున చిత్రగుప్తేశ్వరలింగమును, ఉత్తరమున కిన్న
రేశ్వరలింగమును, పడమట వరుణేశ్వరలింగమును, తూర్పున
తారకలింగమును, దానికి పడమట జలచరేశ్వరలింగమును,
దానికి కుత్తరముగ మహేశ్వరలింగమును గలవు. దానికి
నుత్తరమున ధనదేశ్వరలింగమును, దానికి నుత్తరమున కింపు
రుషలింగమును, దానికి మధ్యయందు వైశ్వానరలింగమును,
దానికి తూర్పున కుండేశ్వరలింగమును, దానికి నుత్తరమున
పాలకేశ్వరలింగమును, దాని కీశాన్యప్రదేశమున తారకేశ్వర
లింగమును, వాయువ్యదిక్కునందు ప్రభాసేశ్వరలింగమును,

దానికి పడమట మార్కండేశ్వరలింగమును, దానికీశాన్యమున పరమేశ్వరుడగు వినాయకేశ్వరుడును, దాని సమీపమున మహాకాళేశ్వరుడును, అచ్చటనే మరియు భుజంగేశ్వర గుహ్యేశ్వరులును గలరు. దానికి వెనుక ననంతమయిన ప్రమథగణము గలదు. దాని ప్రభావము నిర్ణయించుటకు బ్రహ్మదేవునికిని శక్యముగాదు.

శ్లో॥ తత సూర్యశ్చ చంద్రశ్చభౌమ శ్చంద్రసుతోపిచ
బృహస్పతిశ్చ శుక్రశ్చ ఛాయాపుత్ర స్తథైవచ. ౪౧
రాహుకేతూ యథాన్యాయం స్థాపితా స్వస్వనామభిః
తేషాం కుండేషు వారేషు హోమదానాదికం చరేత్. ౪౨

తా॥ మునీంద్రులారా! సూర్యుడు, చంద్రుడు, అంగారకుడు, బుధుడు, బృహస్పతి, శుక్రుడు; శని, రాహువు, కేతువు నను నవగ్రహములు నీ క్షేత్రమున తపంబాచరించి లింగప్రతిష్ఠల గావించిరి. ఆ యా గ్రహవారములయం దా యా కుండములందు హోమముచేసి నవగ్రహదానము లాచరించిన సమస్తబాధలు తొలగును.

శ్లో॥ కృత్తికాదిగ్రహాణాంచ పీడా నాస్తి నసంశయః
తారాదీనాం కృత్తికాదీనాం ఈశ్వరాణాం యథావిధి. ౪౩
నక్షత్రాయాం పూర్ణిమాయాం కుర్వీతార్చనమేవచ
తత్తత్కుండేషు స్నాత్వాచ నాస్తి నక్షత్రజం భయం.౪౪

తా॥ కృత్తికాది నక్షత్రములుగూడ తపంబాచరించి లింగప్రతిష్ఠల నొనర్చినవిగనుక నెవడైనను యా యా నక్షత్ర

యుక్తపూర్ణిమలయందు నచ్చటిలింగముల పూజించి యాయా కుండములయందు స్నానముచేసిన నక్షత్రభయము లేదు.

శ్లో॥ ముక్తీశ్వరసమీపేతు కుర్యాద్రుద్రేణ దర్శనం
కామదం ముక్తిదం నృణాం సర్వపాపప్రణాశనం ౪౫
పిశాచా స్తస్య లింగస్య దర్శనా న్నస్పృశంతిహి.

తా॥ ముక్తీశ్వరసమీపమున రుద్రదర్శనమాచరించిన సర్వపాపములు నశించి మనోరథసిద్ధియు మోక్షము గల్గును. ఆ లింగమును చూచుటతోడనే పిశాచములన్నియు తొలగి పోవును.

శ్లో॥ ముక్తీశ్వరస్య కౌబేర్యాం వాయవ్యాం శ్రీధరేశ్వరః. ౪౬
తద్దర్శనం శ్రీకరత్వా త్తత్కుండే స్నానమాచరేత్.
తస్య దర్శనమాత్రేణ లక్ష్మీర్భవతి నిశ్చలా. ౪౭

తా॥ ముక్తీశ్వరునకు వాయువ్యదిక్కునయందు శ్రీధరేశ్వరుడు గలడు. శ్రీకరమగు నచ్చటికుండమున స్నానమాడి శ్రీధరేశ్వరుని దర్శించిన మాత్రమున స్థిరమగులక్ష్మి నంప్రాప్తించును.

శ్లో॥ నారాయణేశలింగస్య దర్శనం కామదం పరం
పంచాశద్వర్ణలింగస్య దర్శనం మోక్షసాధనం. ౪౮
సువర్ణేశానభాగేతు నకులేశ్వరదర్శనాత్
వేదవేదాంగపారజ్ఞః బ్రాహ్మణో భవతి ధృవం. ౪౯

చతుర్ముఖం గణపతిం పూజయేత్తు సమాహితః
మంత్రసిద్ధి ర్భవేత్తస్య నాస్తి విఘ్నం సుకర్మణి. ౧౦

తా॥ నారాయణేశ్వరలింగము సకలమనోరథము లొసంగును. పంచాశద్వర్ణలింగమును జూచినవారికి మోక్షము కల్గును. సువర్ణలింగమునకీశానమున నకులేశ్వరలింగము కలదు. దానినిచూచినంతనే వేదవేదాంగపారజ్ఞుడగు బ్రాహ్మణుడగును. చతుర్ముఖుడు గణపతి వీరిరువురిని పూజించి మంత్రము జపించినవారి కెట్టివిఘ్నములు రాక మంత్రసిద్ధి గల్గును.

శ్లో॥ దక్షస్య తనయా గౌరీ కోపా త్త్యక్త్వా వపుస్స్వయం
హిమవత్పుత్రికా జాతా పాణిగ్రహణశంకయా. ౧౧

తపశ్చచార దేవేశం ప్రసన్నోఽభూ న్మహేశ్వరః
తస్య క్రోధోద్భవో వీరో వీరభద్రోఽతి భీషణః. ౧౨

శత్రుం దక్షం విజిత్వాఽథ పున స్స్వస్థాన మాగతః
వీరభద్రస్య చరిత మిష్టకామ్యార్థసిద్ధిదం. ౧౩

దక్షోలక్ష్మ మనుప్రాప్య యామ్యకాష్ఠ్యాం స్థితస్స్వయం
దక్షకుండే నరస్స్నాత్వా దక్షలింగం ప్రపూజయేత్. ౧౪

సుతప్రాప్తి ర్భవే త్తస్య నాత్రకార్యా విచారణా
ప్రాగ్భాగే దక్షలింగస్య ముక్తీశస్యచ పశ్చిమే. ౧౫

వీరభద్రో మహాదేవో బ్రహ్మేంద్రాది సురార్చితః
దర్శనం వీరభద్రస్య చతుర్వర్గఫలప్రదం. ౧౬

తా॥ దక్షునికుమార్తెయగు గౌరీదేవి కోపమువలన

శరీరమును విడిచి హిమవంతుని కన్యకయై జనించి దుష్కర
మగు తపస్సునొనర్చి శివుని వివాహముచేసి కొనెను. ఆయీశ్వ
రుని కోపమువల్లనే వీరభద్రుడు జన్మించి దక్షునిశిక్షించి
స్వస్థానమును ప్రవేశించెను. అట్టివీరభద్రునిచరిత్ర మిష్టకా
మ్యార్థముల నొసగును. దక్షుడు యామ్యకాశియగు కాళేశ్వ
రమునందు గలడు. దక్షకుండమున స్నానమొనర్చి దక్షలింగ
మునుపూజించిన వారికి సంతానము గలుగును. దక్షలింగమునకు
తూర్పుదిక్కునను ముక్తీశ్వరునకు పశ్చిమభాగ మందును
బ్రహ్మేంద్రాది పరిపూజితుడగు వీరభద్రుడు చతుర్వర్గఫలంబు
లనొసంగుచునుండును.

శ్లో॥ విద్యాజ్వరేశ్వరం లింగం సమీపే తస్య వర్తతే
దర్శనాత్తస్య లింగస్యవిజ్వరోఽమృత మశ్నుతే॥ ౫౭
తత్కుండే స్నానమాత్రేణ దివ్యదేహో భవేన్నరః

తా॥ ఆ వీరభద్రలింగమునకు సమీపమందే జ్వరే
శ్వరలింగముగలదు. ఆలింగమునుచూచినవారికి జ్వరములున్న
నశించి యారోగ్యముచేకూరును. ఆకుండమున స్నానముచేసి
నంతమాత్రమున దివ్యదేహముగలుగును.

శ్లో॥ తత్రావతీర్ణో భగవాన్ కృష్ణాఖ్యో జగదీశ్వరః. ౫౮
తస్య కర్మాణ్యపారాణి కీర్తితానిచ సర్వశః.
ప్రణీతాసంగమస్యాపి యామ్యే కృష్ణేశ్వరం శివం. ౫౯
చకార లింగం గోపాలో జనానాం హితకామ్యయా
పూజాంకృత్వాతు దధ్యన్నం బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రదాపయేత్.

తా॥ అచ్చటనే జగదీశ్వరుడగు కృష్ణమూర్తి యవతరించినవాడై యనేకములగు కర్మల నాచరించెను. ప్రణీతా సంగమునకు దక్షిణమున కృష్ణేశ్వరలింగము గలదు. గోపాలుడు తన పేర ప్రతిష్ఠనొనరించెను. ఎవ్వరైన నాలింగమునకు పెరుగన్నమును నివేదించి బ్రాహ్మణులకు నొసంగవలెను.

శ్లో॥ మోక్షప్రదం తత్ప్రదానం సహస్రగుణితం భవేత్
పరతత్వవివిక్తారో మునయో ధర్మమూర్తయః. ౬౧
చరంత స్సర్వతీర్థాని యామ్యకాశీం సమాగతాః.
తత్వలింగం విష్ణుకుండం కృత్వా మృత్యోర్జయం యయుః
తత్వకుండే నర స్స్నాత్వా తత్వలింగం ప్రపూజ్య తే
పరతత్వం విజానాతి మంత్రసిద్ధించ గచ్ఛతి. ౬౩

తా॥ కృష్ణేశ్వరలింగముచెంత దానమాచరించిన వేయిరెట్లు ఫలముగలుగును. ధర్మస్వరూపులును పరతత్వముదెలిసిన మునీంద్రులు సర్వతీర్థములుదిరిగియచ్చటకువచ్చి తత్వలింగమునుప్రతిష్ఠింపజేసి విష్ణుకుండమునుత్రవ్వించి మృత్యువును జయించిరి. ఆతత్వకుండమునస్నానమాడి తత్వలింగమును పూజించినవారు, పరతత్వమునుదెలిసికొనగలరు. మంత్రజపము నొనర్చువారు మంత్రసిద్ధినొందగలరు.

శ్లో॥ నైరుత్యాం ముక్తినాథస్య గవ్యూత్యాంచ భవిష్యతి
పాషాణపేటికాభూతి రజోభూతిం ప్రదాస్యతి. ౬౪
ఆగతా ముక్తినాథస్య భూత్యర్థం కామధేనవః
సర్వలక్షణసంపన్నాః పంచాస్యహరసన్నిభాః ౬౫

సద్యోజాతాదిరూపాఢ్యాః తాభిశ్చైవ సమాంగతాః.
పంచవర్ణాః పంచపాపహారాః కీర్తికరాశ్శుభాః. ౧౬
వశీకరా దృష్టిదోషహరా మోక్షసమాహితాః.
దృష్ట్వా ముక్తీశ్వరం ఘాసం భక్షయిత్వా దినేదినే. ౧౭
పీత్వా తత్రామృతాఖ్యేతు కుండే సలిల మంజసా.
కుర్వన్మూత్రపురీషేచ తస్య కుండస్య సన్నిధౌ. ౧౮
తత్రతత్ర గతా స్సర్వ గావో నవతృణోత్సవాః.
కదాచి దగ్నినా దగ్ధం నవ్యభూతిం మహేశ్వరః. ౧౯
జలేనార్ద్రీకృతం భస్మ సర్వాంగే ధృతవాన్ హరః.
భస్మసంక్షాళనోత్పన్నా బిందవః పతితా భువి. ౨౦
వాలుకాభిః పరిచ్ఛిన్నం బభూవు ర్భూతిపేటికాః.
పాషాణపేటికాభూతిం లలాటే ధారయంతి యే. ౨౧
తే యాంతి పరమం దివ్యం యోగిగమ్యం సనాతనం.
యేతు సంవత్సరం దివ్య మగ్నిహోత్ర ముపాసతే. ౨౨
తేషాంయద్యత్ఫలం ప్రోక్తంతత్ఫలం ప్రాప్నుయా న్నరః. ౨౩
పాషాణపేటికా భూతిధారణా న్నాత్రసంశయః.
ఇతి పరమరహస్యం సర్వలింగప్రకాశం.
ఉపనిషదభివేద్యం సర్వలోకైకవంద్యం
సురనరవరముఖ్యై రావృతం భైరవాద్యై ౨౪
ర్మునిభి రభినివిష్టం తీర్థరాజం నమామి.

తా॥ ముక్తీశ్వరునకు నైఋతిదిక్కున రెండుక్రోశముల దూరమున "పాషాణపేటికాభూతి" యను ప్రదేశము గలదు.

ఆ విభూతి కొంచెము మెరుపురంగుగలిగియుండును. పూర్వకాలమందా విభూతికొరకై, సర్వలక్షణసంపన్నములైనవియు పంచవర్ణములుగలవియు, సద్యోజాతాది పంచముఖోత్పన్నములయిదృష్టిదోషహారములును మోక్షప్రదములునై వెలసిన కామధేనువులు వచ్చి ప్రతిదినము ముక్తీశ్వరదర్శనముచేసిగడ్డిమేయుచు జని యమృతకుండమున నీరుత్రాగి యాకుండసమీపమందే మలమూత్రముల విడుచుచు నచ్చటచ్చటనవతృణంబులమేయుచు తిరుగుచుండెడివి. ఒకానొకప్పుడీశ్వరుడౌపాసనాగ్నిజనితమగు భస్మము జలముతో గలిపి పెట్టుకొనుచుండగా భస్మబిందువులు క్రిందబడి యిసుకతోకలిసి భూతిపేటికలయినవి. పాషాణపేటికా విభూతి నెవడు ధరించునోవాడు యోగీశ్వరులు పొందదగిన ఫలము నొందును. సంవత్సరము నిత్యాగ్నిహోత్రము చేసినవారికి వచ్చినంతఫలము వచ్చును. కావున పాషాణపేటికా విభూతి పరమపవిత్రంసనీయమైనది.

ఓ మునీంద్రులారా? పరమరహస్యమును, ఉపనిషద్వేద్యమును, దేవతలు మునులును సేవించుచుండు నీ తీర్థరాజునకు నమస్కారమని సూతుడు పలికెను.

ఇతి శ్రీస్కాందే మహాపురాణే సనత్కుమార సంహితాయా ముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే ఏకాదశోధ్యాయ స్సమాప్తః

స్కాందమహా పురాణమందలి కాళేశ్వర ఖండమున
నేకాదశాధ్యాయము ముగిసెను.

ద్వాదశోధ్యాయప్రారంభః

సూతఉవాచ.

శ్లో॥ ముక్తీశపశ్చిమే భాగే గౌతమ్యుత్తరవాహినీ
పూర్వవాహిన్యత్ర గంగా తత్ క్షేత్రం కుశతర్పణం. ౧
తర్పణోత్పన్నసలిలం పితౄణాం మోక్షదంభవేత్
తత్రాక్షయవటే పిండం అక్షయ్యం భవతిధ్రువం ౨
రామచంద్రేశ్వరం దేవం కాశపుష్పైస్సమన్వితం
కుర్యాత్తద్దర్శనం పుణ్యం సుఖదం మోక్షదం యతః 3
కుశతర్పణతీర్థంతు గంగాపారే మహాశివే
అత్రాస్తి భైరవో దేవో మహాభీమపరాక్రమః. ౪

తా॥ ముక్తీశ్వరునకు పశ్చిమభాగమందు గోదావరి యుత్తరముగ ప్రవహించుచుండును. ఎచ్చట గంగానది పూర్వదిక్కునకు ప్రవహించునో యదియే కుశతర్పణము. ఆకుశతర్పణమున పితృదేవతలకు తర్పణమాచరించిన మోక్షముగల్గును. అచ్చటగల యక్షయవటమున పిండప్రదాన మాచరించినచో నయ్యది యక్షయ్యమగుచున్నది. అచ్చటనే రామచంద్రేశ్వరుడు గలడు. రెల్లుపువ్వులతో బూజించి యెవ్వరాతని నమస్కరింతురో వారికి సుఖమును మోక్షమును గలుగును. అక్కడ గంగానది యొడ్డునందే కుశతర్పణ తీర్థము గలదు. మహాపరాక్రమశాలియగు భైరవుడు గలడు.

శ్లో॥ తస్య పూజాంచ యః కుర్యాత్ కార్యసిద్ధిమవాప్నుయాత్ ౫
తత్సమీపే గణేశాంశ్చ పూజయేత్తుసమాహితం.

ఢుండిలంబోదర స్సిద్ధో భక్తః పాదమహేశ్వరః
చండప్రిచండే ఈశానాః ప్రథమావరణే స్మృతాః. ౬
చండో భీమశ్చ పరశుః కమలా శక్రిధీశ్వరః
మహాబలశ్చ బాణశ్చకుమారశ్చ గణేశ్వరః. ౭
ద్వితీయావరణే ప్రోక్తా స్సర్వసిద్ధిప్రిదాయకాః

తా॥ భైరవునిపూజ నాచరించువాడు సర్వసిద్ధుల నొందును. ఆతని సమీపమునందుగల గణేశ్వరుల పూజించవలెను. ఢుండిలంబోదరుడు, సిద్ధుడు, భక్తుడు, పాదమహేశ్వరుడు చండుడు, ప్రిచండుడు, ఈశానుడు అనువారు ప్రథమావరణమందుగలరు, చండుడు, భీముడు, పరశుడు, కమల శక్రిధీశ్వరుడు, మహాబలుడు, బాణుడు, కుమారుడు, గణేశ్వరుడునను వారలు ద్వితీయావరణమందుండుదురు. వీరుసర్వసిద్ధుల నొసంగుదురు.

శ్లో॥ పవనేశ స్తాండవేశశ్చ సింహాసనవినాయకౌ. ౮
మృగుటస్సిద్ధరామశ్చ ఆదిభైరవనాయకః.
తృతీయావరణే ప్రోక్తా మహావిఘ్ననాయకః. ౯

తా॥ పవనేశుడు తాండవేశుడు సింహాసనవినాయకులు మృగుటుడు సిద్ధరామేశ్వరుడు, ఆదిభైరవనాయకుడు అనువారలు తృతీయావరణమందు గలరు.

శ్లో॥ మార్తాండశ్చ విపాలశ్చ విభీషణపిశాచకౌ
చతుర్థావరణే ప్రోక్తా స్సర్వసంపత్ప్రిదాయకాః. ౧౦

తా॥ మార్తాండ విపాల విభీణ పిశాచకులను వారు నాల్గవయావరణమందుండుదురు.

శ్లో॥ భర్గోదైత్యముఖో దుర్గో హేమవర్ణ స్ఫులింగకః
మృశో మిత్రశ్చ కందర్పః పంచమావరణే స్మృతాః. ౧౧

తా॥ భర్గుడు, దైత్యముఖుడు, దుర్గుడు, హేమవర్ణుడు, స్ఫులింగకుడు, మృశుడు, మిత్రుడు, కందర్పుడనువారలయిదవ యావరణమున నుందురు.

శ్లో॥ చతుర్ముఖశ్చ భీమశ్చ హాస్యశ్చాతిభయంకరః
వృషభశ్చాతికోపశ్చ చండోమాత్రికదేశికః. ౧౧
షష్ఠమావరణేప్రోక్తాహ్యతిభీమపరాక్రమాః.

తా॥ చతుర్ముఖుడు భీముడు హాస్యుడు. వృషభుడు చండుడు అనువారలారవ యావరణమున గలరు.

శ్లో॥ శాంతశ్చ జాగరూకశ్చ హేరంబశ్చ గణేశ్వరః. ౧౨
అష్టాభుజగణేశశ్చ హ్యసాధకరక్షకా.
లక్ష్మీధరోగణాఃప్రోక్తాః సప్తమావరణేతథా. ౧౩

తా॥ శాంతుడు - జాగరూకుడు - హేరంబుడు - అష్టాభుజుడు, లక్ష్మీధరుడు ననువారలు సప్తమావరణమున గలరు.

శ్లో॥ ఇంద్రశ్చాగ్నిశ్చ ధర్మశ్చ నైరుతో వరుణో మరుత్
కుబేర ఈశవిఘ్నేశా చాష్టమావరణే తథా. ౧౪

తా॥ ఇంద్రుడు, అగ్ని, ధర్ముడు, నైరుతుడు, వరుణుడు

వాయువు, కుబేరుడు, ఈశుడు, విఘ్నేశ్వరుడు అనువారలు అష్టమావరణమున గలరు.

శ్లో॥ ముక్తినాథ స్సుందనాథః పూర్వాదిక్షు యథాక్రమం. ౧౭
చతుర్ముఖో మహాతేజో హ్యతిభీమపరాక్రమః
ముక్తీశమంటపస్యాస్య చతుర్దిక్షుచ పాలకాః ౧౮

తా॥ ముక్తినాథుడు, సుందనాథుడు, చతుర్ముఖుడు, అతిభీమపరాక్రముడు, అనువారలు ముక్తీశ్వరుని మంటపమునకు నాలుగుదిశలందు పరిపాలకులుగ నుందురు.

శ్లో॥ యః పూజయే న్నరో ధీమా న్నేతా న్భీమపరాక్రమాన్
యంయంకామయతేకామంతంకామం(ప్రాప్నుయాత్పుమాన్.
వాక్యపుష్పోపహారైశ్చ సర్వం కుర్యా ద్ద్విజోత్తమః
అర్థప్రాప్తిం సుతప్రాప్తిం సంపత్ప్రాప్తించ నిశ్చలాం౧౯
ముక్తిదా న్పూజయే న్నానం నచే ద్విఘ్నం భవే దిహ
భైరవా న్భూతభేతాళాన్ శక్తీంశ్చైవహి యోగినః. ౧౯
పంచక్రోశస్థితాన్సర్వాన్ లింగాంశ్చైవ యథాక్రమం
ఏకైకావరణేశాంశ్చ పూజయే ద్భక్తిభావతః. ౨౦

తా॥ మహాభయంకరులగు వీరిని యే యే కోరికలుగోరి సేవింతురో యా యా కోరికల మానవులు పొందుదురు. పరమేశ్వరనామములను పుష్పములచే నీశ్వరుని సేవించినవారికి ధనము, సంతోషము, కార్యసిద్ధియు గలుగును. పూజించనిచో విఘ్నములు కలుగును. మరియు భూతభేతాళములను భైరవు

మశక్తులను యోగులను పంచక్రోశమధ్యయందున్న లింగ ములను భక్తిభావముతో పూజించవలెను.

శ్లో॥ ముక్తీశదర్శనాదేవ బహుజన్మార్జితాన్యపి
నశ్యంతి ఘనపాపాని ముక్తిం గచ్ఛంతి మానవాః. ౨౧

ముక్తీశ్వరస్య సేవార్థం గణేశాశ్చ సమాగతాః
సభార్యాః కిన్నరా యక్షాః పురుషా స్సిద్ధకా స్తథా. ౨౨

అన్యేచ బహవో దేవా స్సస్త్రీకా స్సకళాధరాః
బ్రహ్మా సరస్వతీయుక్తః హంసవాహనసంస్థితః. ౨౩

నారదో రణయన్ వీణాం గాయ న్నారాయణం విభుం
సనందనాదిమునిభి శ్చాయయౌ వీతకల్మషః. ౨౪

ఐరావతస్థో దేవేంద్రో వజ్రపాణి శ్శచీపతిః
సహస్రాక్ష స్స్వర్ణవర్ణః సర్వాభరణభూషితః. ౨౫

తా॥ ముక్తీశ్వరుని చూచినంతనే బహుజన్మార్జితము లయిన పాపములన్నియు నశించి ముక్తినొందుదురు. ముక్తీశ్వరుని సేవకై గణేశ్వరులు కిన్నరులు యక్షులు సిద్ధులు మొదలగు వారు భార్యలతో కూడ నేగుదెంచుదురు. హంసవాహనారూఢుడై సరస్వతితో బ్రహ్మదేవుడు వచ్చును. సనందనాది మునీంద్రులతో గూడికొని వీణవాయించుచు సంగీతము పాడుచు నారదు డరుదెంచెను. సహస్రాభరణ భూషితుడై యైరావతము నెక్కి వజ్రముచేతబట్టి శచీదేవితో గూడికొని యింద్రుడు వచ్చును.

శ్లో॥ స్వాహాప్రియో మేషసంస్థః షడక్షస్సప్తవాయుః
సప్తజిహ్వ సప్తహస్తః రక్తవర్ణో హుతాశనః
రక్తవర్ణ శ్శ్యామలేశో యమో మహిషవాహనః
దండపాణీ రోహితాక్ష స్సర్వాభరణసంయుతః
దీర్ఘగ్రీవాపతి ర్నీలో నైరుతి ర్నరవాహనః
ఊర్ధ్వకేశో విరూపాక్షో గజచర్మధరః ప్రభుః
వరుణః కాళికానాథో హ్యనర్ఘమణిభూషణః
నదీశః పీతవర్ణశ్చ వరుణో మకరవాహనః
వాయుః కృష్ణమృగాసీనో హ్యంజనానాయకో విభుః
దండపాణి శ్శుక్లవర్ణో జంతూనా మంతరాత్మకః
అశ్వారూఢః కుంతపాణిశ్చి త్రరేఖాపతిఃప్రభుః
ధనాధీశ స్స్వర్ణవర్ణో యక్షగంధర్వనాయకః

తా॥ ఏడుజిహ్వలు, ఏడుచేతులు, ఆరునేత్రములు
వర్ణముగలిగి స్వాహాకాంతాపతియగు యగ్నిహోత్రుడు
వాహనము మీద నేతెంచును. రక్తనేత్రముగలిగి సర్వా
రణములతో గూడికొని దండముచేతితో బట్టుకొని నీలవర్ణ
యముడు మహిషవాహనా రూఢుడై వచ్చును. నల్లని
గలిగి దీర్ఘగ్రీవాపతియగు నైరుతి నరవాహనుడై వచ్చు
గజచర్మధారియై యూర్ధ్వకేశములుగలిగిన యీశానుడగు
నాథుడు విలువలేని భూషణములతో నరుగుదెంచును
వాహనమునెక్కి పీతవర్ణముగల వరుణుడువచ్చును. అంజనా
యగు వాయువు లేడినెక్కి శుద్ధవర్ణముగలిగి యరుదెం

…ఆయుధము చేబూని చిత్రరేఖాపతియు యక్షగంధర్వ
నాయకుడునగు కుబేరుడు. యీ కాళేశ్వరమునకు ముక్తీశ్వర
పేరై వచ్చును.

శ్లో॥ గౌరీపతి శ్చంద్రమౌళిః శుద్ధస్ఫటికసన్నిభః ౩౦
పినాకీ వృషభారూఢః సర్వాభరణభూషితః
సాయుధా స్సరథా శ్చైతే సవాహనపరిగ్రహాః ౩౧
గరుడస్థో మహావిష్ణుః చక్రపాణి శ్చతుర్భుజః
లక్ష్మీపతి శ్శ్యామలాంగ శ్ఛాయయా సనకాదిభిః ౩౩
తపోధనాస్తు విమలాస్సాధవః పుణ్యమూర్తయః
సనకాద్యాస్తు మునయ స్సర్వేపి శరణంయయుః ౩౪
సతతం ముక్తినాథస్య దర్శనార్థం దినేదినే
కైలాసంసాధయిష్యామః ఇతి దేవా స్సమాగమన్ ౩౫

తా॥ చంద్రమౌళియై - శుద్ధస్ఫటికమునలె తెల్లని
యాకారముగలిగి గౌరీదేవితో వృషభవాహనము నెక్కి రుద్రు
డున్నూ, చక్రపాణియై నీలమేఘచ్ఛాయగలిగి గరుడవాహనము
నెక్కి లక్ష్మీదేవితో విష్ణుమూర్తియు తపస్సేధనముగా గలిగిన
పుణ్యమూర్తులునగు సనకాదిమునీంద్రులును నిరంతరము ముక్తీ
శ్వరుని దర్శనార్థ మరుగుదెంచుచుందురు. ప్రతిదిన మియ్య
దియే కైలాసమని భావించుచుందురు.

సూత ఉవాచ:
శ్లో॥ శృణుధ్వం బ్రహ్మలోకస్య వ్యంతరాళం బ్రవీమ్యహం
కోటీనా మష్టకస్యోర్ధ్వం యోజనానాం స్వయంభువః ౩౬

లోక స్తతోర్ధ్వం విష్ణోశ్చ హ్యాస్తి వైకుంఠసంజ్ఞికః
షోడశానాంతు కోటీనాం యోజనానాం తథా స్థితిః.

ఊర్ధ్వం కైలాసలోకంతు సర్వర్తుభి రలంకృతం
సర్వలక్షణసంయుక్త మనంత మమృతోద్భవం.

అతర్క్య శ్చావిచింత్యశ్చ హ్యానంతాదిత్యసన్నిభః
అవ్యయశ్చ శివాత్మాచ శివభక్తిసమాశ్రితః.

మృతజీవాస్తు కాశ్యాంవై యామ్యకాశ్యాం విశేషతః
మోదంతే పరమే వ్యోమ్ని హ్యాప్సరోభిస్సమం ముదా.

తా॥ శౌనకాది మునీంద్రులారా! బ్రహ్మలోక మెనిమిదికోట్ల యోజనములపైన గలదు. వైకుంఠము నారుకోట్ల యోజనములపైన గలదు. సర్వర్తుసంసేవిత సర్వలక్షణసంయుతమైన కైలాసము వైకుంఠముపైన గల అయ్యది యనుపమానమై యనంతాదిత్యసదృశమై నాశ తమై లోకాసామాన్యమై ప్రకాశించును. కాశీయం మృతజీవులు శివస్వరూపులై చరింతురు. దక్షిణకాశీయం నప్సరసలతో విహరించుచు సర్వులు పరబ్రహ్మసదృశు తిరుగుచుందురు.

శ్లో॥ యత్రకుత్ర శివనామ పఠంతః
పాపినోపి హ్యాగమన్ శివలోకం
భక్తిమాంశ్చ మృతఏవ హి కాశ్యాం
కింనుచిత్ర మగమ చ్ఛివతేజః.

తా॥ ఎచ్చటనైనను ముక్తీశ్వరునామము పఠించినచో భక్తినిరతులు పాపాత్ములును శివలోకమునుగూర్చి పోవుదురు. కాశీయందు మరణించినగాని, మోక్షమునకేగ జాలరు.

ఇతి శ్రీస్కాందే మహాపురాణే సనత్కుమార సంహితాయా ముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే ద్వాదశోధ్యాయ స్సమాప్తః.

స్కాంద మహాపురాణమునగల సనత్కుమార సంహితలోని కాళేశ్వరఖండమందు ద్వాదశాధ్యాయము సమాప్తము.

త్రయోదశోధ్యాయ ప్రారంభః.

సూతఉవాచ:

శ్లో॥ చిత్సుఖాఖ్యం మహాతీర్థ మస్తి వైరాగ్యవర్ధనం
పురాతపోధనా స్తత్ర బ్రహ్మవిద్యావిశారదాః. ౧
ఆత్మజ్ఞా శ్శాంతమనసాః లోకానందకరా శ్శుభాః
తీర్థరాజే మహాపుణ్యే స్నాత్వా లింగం విశేషతః. ౨
సంపూజ్య విధివ ద్భక్త్యా మునయో వీతకల్మషాః
తతో జనా స్సమభ్యేత్య చిత్సుఖాఖ్యం సుపావనం. ౩
స్నానం కుర్యుః ప్రయత్నేన సర్వకామఫలప్రదం
ఇతిహాసంప్రవక్ష్యామి హ్యాపరం మునిసత్తమాః! ౪

తా॥ మునీంద్రులారా! వైరాగ్యము నభివృద్ధిపరచు చిత్సుఖమను పేరుగల మహాతీర్థము గలదు. శాంతమనస్కు

లును యానందపరిదులును నగు మునీంద్రులు మహాపుణ్యాపరిద మగు నీ తీర్థరాజమునందు స్నానముచేసి లింగమునుపూజించి పాపరహితులై పోవుచుందురు. ఇందువిషయమై యొక యితి హాసమును వచింతు వినుండు.

శ్లో॥ కూరిరోవా కూరికర్మోవా సర్వద్రోహపరాయణః
దురాచారోపి దుర్వృత్తో బ్రహ్మహా భ్రూణహాపినా. ౫
చిత్సుఖస్నానమాత్రేణ శివలోకే మహీయతే

తా॥ ఎంతటికూరికర్మలుచేసినను దురాచారదుర్వృ త్తులుగలవాడయినను బ్రహ్మహత్యాభ్రూణహత్యలుచేసినను చిత్సుఖసరోవరమున స్నానముచేసినమాత్రముచేతనే శివలోక మున సంతుష్టుడై వెలయుచున్నాడు.

శ్లో॥ అస్మింస్తీర్థే మహాలింగం ప్రణవాఖ్యోస్తి శోభనం
తస్య దర్శనమాత్రేణ పాపాన్ముక్తో భవేద్ధ్రువం. ౬
కోటిబృందారకగణ స్వర్గలోకాత్సమాగతః
తస్య దర్శనమాత్రేణ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ౭
యస్తు కుర్యాత్ప్రయత్నేన చిత్సుఖేశ్వరపూజనం
స విందతి మహాపుణ్యం విమోక్షంచ పరం నరః ౮

తా॥ ఈ తీర్థమునందే ఓంకారేశ్వరలింగము కలదు. దానినిచూచినవెంటనే సర్వపాపములు నశించును. స్వర్గలోక మునుండి దేవతలందరువచ్చి చూచి ముక్తపాపులై పోవు

చుందురు. ఎవడు చిత్సభేశ్వరుని పూజించునో వాడు మోక్షము నొందగలడు.

సూత ఉవాచ :

శ్లో॥ దేవసంఖ్యాం ప్రవక్ష్యామి శౌనకాదిమునీశ్వరాః! ౯
పంచక్రోశే స్థితా స్సర్వాః దుర్గాస్తు నవకోటయః
భైరవాః కోటయః ప్రోక్తా హ్యష్టకోటికుమారకాః. ౧౦
కోటీనాం సప్త హేరంబా అష్టాశీతిసహస్రకం
కోటీనాంసప్త మునయః తథా దైత్యాస్తు దానవాః ౧౧
కోటిద్వాదశసంఖ్యాకాః అతిభీమపరాక్రమాః
సహస్రాశీతిగంధర్వా గానవిద్యాపరాయణాః. ౧౨
సహస్రదశసంఖ్యాకా స్సహవిద్యాధరా స్స్మృతాః
లక్షాష్టసంఖ్యా భేతాళాః సహస్రం విష్ణుమూర్తయః. ౧౩
అసంఖ్యా శ్శివలింగాశ్చ ప్రమథేశా స్తథైవచ.

తా॥ మునీంద్రులారా! ఇచ్చటగల దేవతలసంఖ్య వచింతు వినుఁడు. ఈపంచక్రోశములో 9 కోట్ల దుర్గాదేవతలును, కోటిభైరవులు 8 కోట్ల కుమారులు 7 కోట్ల 84 వేల వినాయకులు 7 కోట్ల మునీంద్రులు 12 కోట్ల రాక్షసులు 82 వేలమంది గంధర్వులు 10 వేలమంది విద్యాధరులు 1 లక్ష 80 వేలమంది విష్ణుమూర్తులు ననేకములగు లింగములు ప్రమథేశ్వరు లిందు గలరు.

తా॥ ఎచ్చటనైనను ముక్తీశ్వరునామము పఠించినచో భక్తినిరతులు పాపాత్ములును శివలోకమునుగూర్చి పోవుదురు. కాశీయందు మరణించినగాని, మోక్షమునకేగ జాలరు.

ఇతి శ్రీ స్కాందే మహాపురాణే సనత్కుమార సంహితాయా ముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే ద్వాదశోధ్యాయ స్సమాప్తః.

స్కాంద మహాపురాణమునగల సనత్కుమార సంహితలోని కాళేశ్వరఖండమందు ద్వాదశాధ్యాయము సమాప్తము.

త్రయోదశోధ్యాయ ప్రారంభః.

సూతఉవాచ:

శ్లో॥ చిత్సుఖాఖ్యం మహాతీర్థ మస్తి వైరాగ్యవర్ధనం
పురాతపోధనా స్తత్ర బ్రహ్మవిద్యావిశారదాః. ౧
ఆత్మజ్ఞా శ్శాంతమనసాః లోకానందకరా శ్శుభాః
తీర్థరాజే మహాపుణ్యే స్నాత్వా లింగం విశేషతః. ౨
సంపూజ్య విధివ ద్భక్త్యా మునయో వీతకల్మషాః
తతోజనా స్సమభ్యేత్య చిత్సుఖాఖ్యం సుపావనం. 3
స్నానం కుర్యుః ప్రయత్నేన సర్వకామఫలప్రదం
ఇతిహాసంప్రవక్ష్యామి హ్యావరం మునిసత్తమాః! ౪

తా॥ మునీంద్రులారా! వైరాగ్యము నభివృద్ధిపరచు చిత్సుఖమను పేరుగల మహాతీర్థము గలదు. శాంతమనస్కు-

తా॥ ముక్తీశ్వరునకు నాలుగుదిక్కులందును త్రిపురాంతకలింగము. వ్యాఘ్రిలింగము, ఉమాపతిలింగము, సమదేశ్వరలింగము, సోమేశ్వరలింగములను, నయిదులింగములు గలవు. ఆలింగసందర్శనమున మనోరథము లీడేరును. సంగమేశ్వరుని కాగ్నేయమున తారకేశ్వరుడు కలడు. ఆతనిదర్శనమాత్రింబుననే ముక్తిగల్గును.

శ్లో॥ తీర్థరాజ స్తారకస్య సమీపే వర్తతే మహా
బ్రిహ్మహత్యాదిపాపఘ్నం దేవతీర్థంచ తత్రిహి. ౨౨
హాటకేశ్వరలింగోపి మహాకాళేశ్వరో విభుః
చతుర్దశసు లోకేషు యానిలింగాని సంతిహి. ౨౩
తాపల్లింగసమాయుక్తం క్షేత్రిం ముక్తీశ్వరస్యచ
తస్య క్షేత్రిస్య మహాత్మ్యం శివో జానాతి నేతరః. ౨౪

తా॥ తారకేశ్వరునిచెంత తీర్థరాజు గలదు, దేవతీర్థము బ్రిహ్మహత్యాది పాపముల నశింపజేయును. హాటకేశ్వరలింగము మహాకాళేశ్వరలింగము లను గొప్పలింగములు కూడ నట గలవు. పదునాలుగు లోకములందుగల లింగములన్నియు ముక్తీశ్వరక్షేత్రిమున గలవు. కాన, ఆ క్షేత్రిము మహిమ శివునికే దెలియునుగాని యితరులు గుర్తెరుగజాలరు!

శ్లో॥ ఆకాశస్సైవచాకాశ స్సాగరస్సాగరోపమః
కాశీకాళేశ్వరేహ్యోక్తే కాశీకాళేశ్వరావివ. ౨౫
తయోః ప్రిభావం నిర్ణేతుం బ్రిహ్మణాపి నశక్యతే
తయో ర్దర్శనమాత్రేణ భవే న్ముక్తి ర్నసంశయః. ౨౬
తయో ర్దర్శనమాత్రేణ

శ్లో॥ ఏకైకంచ ప్రవక్ష్యామి శృణుధ్వం మునిపుంగవాః
వీరభద్రేశ్వరం లింగం సురాచార్యేశ్వరం తతః ౧౪
పతంగేశం మహాలింగం ముక్తినాయకసన్నిధౌ
త్వష్ట్రేశంతు మహాలింగం విశ్వామిత్రం తతఃపరం ౧౫
అగస్త్యేశం మహాలింగం వసిష్ఠేశ మజం తతః
గోదావరీశం చార్కేశం కౌబేరేశ మతఃపరం. ౧౬
కేదారలింగం మందేశం దారుకేశం కపీశ్వరం
ధర్మేశ్వరం పార్వతీశం భారతీశం భగేశ్వరం. ౧౭
వృషభేశం మహాలింగం భీమేశానం కళాధరం. ౧౮

తా॥ మునీంద్రులారా ముక్తీశ్వరుని సన్నిధియందు. వీరభద్రేశ్వరుడు,సురాచార్యేశ్వరుడు, పతంగేశ్వరుడు, త్వష్ట్రేశ్వరుడు, విశ్వామిత్రుడు, అగస్త్యేశ్వరుడు, వసిష్ఠేశ్వరుడు, గోదావరీశ్వరుడు, అర్కేశ్వరుడు, కౌబేరేశ్వరుడు, కేదారేశ్వరుడు, మందేశ్వరుడు, దారుకేశ్వరుడు, కపీశ్వరుడు, ధర్మేశ్వరుడు, పార్వతీశుడు, భారతీశుడు, భగేశ్వరుడు, వృషభేశ్వరుడు భీమేశ్వరుడు అను మహాలింగములు కలవు.

శ్లో॥ చతుర్దిక్షు స్థితాన్ లింగాన్ ప్రవక్ష్యామి యథాక్రమం
త్రిపురాంతకలింగాఖ్యం వ్యాఘ్రలింగేశ్వరం తతః. ౧౯
ఉమాపతిం సముద్రేశం సోమేశ్వర మతఃపరం
పంచానాంచైవ లింగానాం దర్శనం వాంఛితప్రదం. ౨౦
తారకేశం సంగమస్య చాగ్నేయే పాపనాశకం
తస్య దర్శనమాత్రేణ భవేన్ముక్తి ర్నసంశయః. ౨౧

ద్వాదశ్యా మన్నదానంచ సోమవారే కరోతి యః
స యాతి బంధుభిస్సార్థం కైలాసం పరమంపదం. 33

తా॥ పరమపవిత్రిమగు శివనారాయణక్షేత్రి మట
ము. తపోనిధియగు సోమకుడనువాడేకాగ్రి మనస్సున
వేలవత్సరములు తపస్సుచేయ వారు ప్రత్యక్షమై యాత
వరంబు లనేకంబు లిచ్చిరి. శివనారాయణులను నారికేళ
ోదకముల స్నానముచేయించి పూజించి సోమవారము
ును. ద్వాదశియందును, అన్నదానమెవరు చేయుచున్న
రో! అట్టివారందరు కైలాసమును బంధువులతో వెళ్లుదురు.

॥ అన్నపూర్ణా సదాపూర్ణా సచ్చిదానందరూపిణీ
ముక్తికాంతాపతే శ్శంభోః వర్తతే ధర్మదేవతా 34
తస్యాస్తు పూజాం యః కుర్యా న్నిత్యాన్నం లభతేనరః
వర్తతేచ పితౄణాంహి ముక్తిహేతుకరాణ్యపి 35
ఈశాన విష్ణుకమలాసన కార్తికేయ వహ్నిత్రియార్క రజనీశ గణేశ్వరాణాం
క్రౌంచామరేంద్రకలశోద్భవకశ్యపానాం 36
పాదాన్నమామి సతతం పితృముక్తిహేతూః

తా॥ ముక్తీశ్వరుని యాదేశ ప్రకారము సచ్చిదానంద
రూపిణియగు నన్నపూర్ణ గలదు. ఆమె నెవరు పూజింతురో!
అట్టివారికి నిత్యముఅన్నము లభించును. పితృదేవతలకు ముక్తి
ోసంగుటకై యామహాశక్తి యటనున్నది. ఈశానుడు
విష్ణువు బ్రిహ్మ కుమారస్వామి, అగ్నిత్రియము గణేశ్వరులు

తా॥ ఆకాశమున కాకాశము, సముద్రమునకు సము
ద్రము, ఎటుల సమానమో యటులే కాళీకాళేశ్వరమున కవివా
తుల్యములుగాని తదితరములు గావు. వాటిపరిభావము నిర్ణ
యించుటకు బ్రహ్మకు శక్తిలేదు. వాటినిజూచిన మాత్రమున
ననే ముక్తిగల్గును. సంశయములేదు.

శ్లో॥ ఇతఃపరం ప్రవక్ష్యామి బ్రహ్మతీర్థంతు శౌనకాః!
తత్ర బ్రహ్మ బ్రహ్మలింగం గౌతమ్యాం దక్షిణే తటే.
బ్రహ్మతీర్థంతు పాపఘ్నం చకార సుఖదం పరం
బ్రహ్మతీర్థే నర స్స్నాత్వా బ్రహ్మలింగం ప్రపూజ్యచ
బ్రహ్మపారాయణం కృత్వా బ్రహ్మలోకే వసేచ్చిరం

తా॥ మునీంద్రులారా! గోదావరీ దక్షిణతీర్థమున
బ్రహ్మలింగమును, బ్రహ్మతీర్థమును గలవు. ఆలింగమున
బూజించి యాతీర్థమున స్నానమాడి వేదపారాయణ మొన
ర్చినవారు బ్రహ్మలోకమున చిరకాలము వసింతురు.

శ్లో॥ శివనారాయణక్షేత్రం లోకే పరమపావనం
తత్రైవ సోమకోనామ మునిరస్తి తపోనిధిః. ౨౯
దశవర్ష సహస్రంతు మునిః పరమదుష్కరం
తపశ్చకార మునిరాడేకాగ్రమనసా సదా. 30
శివనారాయణౌ తస్మై దదతుః పరమంపదం
శివనారాయణక్షేత్రే శివనారాయణేశ్వరం. 31
సంపూజ్య సోమకస్థానస్య ప్రియయా శివమందిరం
నారికేళఫలైశ్శుభ్రై శ్శివనారాయణాయచ. 3౨

ప్రతిష్ఠించుదునని ఆంజనేయుల ప్రతిజ్ఞచేసెను. ఆహనుమల్లింగమును పూజించినవారికి, హనుమత్తీర్థమున స్నానమాడినవారికి సర్వకామములు నెరవేరును. చైత్రశుద్ధనవమిరోజున హనుమత్తీర్థమున స్నానముచేసి పూజించి జాగరణచేసి బ్రాహ్మణభోజనము గావించినవారు రామలింగ ప్రసాదమున శివలోకమున వసింతురు.

శ్లో॥ శివరాత్రివ్రతం నామ ముక్తినాథస్య హర్షదం
కామదం మోక్షదంచైవ సర్వపాపప్రణాశనం. ౪౪
ప్రణీతాసంగమే స్నాత్వా ముక్తినాథస్య దర్శనాత్
అర్ధరాత్రౌ ప్రయత్నేన శివపూజాం కరోతి యః. ౪౫
న యాతి పరమం దివ్యం శివరాత్రిప్రభావతః
విష్ణోర్వా బ్రహ్మణోవాథ ముక్తీశః పరమేశ్వరః. ౪౬
తమోస్తు కలహం శాంతం కృత్వా చానందకారకః
యస్మిన్దినేచాధిరాసీ త్తద్దినం చాతిపావనం. ౪౭
రాత్రిస్తు శివనామ్నా స్యాత్ శ్రీకరీచ యశస్కరీ
సుపుత్రఫలదాచైవ సర్వకామార్థసాధనీ. ౪౮
శివరాత్రౌ ముక్తినాథదర్శనం చాతిదుర్లభం
తస్య దర్శనమాత్రేణ భవేన్ముక్తిర్నసంశయః. ౪౯

తా॥ ముక్తీశ్వరునకు సంతసమొసగునదియు - సర్వపాపములనశింపజేయునట్టిదియు మోక్షంబిచ్చు శివరాత్రివ్రతము గలదు. ప్రణీతాసంగమమున స్నానమాడి యర్ధరాత్రియందు

దేవేంద్రుడు అగస్త్యుడు కశ్యపుడు అనువారిపాదములను ముక్తికి హేతువులని యెల్లరునమస్కరింతురు.

శ్లో॥ ప్రాగ్భాగేత్వపి గంగాయాః వ్యాసతీర్థస్య పశ్చిమే
రామో దాశరథి శ్శ్రీమాన్ లింగాన్యష్టోత్తరం శతం 38
ప్రతిష్ఠాప్య చ సంపూజ్య స్నాత్వా లింగోదకేశుభే
సీతాపతి స్సుఖాసీనో హ్యాంజనేయ మథాబ్రవీత్ 39
ఎతత్క్షేత్రం మహాపుణ్యం త్రిషు లోకేషు దుర్లభం
అస్మిన్ క్షేత్రే వాయుసూనో! కురులింగం స్వనామభిః 40
తథేతి చక్రే నిపుణో హనుమాన్ మారుతాత్మజః
సమ్ముఖే ముక్తినాధస్య తత్రైవ ప్రాంజలిస్థితః
తీర్థంహనుమతో బ్రహ్మన్ బ్రహ్మహత్యానివారణం
తత్తీర్థం హనుమల్లింగం సర్వకామ ప్రదంచహి
చైత్రమాసే సితే పక్షే నవమ్యాం రాఘవేశ్వరః
తీర్థేహనుసుతే స్నాత్వా పూజయిత్వా యథావిధి 42
ఉపోష్య జాగరం కృత్వా బ్రాహ్మణాన్ తర్పయేద్యది
రామలింగ ప్రసాదేన శివలోకే వసేచ్చిరం॥ 43

తా॥ గంగకు తూర్పుదిశయందును వ్యాసతీర్థమునకు పడమటిదిశయందు దశరథుని కుమారుండగు రాముడు 108 లింగములను ప్రతిష్ఠజేసెను. తదనంతరము లింగోదకమున స్నానముజేసి సుఖాసీనుడై సీతాపతి, యాంజనేయులనుజూచి హనుమంతా! ఇది మహాపుణ్యక్షేత్రము. నీ పేరుతో లింగమును

ముక్తీశ్వరు నెవరు పూజింతురో వారు శివానుగ్రహమున కైలాసమున కేగుదురు. బ్రహ్మ విష్ణువులకలహమును శాంత పరచుటకై యేదినమున జ్యోతిర్లింగరూపమున ముక్తీశ్వరుం డుదయించెనో, ఆదినమే శివరాత్రి. అట్టిదినమున ముక్తీశ్వరుని సేవించినవారికి పుత్రపౌత్రాభివృద్ధి గలిగి యాయుర్వృద్ధి గలుగును. ముక్తీశ్వరుని దర్శనమాత్రమున నే కైవల్యము గల్గును.

శ్లో॥ తీర్థే పాపవినాశకేచ శుభదే స్నాత్వా నదీసంగమే
సంగేశంచ సుపూజ్య నిర్మలమనా శ్రీముక్తినాథస్యచ.
రాత్రౌ జాగరణం కరోతి కథయన్ పూజాంచ యఃపూరుషః
న శ్రీభాగ్యఫలం లభే ద్భువి తతః కైలాసనాథం వ్రజేత్.

తా॥ సంగమతీర్థమున స్నానమాడి సంగమేశ్వరుని పూజించి నిర్మలమనస్సున ముక్తీశ్వరుని ధ్యానించి పూజించి రాత్రియందు జాగరణమెవడుచేయునో? ఆతడు సమస్తభాగ్యముల బొంది శివసాయుజ్యము నొందును.

ఇతి శ్రీ స్కాందే మహాపురాణే సనత్కుమార సంహితాయా
ముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే త్రయోదశోధ్యాయ
స్సమాప్తః.

స్కాంద మహాపురాణమందలి కాళేశ్వర ఖండమున
పదుమూడవయధ్యాయము ముగిసెను.

చతుర్దశోధ్యాయ ప్రారంభః.

సూతఉవాచ:

శ్లో॥ సోమ స్తిష్ఠతు చాననే మమ సదా
సోమం భజా మ్యన్వహం
సోమేశోమమదేవతానియమితః సోమాయ తస్మైనమః॥
సోమాదేవగతిర్నమా స్తిమహతీసోమస్యదాసోస్మ్యహ
సోమోమే హృదయం సదా విహరతాం రక్షశ్చ సోమో
మహాన్.

తా॥ నా ముఖమున సోమేశ్వరుడు వసించుగాక. అహ
ర్నిశము సోమేశ్వరుడు నన్ను గాపాడుగాక. సోమేశ్వరుడే
నాకు గతి. ఆతనికి నే దాసుడను. సోమేశ్వరా! నీయందు
నామనస్సు నిరంతరముండుగాక నీవు నన్ను రక్షింపుము.

శ్లో॥ సోమవారవ్రతం వక్ష్యే విఖ్యాతం శివరాత్రివత్
వ్యాసతీర్థం ప్రవక్ష్యామి శృణ్వంతు మునిసత్తమాః! ౩
వసిష్ఠగోత్రజో (త్రాసీద్భగవా న్బాదరాయణః
సిద్ధై స్సహస్రసంఖ్యాకైః సంకాశై సూర్యకోటిభిః. ౪
తపస్విభిస్సమాయుక్తః కాళేశ్వరపురం యయౌ

తా॥ మునులారా! శివరాత్రివలె సోమవారవ్రతము
కూడ పవిత్రమైనది. వ్యాసతీర్థమునుగూర్చి వచించెద
వినుండు. వసిష్ఠగోత్రజుడగు వ్యాసులవారు సూర్యసదృశులగు
అనేక వేల సిద్ధులతోను మునీంద్రులతోను కాళేశ్వరపురంబు
నకు వెళ్లెను.

శ్లో॥ సంగమేతు తత స్నాత్వా సంగమేశం ప్రణమ్యచ.
మహాదండధరం దేవం యమం సూర్యతనూభవం
మాతృకాః కేశవం దేవం నందినం కాలభైరవం.
పరిక్రమ్య నమస్కృత్వా కాళేశ్వరవిధానతః
పౌరుషేనచ సూక్తేన ముక్తికాంతాపతిం శివం.

సంపూజ్య నత్వా దేవేశం పరిక్రమ్య మహావిభుః
తత్సమీపే పూర్వదేశే సంగమస్యాగ్నికోణతః..

వ్యాసతీర్థం తీర్థరాజం వ్యాసలింగేశ్వరం విభుం
సహశిష్యైః ప్రతిష్ఠాప్య పూజాం కృత్వా యథావిధి.

మనోభీష్టం పరిప్రాప్య సంబభౌ మునిపుంగవః

తా॥ ఆ వ్యాసమహర్షి మునులతో సంగమః
తానమాడి సంగమేశ్వరుని నమస్కరించి సూర్యభగవా
కుమారుడగు యమధర్మరాజును సప్తమాతృకలను కేశ
నందికేశ్వరుని కాలభైరవుని నమస్కరించి ముక్తీశ్వ
పురుషసూక్తాది మంత్రములతో పూజించి యాతనికిసమీప
నందే సంగమేశ్వరుని కాగ్నేయదిశ యందు తీర్థరాజగు వా
తీర్థము నిర్మించి వ్యాసలింగేశ్వరుని ప్రతిష్ఠింపజేసి పూజి
నిర్వర్తితమనోరథుడై యుండెను.

శ్లో॥ శివనిందాకరోవాపి విష్ణుదూషకఏవచ.
తీర్థనిందాకరోవాపి దేవదూషకఏవచ
స్వమాతృగమనోవాపి పితృభ్రాతృవిహింసకః.

శ్లో॥ సంగమేతు తత స్నాత్వా సంగమేశం ప్రణమ్యచ.
మహాదండధరం దేవం యమం సూర్యతనూభవం
మాతృకాః కేశవం దేవం నందినం కాలభైరవం.
పరిక్రమ్య నమస్కృత్వా కాళేశ్వరవిధానతః
పౌరుషేనచ సూక్తేన ముక్తికాంతాపతిం శివం.

సంపూజ్య నత్వా దేవేశం పరిక్రమ్య మహావిభుః
తత్సమీపే పూర్వదేశే సంగమస్యాగ్నికోణతః..

వ్యాసతీర్థం తీర్థరాజం వ్యాసలింగేశ్వరం విభుం
సహశిష్యైః ప్రతిష్ఠాప్య పూజాం కృత్వా యథావిధి.

మనోభీష్టం పరిప్రాప్య సంబభౌ మునిపుంగవః

తా॥ ఆ వ్యాసమహర్షి మునులతో సంగమము తానమాడి సంగమేశ్వరుని నమస్కరించి సూర్యభగవాను కుమారుడగు యమధర్మరాజును సప్తమాతృకలను కేశవు నందికేశ్వరుని కాలభైరవుని నమస్కరించి ముక్తీశ్వరు పురుషసూక్తాది మంత్రములతో పూజించి యాతనికిసమీపమ నందే సంగమేశ్వరుని ఆగ్నేయదిశ యందు తీర్థరాజగు వ్యా తీర్థము నిర్మించి వ్యాసలింగేశ్వరుని ప్రతిష్ఠింపజేసి పూజిం నిర్వర్తితమనోరథుడై యుండెను.

శ్లో॥ శివనిందాకరోవాపి విష్ణుదూషకఏవచ.
తీర్థనిందాకరోవాపి దేవదూషకఏవచ
స్వమాతృగమనోవాపి పితృభ్రాతృవిహీంనకః.

పరదారరతోవాపి బ్రహ్మహత్యాపరోపివా
వ్యాసతీర్థే వ్యాసలింగం స్నాత్వా పూజాం విధాయచ. ౧౨
సర్వపాపవినిర్ముక్తో శివలోకే వసే చ్చిరం
ఏతత్తీర్థస్య మాహాత్మ్యం శ్రావయేచ్చ పఠే న్నరః. ౧౩
ఆయురారోగ్య మైశ్వర్యం పుత్రపౌత్రాన్ లభే ద్ధ్రువం

తా॥ శివదూషణముకాని, విష్ణుదూషణముకాని దేవ తీర్థనిందలుగాని సోదరహింసగాని జనకుని యాజ్ఞోల్లంఘనము మాతృగమనము పరదారగమనము బ్రహ్మహత్యాది దోష ములుగాని యెట్టిపాపములుచేసినను సర్వపాపములు నశించి శివలోకమును గాంచుదురు. ఈ తీర్థమహిమను చదివిన విని నను, ఆయురారోగ్యైశ్వర్య పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిగలిగి వర్ధిల్లు దురు.

శ్లో॥ వృషతీర్థం ప్రవక్ష్యామి శృణు శౌనక! పావనం. ౧౪
ఉక్తేభ్య స్సర్వపాపేభ్యో ముచ్యతే నాత్ర సంశయః
సర్వాన్ కామా నవాప్నోతి వ్యాసతీర్థ ప్రభావతః. ౧౫
సనత్కుమార స్తేజస్వీ నారాయణపరాయణః
జిజ్ఞాసు ర్బ్రహ్మణ స్తత్వం బ్రహ్మపుత్రో మహామతిః. ౧౬
బ్రహ్మలోకా ద్వినిర్గత్య ముక్తికాంతాపతేః ప్రభోః
దర్శనార్థం సమాగత్య వృషభేశ్వరసంజ్ఞకం. ౧౭
తీర్థం నిషేవ్య చేశానం వృషభేశ్వరనామతః
బ్రహ్మజ్ఞానపరో భూత్వా స తేనే పరమంతపః. ౧౮

తపస్సామర్థ్యసంయుక్తో దాంత శ్శాంతి పరాయణః
తస్మై ప్రసన్నో భగవా న్వృషభేశో జగద్గురుః. ౧౯

తా॥ మునులారా! సర్వపాపముల బోగొట్టు వృషభ తీర్థమాహాత్మ్యము వినుడు. బ్రహ్మపుత్త్రుడయిన సనత్కుమారుడు పరబ్రహ్మతత్త్వమును దెలిసికొన నిచ్ఛగలవాడయి బ్రహ్మలోకమునుండి బయలుదేరి ముక్తీశ్వర సందర్శనమునకై వచ్చి యచ్చటగల వృషభతీర్థముచెంత వృషభేశ్వరునుద్దేశించి శమదమాదులుగలిగి ఘోరమగు తపంబాచరింప జగద్గురుడగు వృషభేశ్వరు డతనికి ప్రసన్నుడయ్యెను.

శ్లో॥ తతః ప్రోవాచ పరమం బ్రహ్మజ్ఞానం సుతారకం
సాక్షాన్ముక్తీశ్వరో బ్రహ్మచిదానందైకవిగ్రహః. ౨౦
అంతరాత్మా మహాదేవో నానోపాధిగతా విభుః
తద్భేదభావనాలబ్ధమాకాశఇవ దృశ్యతే. ౨౧
పంచభూతాత్మకో దేవః పంచకృత్యపరాయణః.
పరబ్రహ్మభిదేశేన వ్యాభవో భవతి ధృవం. ౨౨
ఆదౌ సంధ్యాదికర్మాణి కృత్వా శాస్త్రానుసారతః
వర్ణద్వయం శివేతీహ యస్స్మరన్ సతతం జపేత్. ౨౩
స యాతి శివసాయుజ్యంశివనామప్రభావతః
జ్ఞానదేహీ శివఃప్రోక్తో జ్ఞేయః తత్రశివంవిదుః ౨౪

తా॥ అతడు సనత్కుమారుని జూచి! సనత్కుమారా! బ్రహ్మజ్ఞానమును బోధించెద వినుము. చిదానంద విగ్రహు

సర్వజీవాంతర్యామియై పరబ్రహ్మయని పిలువబడుచు, ఆకాశ
మువలె గన్పడు ముక్తీశ్వరుడే పరబ్రహ్మతత్వము. సంధ్యాది
నిత్యకర్మల నాచరించి యెవడు శివమంత్రమును జపించునో?
శివనామ ప్రభావము వలన వాడు శివసాయుజ్యము నొందును.
జ్ఞానశక్తియే పార్వతి. జ్ఞేయస్వరూపుడు. శివుడు అనిచెప్ప
బడుదురు.

శ్లో॥ జ్ఞానోపాయేన సిద్ధస్య జ్ఞేయ స్సారగతిర్భవేత్
తేషా ముపాయభూతేయ ముమా యా పరమాంబికా ౨౪
మంత్రేణానేన సావిద్యా పూజనీయా విపశ్చితా
సా నిత్యా సర్వవరదా సర్వకామార్థసాధనీ ౨౫
చిదానందం సదాత్మస్మై ప్రకాశయతి పార్వతీ
తత్ప్రకాశేతమాసాద్య జ్ఞేయత్వాచ్ఛశిత్మకం ౨౬
తత్సాయుజ్య మవాప్నోతి తత్ప్రసాదానుసారతః
ఇతిజ్ఞాత్వాచ తాందేవీ మస్య మంత్రస్య దేవతాం ౨౭
తద్ధ్యానపరతోభూత్వా ధ్యాయే దేనంసదాంబికాం
బాహ్యపూజాంయథాకుర్యా త్తథాకుర్వా ద్విచక్షణః ౨౮

తా॥ జ్ఞానశక్తిచే దెలియగినవాడు పరశివుడు. ఎల్లరకు
జ్ఞానశక్తిని ప్రసాదించునది పార్వతి. శాక్తేయమంత్రములతో
నామె పూజింపదగినది. ఆచిత్ప్రకాశము శివాత్మకమైనది.
శివప్రసాదము వలన శివసాయుజ్యము నొందుదురు. ఈమం
త్రాధి దేవతయగు, అంబికను బాహ్యపూజ నాచరించి ధ్యానిం
చవలెను.

శ్లో॥ శివమంత్రవిశేషేణ శ్రీముక్తీశ్వరసత్ప్రభుః
దదాతి చైవ సర్వేషాంపరమానందా కృతిం ధృవం. 30
మాత! శివే మహామాయే మహాయోగ నిధీశ్వరి
సర్వేశ్వరసమస్తాంగే నమస్తే సర్వమంగళే! 31
హృత్పుండరీకమధ్యస్తే సోమసూర్యాగ్నిమండలే!
జ్యోతిరూపపరంతత్వం పరమాత్మ ప్రకాశకం 32
నిశ్చలం దేహి సతతం నిష్కలం నిర్గుణం శుభం
నానారూపమనిర్దేశ్య మనోపమ్యంమనోహరం 33
అప్రమేయం నిర్వికల్ప మవాఙ్మనసగోచరం
ఏత త్సమాహితో ధ్యాయే ద్భుక్తా ముక్తాశ్చ తేపిచ 34
బాహ్యపూజాంయథాకుర్యా త్తథాకుర్యా ద్విచక్షణః

తా॥ శివనామస్మరణమువలన ముక్తీశ్వరుడు తనరూ మునను గ్రహించును. సర్వమంగళకారిణివై సర్వేశ్వరుని సమస్తాంగములందు వెలయుచు మాయారూపిణివై యుండు యోగిని నమస్కారము. హృదయపుండరీకమధ్యయందు సోమసూర్యాగ్నిమండలమున నిష్కలమై మనోహరమై పరమాత్మను ప్రకాశింపుచు జ్యోతిరూపమై వెలుగుచు నవాఙ్మనసగోచమగుతత్వము నెవరు బాహ్యమందువలె నంతరంగమునందు ధ్యానింతురో వారికి భుక్తిముక్తులు గలుగును.

శ్లో॥ సనత్కుమారో భగవాన్ సర్వం తత్రాప్య చేశ్వరాత్
వృషభేశ్వరలింగాఖ్యం ప్రతిష్ఠాప్య యథావిధి. 35
వృషభేశంచ సంపూజ్య శుభానందపరాయణః

బాహ్యం విస్మృత్య భగవాన్ జీవన్ముక్తో బభూవహ.
ఏత త్తీర్థం మహాపుణ్యం సర్వకామార్థసాధనం. ౩౭
ముక్తినాథప్రసాదేన ముక్తాశ్చాన న్మహర్షయః.
ప్రదక్షిణం శివస్యాఽశు కుర్వంతు మునిసత్తమాః. ౩౮

తా॥ సనత్కుమారు డీశ్వరునివల్ల సర్వము దెలిసికొని వృషభేశ్వరలింగమును ప్రతిష్ఠించి పూజించి బాహ్యము నంతయు మరచి జీవన్ముక్తుడై యుండెను. ఈ తీర్థము మహా పుణ్యకరమైనది. సర్వకామార్థముల నొసంగును. ముక్తినాథ ప్రసాదమున మహర్షులందరు ముక్తులైరి. కాన శౌనకాది మునీంద్రులారా! మీరు త్వరగ శివునికి ప్రదక్షిణము చేయుడు.

శ్లో॥ పంచక్రోశప్రమాణాయ భూమే శ్శాస్త్రానుసారతః
యవప్రమాణయానేన సమం చాంద్రాయణం ఫలం. ౩౯
అంగుళస్య ప్రమాణేన ప్రాజాపత్యసమం ఫలం
హస్తమాత్రప్రమాణేన తద్ద్వాదశఫలం సమం. ౪౦
అరత్నిమాత్రమానేన ద్విద్వాదశసమం ఫలం
పునస్తద్విగుణ మాత్రేణ క్రోశాత్తద్విసహస్రకం. ౪౧
యోజనస్య ప్రమాణేన సమం తద్విగుణం ఫలం
బ్రహ్మహత్యాదిపాపఘ్నం క్షయరోగాదినాశనం. ౪౨
పదేపదేఽశ్వమేధాదియజ్ఞానాంచ ఫలం లభేత్
ఆయుష్కరం శ్రీకరంచ పుత్రపౌత్రఫలం లభేత్. ౪౩

రాజ్యదం కామదంచైవ మోక్షదం నాత్రసంశయః
యత్రయత్ర స్థితా గంగా బ్రహ్మన్నుత్తరవాహినీ. ౪౪
తత్ర స్నాత్వాచ పీత్వాచ న మాతుః పిబతే పయః. ౪౫

తా॥ పంచక్రోశయాత్రవలన మహాఫలము గలదు. అంగుళముగాని హస్తముగాని మూరెడుగాని ప్రదక్షిణము చేసిన చాంద్రాయణప్రాజాపత్యాదిఫలము లభించును. క్రోసు దూరముగాని, ఆమడదూరముగాని, ప్రదక్షిణమొనర్చిన ననంతఫలంబు గలుగు. బ్రహ్మహత్యాదిపాపంబులు క్షయాది రోగంబులు నశించి అశ్వమేధయాగమొనర్చినంత ఫలంబు కలుగును. ఆయువు సంపద పుత్త్రులు రాజ్యము మొదలగు మనోరథములన్నియు నెరవేరును. ఉత్తరవాహినియగు గంగ యెచ్చటగలదో అచ్చట స్నానముచేసినవారికి తిరిగి జన్మలేదు.

ఇతిశ్రీస్కాందే మహాపురాణే సనత్కుమారసంహితాయా
ముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే చతుర్దశోధ్యాయ
స్సమాప్తః

స్కాందమహాపురాణమందలి కాళేశ్వర ఖండమున
చతుర్దశాధ్యాయము ముగిసెను.

పంచదశోధ్యాయ ప్రారంభః

సూతఉవాచ :

శ్లో॥ ఇతఃపరం ప్రవక్ష్యామి పంచక్రోశప్రదక్షిణం
శృణుధ్వం మునయస్సర్వే సర్వపాపహరంపరం. ౧

యమేన నిర్మితే కుండే పద్మకల్హారమండితే
జలకుక్కుటకోయష్టిచక్రవాకాదిసంకులే. ౨

మణినిర్మితసోపానైః ప్రాకారైశ్చాపి శోభితైః
తత్ర సమ్యఙ్నరస్స్నాత్వా కృత్వాసంధ్యాదికాక్రియాః ౩

యమం దండధరం దేవం తర్పయిత్వా మహామతిః
కాలదేవ! నమస్తేఽస్తు సర్వలోకోపకారక. ౪

ప్రభో నమస్తే భగవన్ శ్రాద్ధదేవ! నమోస్తు తే
పంచక్రోశం ప్రయాస్యామి రక్ష మాం కరుణాకర! ౫

తా॥ సర్వపాపములు నశింపజేయు పంచక్రోశయాత్రను గూర్చి మునీంద్రులారా! చెప్పెద వినుండు. పద్మములు-కలువలు-నీటికోళ్ళు,చక్రవాకములు మొదలగువానిచే శోభాయమానముగనుండి మణిఖచితములగు సోపానములు ప్రాకారములను కలిగిన-యమునిచే నిర్మింపబడిన కుండమున స్నానమాడి దండధరుడగు యమునికి తర్పణంబిడి సర్వలోకోపకారకుడవును కాలస్వరూపుడవగు నో యమధర్మరాజా! పంచక్రోశయాత్రను నే చేయుదును రక్షింపుము. అని యాత్రికులు మొదట ప్రార్థించవలెను.

శ్లో॥ స్నాత్వాస్తుత్వాచ శమనం శుభానందాం తతో వ్రజేత్
శివాం సంపూజ్య విధివ ద్గృహీత్వాజ్ఞాం తతో వ్రజేత్. ౬

ఆదిముక్తీశ్వరం దివ్యం మునిభిః పరిసేవితం
తత్ర రుద్రేణాఽభిషేచ్య సంపూజ్య విధివత్పరం. ౭

గచ్ఛేన్ముక్తీశ్వరం ధీమాన్ సర్వసౌభాగ్యదాయకం
తంచాపి దేవం సంపూజ్య యమం దండధరం ప్రభుం. ౮

ముక్తినాథ మహాదేవ పంచక్రోశప్రదక్షిణం
కర్తుంగచ్ఛామ్యహంస్వామిన్నాజ్ఞాం దేహీతి చాబ్రవీత్ ౯

తతో దండధరం దేవం యమం సంపూజ్య భక్తితః
తదా తస్య గృహీత్వాజ్ఞాం శంఖచక్రగదాధరం. ౧౦

లక్ష్మీసమేతం శ్రీవత్సలాంఛనేన విరాజితం
విష్ణుం సంపూజ్య యత్నేన గృహీత్వాజ్ఞాం వ్రజేత్సుధీః. ౧౧

తా॥ అనంతరము పార్వతీదేవి యనుజ్ఞదీసికొని మునిసేవితుడగు నాదిముక్తీశ్వరున కభిషేకముచేసి పూజించి సర్వసౌభాగ్యముల నొసగు ముక్తీశ్వరుని పూజించి ముక్తినాథా! పంచక్రోశయాత్రకాజ్ఞనొసంగుమని విన్నవించి దండధరుడగు యముని శంఖచక్ర గదాధరుడును శ్రీవత్స లాంఛన విరాజితుడునగు విష్ణుమూర్తిని పూజించి యనుజ్ఞదీసికొనవలెను.

శ్లో॥ సంగమాంతిక మాగత్య స్నానం కృత్వా యథావిధి
తర్పయే త్సర్వదేవాంశ్చ గౌతమీంచ తతఃపరం. ౧౨

త్ర్యంబకజటోద్భూతే గౌతమస్యాఘనాశని
గృహాణార్ఘ్యం మయా దత్తం సర్వలోకమహేశ్వరి. ౧౩
బ్రహ్మాండోదరతీర్థానా మాదిభూతే సనాతని
గృహాణార్ఘ్యం మయా దత్తం ప్రణీతే బ్రహ్మనిర్మితే. ౧౪
బ్రహ్మపుత్రిమహాదేవి సర్వదేవ నమస్కృతే
గృహాణార్ఘ్యం మయా దత్తం వేణ్యై పరమపావని. ౧౫
ప్రణీతాగంగయో ర్గుప్తే బ్రహ్మపత్నీచ పావనీ
గృహాణార్ఘ్యం మయాదత్తం పూర్ణేందుసదృశాననే. ౧౬
అర్ఘ్యం ప్రదాస్య విధివ త్తతో నిష్క్రమయే జ్జలాత్

తా॥ సంగమేశ్వరుచెంత స్నానముజేసి సర్వదేవతలకు తర్పణంబిడి "ఓ గౌతమి! నీవీశ్వరుని జటాగ్రమునుండి బయలుదేరితివి! పాపసంహారిణివగు మాహేశ్వరీనాయర్ఘ్యమును గ్రహింపుము. బ్రహ్మాండమందుగల సర్వభూతములకు నాదియందు జన్మించిన యోప్రణీతా! అర్ఘ్యమును గ్రహింపుము. బ్రహ్మపుత్రివై సర్వదేవతలచే నమస్కరింపబడుచున్న ఓ వేణీ అర్ఘ్యమును గ్రహింపుము. ప్రణీతాగంగల కంతర్యామివై యున్న యోబ్రహ్మపత్ని! అర్ఘ్యమునుగ్రహింపుము. అని యెల్లర కర్ఘ్యములిడి జలములోనుండి బయలువెడలవలయును.

శ్లో॥ వినిష్క్రమ్య తతఃపరశురామేణచవి నిర్మితం ౧౭
రామేశంచ సుసంపూజ్య పరశురామేశ్వరాంతికే
పిండం ప్రదాస్య విధివ త్పితౄణాం ముక్తిహేతవే. ౧౮

అర్జునేశం తతో గచ్ఛే త్పూజయే ద్భక్తిభావతః
తతః క్రోశాంతరాళేన మమరేశం తథైవచ. ౧౯

అమరై స్థాపితం లింగ మమరేశంచ పూజయేత్
అమరేశస్య యామ్యేతు వర్ధతే సిద్ధి రీశ్వరీ. ౨౦

క్రోశమాంతేత్రితు సంవిష్టోవిభు శ్శత్రువిషూదనః
తస్య పూజా విధాయాథగృహీత్వాజ్ఞాం పున ర్నరః. ౨౧

తస్య నైరుతి దేశేతు అర్థక్రోశవిదూరతః
కోటిలింగేశ్వరోనామ వర్తతే పరమేశ్వరః. ౨౨

తంచ సంపూజ్య విధివ ద్యోగిగమ్యం సనాతనం

తా॥ పరశురామప్రతిష్ఠితమగు రామేశ్వరుని పూజించి పితృముక్తిహేతువకై పిండప్రదాన మాచరించి యర్జునేశ్వరుని భక్తితో పూజించవలెను. ఒకక్రోసుదూరమున అమరస్థాపితమగు అమరేశ్వరుడు గలడు. ఆతనికి దక్షిణమున క్రోసు దూరమున సిద్ధేశ్వరి గలదు. దీనికి అరక్రోసులో నైరుతి మూలయందు కోటేశ్వరుడు గలడు. వీ రందరిని పూజించి ధ్యానించవలెను.

శ్లో॥ తస్య పశ్చిమ దేశేతు సార్థక్రోశవిదూరతః ౨౩

వర్తతే భగవా న్శంభుః ఛాయాసోమేశ్వరః ప్రభుః
తత్రి గత్వా నరశ్రేష్ఠః పూజయిత్వా యధాక్రమం ౨౪

తస్య దేవస్య యామ్యేతు త్రిక్రోశానంతరం పరః
రామేశఇతివిఖ్యాత స్సర్వకామఫలప్రదః ౨౫

తత్ర గత్వా సురశ్రేష్ఠ పూజయిత్వా యథాక్రమం
తతః క్రోశాంతరే చాస్తి మహాదేవీ మహేశ్వరీ.
నానామణిమయై ర్దివ్యై ర్భూషణైశ్చ విరాజితా ౨౬
పీతాంబరధరా దివ్యా అప్సరోగణసేవితా.
సింహస్థితా మహామాయా భర్గా దుర్గా మహేశ్వరీ ౨౭
మృగాంకచూడా శుభదా పూర్ణేందుసదృశానా. ౨౮
వర్తతే లోకరక్షార్థం చలత్కుండలశోభితా
తాం దేవీం పూజయే త్సమ్య గర్ఘ్యాదిభి రతంద్రితః. ౨౯

తా॥ కోటీశ్వరునకు క్రోసున్నరదూరమున ఛాయా సోమేశ్వరుడు గలడు. ఆతని పూజించి యతనికి దక్షిణమున మూడుక్రోసులదూరములో సర్వకామముల నొసంగు రామేశ్వరుడు గలడు. అతనికి క్రోసుదూరమున మహాదేవి గలదు. ఆ జనని పీతాంబరధారిణియై సింహవాహనమునెక్కి చంద్రకిరీటధారియై లోకరక్షణకొరకు అప్సరసలతో సేవించబడుచు నివసించియున్నది. వీ రందరిని యర్ఘ్యాదులచే పూజించవలెను.

శ్లో॥ తతః క్రోశత్రయే బ్రహ్మన్ కాబేరీసంగమంచ తత్
మహాపాపహరం పుణ్యం సుఖదం మోక్షదం నృణాం. ౩౦
తత్ర గత్వా మహేశానం కాబేరాఖ్యం మలాపహం
తస్య పూజా ప్రయత్నేన కర్తవ్యా సుఖదాయినీ. ౩౧
కాబేరీసంగమే స్నాత్వా పూజయిత్వా యథావిధి
పిండా న్ప్రదాపయే త్తత్ర పితౄణాం ముక్తిహేతవే. ౩౨

ధనదేశసమానీతా కాబేరీ త్యభిధాఽభవత్
సంగమేశం సమారభ్య కాబేరీసంగమావధి. 33
మధ్యేతీర్థస్య మాహాత్మ్యం శివో జానాతి నేతరః

తా॥ ఆ మహాదేవికి మూడుక్రోసులదూరములో మహాపాపముల నశింపజేయు కాబేరీసంగమము గలదు. అచట స్నానముచేసి యథావిధిపూజించి పితృదేవతలకు పిండప్రదానము చేయవలెను. కుబేరునిచే ప్రతిష్ఠింపబడుటచే కాబేరీ యని పేరువచ్చినది. సంగమేశ్వరుడు మొదలుకొని కాబేరీ సంగమమువరకు గల తీర్థమాహాత్మ్యమును శివుడుతప్ప యెవరును గుర్తెరుగలేరు.

శ్లో॥ తస్య దక్షిణ దేశేతు గంగాయాః దక్షిణే తటే. 34
ఆలకేశఇతిఖ్యాతో మహాయోగీశ్వరో హరిః
తస్య పూజాం ప్రకుర్వీత అనన్యమనసా సదా. 35
తస్య దక్షిణ దేశేతు క్రోశత్రయవిదూరతః
వర్తతే నాగకుండాఖ్యం సరోరత్నం మహాశుభం. 36
స్నానం కుర్యాత్ప్రియత్నేన సర్వాన్ సంపూజయేత్తతః
నమోఽస్తుసర్పేభ్యఇతిమంత్రేణ పూజయేత్. 37
ఇతి స్తుత్వాచ నాగాంశ్చ పుత్రాన్నిష్టప్రదాయకాన్

తా॥ కాబేరికిని గంగకును దక్షిణభాగమున ఆలకేశ్వరుడు గలడు. నిశ్చలచిత్తుడై యతని పూజించవలెను. ఆతనికి దక్షిణభాగమున 3 క్రోసుల దూరమున నాగకుండమను సరో

నము గలదు. అట స్నానముచేసి నాగసర్పములను నమో అస్తు అను మంత్రములచే పూజించవలెను.

శ్లో॥ తస్య పశ్చిమదేశేతు చార్ధక్రోశప్రదేశతః.
శంఖచక్రధర శ్శ్రీమా౯ గరుడస్థో జనార్దనః ౩౮
పీతాంబరధర స్సాక్షా ద్యోగిభిః పరిసేవితః. ౩౯
జలజారుణనేత్రాంతః లక్ష్మ్యాసహ జగత్పతిః
ఇభతుండసమాభ్యాంచ బాహుభ్యాం పరిశోభితః. ౪౦
సర్వలోకహితార్థాయ ముక్తీశస్యాజ్ఞయా విభుః
తస్థౌ తత్రాచలే బ్రహ్మ౯ సర్వరత్నమయే శుభే ౪౧
విష్ణుకుండే నర స్స్నాత్వా పూజయే త్కేశవం తతః
తతోవిదూరతోఽరణ్యే సంస్థితంశంకరం విభుం. ౪౨
తత్ర గత్వా సురశ్రేష్ఠం పూజయిత్వా యథాక్రమం

తా॥ నాగకుండమునకు పడమటిదిశయందునరక్రోసు దూరములో పీతాంబరధారియు, యోగిసంసేవితుడును, శంఖచక్రగదాధరుడు లక్ష్మీపతియు నగు జనార్దనస్వామి సర్వలోకహిత మునఁగోరి ముక్తీశ్వరు నాజ్ఞనొంది పర్వతంబున నివసించెను॥ అచ్చటనే విష్ణుకుండముగలదు. అటగల కేశవుని పూజించవలెను.

శ్లో॥ తస్య పశ్చిమదిగ్భాగే యోజనాంతరసంస్థితః
పురా రామో మహాతేజాః ధనుర్బాణధరః ప్రభుః. ౪౩
రామో లక్ష్మణసంయుక్తః సీతయాసహితః స్థితః
శత్రుఘ్నభరతాభ్యాంచ స్వాంక మారోప్య జగ్మివా౯. ౪౪

లక్ష్మణేనసహా భ్రాత్రా సీతయాచాపి భార్యయా
రావణాదివధం కృత్వా దర్శనార్థం సమాగతః. ౪౫

తదాగమనవేళయాం రామో దాశరథి స్స్వయం
తత్ర లింగప్రతిష్టాంచ కృత్వా నత్వా యథాక్రమం. ౪౬

తతో రామేశ్వరం గత్వా రామేణ స్థాపితం పురా
రామలక్ష్మణశత్రుఘ్నభరతాన్వాయునూనునా. ౪౭

పూజయేత్తు యథాన్యాయం సీతయాచాపి భార్యయా

తా॥ విష్ణుకుండమునకు పడమరగా నామడదూరములో ధనుర్బాణముల ధరించి మహాతేజ స్సంపన్నుడగు శ్రీరాముడు సీతాలక్ష్మణశత్రుఘ్నభరతులతో విడిదిచేసి పైకివెళ్లెను. పిదప సీతాలక్ష్మణ సహితుడై రావణాది రాక్షసుల సంహరించి తిరిగి వచ్చునపుడు తన పేరుతో లింగమును బ్రతిష్ఠించి రామేశ్వరమునకు బయలువెడలి యట కూడ లింగప్రతిష్ఠ నొనర్చెను. కావున సీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్న సమేతుడగు శ్రీరాముని పూజించవలెను, అచ్చట లింగమును పూజించవలెను.

శ్లో॥ తతః క్రోశాంతరే దూరే అన్నపూర్ణా యశస్వినీ ౪౮
వర్తతే లోకరక్షార్థమన్నదాత్రీ నసంశయః.
తస్యాః పూజాం ప్రకుర్వీత గుణవాన్ బుద్ధిమా న్నరః ౪౯
తత్రైవవర్తతే శంభుః పుష్కరేశ్వరసంజ్ఞికః.
పుష్కరస్థాపితో యస్మా త్పుష్కరేశ్వరనామతః ౫౦
తస్య పూజా ప్రయత్నేన కర్తవ్యా విధివ న్నరైః.

తా॥ రామలింగేశ్వరునకు కోశదూరమున నన్న ప్రదాత్రియగు నన్నపూర్ణ లోకరక్షణార్థమై నివసించు చున్నది. పుష్కరునిచే స్థాపింపబడి పుష్కరేశ్వరు డనుపేరు గలిగిన యొక శివలింగ మటగలదు. యథావిధి యా లింగ మును పూజించవలెను.

శ్లో॥ తత్రైవ వర్తతే సాక్షా త్పావనీ లోకపావనీ ౫౧
మాండవేన సమానీతా మాండవీసంజ్ఞికా భవేత్.
మాండవీసంగమే స్నాత్వా మాండవేశం ప్రపూజయేత్ ౫౨
మాండవీసంగమారభ్య సప్తకోటీశ్వరావధి.
మధ్యేతీర్థస్య మాహాత్మ్యం శివో జానాతి నేతరః. ౫౩
పిండ ప్రదాపయేత్ తత్ర పితౄణాం ముక్తిహేతవే
తతస్తు పశ్చిమేభాగే నత్రిశాలాస్తి సౌఖ్యదా ౫౪
సప్తర్షినిర్మితా యజ్ఞే సర్వేషాం తుష్టిదాయినీ.
దేవస్తత్ర సురాధ్యక్షో మల్లారి ర్దైత్యసూదనః. ౫౫
పంచక్రోశస్య రక్షార్థం తత్రాస్తే శ్రీహరి స్సదా.
శంఖచక్రగదాపాణిః పీతాంబరధరః ప్రియః. ౫౬
నగణం దేవదేవం తం పూజయే త్తస్య సన్నిధౌ.

తా॥ అచ్చటనే మాండవ్యునిచే తీసికొనిరాబడిన మాండవీయను నదియు మాండవేశ్వరుడను లింగమును గలవు. మాండవీసంగమమున స్నానమాడి మాండవేశ్వరుని పూజించ

వలెను. మాండవీసంగమము మొదలుకొని సప్తకోటీశ్వరపర్యంత
ముగల మహిమ శివునికే దెలియును.

అట పిండప్రదానమిడిన పితృదేవతలు తృప్తినొందు

దురు.

దానికి పశ్చిమదిశయందు సప్తర్షి నిర్మితమగుసత్రశాల
గలదు. అచ్చట మల్లారియను దేవుడు పంచక్రోశరక్షణము
నకై శంఖచక్రగదాపాణియై యుండెను. ఆతనిని గణంబులతో
కూడ పూజించవలెను.

శ్లో॥ మల్వాకుండం మహారమ్యం వర్తతే దేవనిర్మితం. ౫౭
తత్ర స్నాత్వాచ పీత్వాచ మాతృగర్భం నవిందతి.
తత్క్రోశవిదూరేతు కాళరాత్రి యశస్వినీ. ౫౮
శివపత్నీ మహాదేవీ సర్వమంగళదాయినీ.
తా ముద్దిశ్య తతః పూజాం కుర్యాదేనం ప్రయత్నతః.

తా॥ అచ్చటనే దేవనిర్మితమగు మల్వాకుండము
గలదు. అందెవడు స్నానమాడినను, ఆయుదకము త్రాగినను
తిరిగిజన్మనొందడు.

దానికి క్రోసుదూరములో సర్వమంగళదాయినియు శివ
పత్నియునగు మహాకాళరాత్రి గలదు. ఆమెను పూజించిన
సర్వసంపదలు గలుగును.

శ్లో॥ అస్తి దేవ్యాశ్చ హాయవ్యా మగస్త్యో భక్తవత్సలః
అగస్త్యనిర్మితం దివ్యం రత్నసోపానమండితం.

ఫుల్లాంబుజకల్హార కుముదోత్పలవాసితం
స్వచ్ఛాంబువరిపూర్ణంచ ప్రకృష్టమణివాలుకం. ౯౧
హంసకారండవాకీర్ణం చక్రవాకాదిశోభితం
ద్విజాదికులసన్నాదశోభితం సకలార్థదం. ౯౨
స్నాత్వా తత్ర నరః కుండే అగస్త్యేశం ప్రపూజయేత్
తత్పూజనా దిష్టసిద్ధి ర్భవిష్యతి నసంశయః. ౯౩
తత్పూజాంచ నరః కృత్వా శివలోకే మహీయతే.

తా॥ ఆకాశరాత్రికి వాయువదిశయందు భక్తవత్సలు
గు నగస్త్యమహర్షి కలడు. అతనిచే నిర్మింపబడిన కుండము
గలదు. అది రత్నసోపానమండితమై వికసించిన కుముదపద్మ
ముల నువాసించుచు హంసచక్రవాకాదిపక్షుల కలరవంబులచే
ప్రకాసించుచుండును. ఆ కుండమున స్నానమాడి అగస్త్యే
శ్వరలింగమును పూజించినవారు శివలోకమున వసింతురు.

శ్లో॥ అగస్త్యస్యోత్తరే దేశే అర్ధక్రోశవిదూరతః ౯౪
నృసింహో వర్తతే భీమో లోకరక్షాకరోవ్యయః.
తత్ర ప్రాగ్వాహినీ పుణ్యా వరుణాశి త్సరిద్వరా ౯౫
గోదా ప్రవహతే పుణ్యా పితౄణాం పుణ్యదాయినీ.
తత్రస్నాత్వాచ పీత్వాచ నరో యాతి నజన్మచ. ౯౬
నృసింహం పూజయే ద్దేవం శంఖచక్రగదాధరం.
నూత్నవనివదాం వాక్యైః ప్రణమ్యచ తతో వ్రజేత్.

తా॥ దీనికినుత్తరమున అరక్రోసుదూరములో నరసింహ

స్వామి గలడు. ఇలనుండి తూర్పుగ గోదావది ప్రవహిం చును. మహాపుణ్యావతియగు యీ నదియందు స్నానమాడినను ఆ జలము త్రాగినను ముందు జన్మలేదు. శంఖచక్రగదాధరు డగు నరసింహుని పూజించి నమస్కరించి వెళ్ళవలెను.

శ్లో॥ తస్య దక్షిణ దేశేతు నృసింహస్య మహాత్మనః.
కోశమాత్రవిదూరేతు కోటిలింగాని సంతిహి ౬౭
కోటిలింగాని గంగాయాః ప్రాగ్దేశే పూజయే న్నరః.
సప్తకోటీశ్వరం తీర్థం సర్వలోకసుపావనం. ౬౮
దర్శనా త్పాపహాం నృణాం స్వర్గదం మోక్షదంపరం.
స్నానం కృత్వా విధానేన కోటిలింగా న్ప్రపూజయేత్.

తా॥ నృసింహునకు దక్షిణభాగమున క్రోసుదూరమున కోటిలింగంబులు గలవు. గంగకు తూర్పుదిక్కునగల సప్త కోటీశ్వరతీర్థమున స్నానముచేసినను - చూచినను పాపములు నశించును. స్వర్గమోక్షములు లభించును. కాన నచ్చట స్నానముచేసి కోటిలింగములను బూజించవలెను.

శ్లో॥ తస్యోత్తరప్రదేశేతు అర్ధక్రోశ విదూరతః.
విశ్వేశ్వరో హర స్సాక్షా త్ప్రసన్నముఖపంకజః. ౭౧
వర్తతే లోకరక్షార్థం యాత్రాసిద్ధిఫలప్రదః.
పూజనీయః ప్రయత్నేన సర్వకామార్థసిద్ధయే. ౭౨

తా॥ ఈ సప్తకోటీశ్వరక్షేత్రమునకు నుత్తరముగ అర క్రోసుదూరములో ప్రసన్నమైనముఖముగలిగి పంచక్రోశ

యాత్రి నాచరించినవారికి ఫలంబు లొసంగుచు విశ్వేశ్వరుడు గలడు. ఆతనిని సర్వమనోరథము లీడేరుటకై పూజించవలెను.

శ్లో॥ తస్యోత్తరప్రదేశేతు బాణద్వయమితే శుభే.
రామేశ్వరో మహాదేవో వర్తతే చంద్రసన్నిభః.
తం పూజయే న్మహాత్మానం భుక్తిముక్తిఫలప్రదం 23
తతశ్చోత్తరదేశేతు క్రోశద్వయవిదూరతః.
రత్నాచలే మహావీరో వర్తతే బాలభైరవః. 24
త్రిశూలధారీ ఫాలాక్షో పంచక్రోశస్య రక్షకః. 25
యాత్రాసిద్ధిప్రదాతాచ లోకసంరక్షణోద్యతః
సంపూజ్య విధివ ద్దేవం భైరవం కార్యసిద్ధయే. 26

తా॥ ఆ విశ్వేశ్వరునకు రెండుబాణముల దూరములో చంద్రసదృశుడగు రామేశ్వరుడు గలడు. భుక్తిముక్తుల నొసంగు నా మహాత్ముని పూజించవలెను. దానికి క్రోసుదూరములో రత్నాచలముగలదు. అందు బాలభైరవుడు త్రిశూలముధరించి లోకసంరక్షణముచేయుచు పంచక్రోశరక్షణ మొనర్చుచు యాత్రాఫల మొసంగుచుండును. ఆ భైరవుని పూజించవలెను.

శ్లో॥ తతో గంగాం సముత్తీర్య దక్షిణే కుశతర్పణే.
తీర్థే స్నాయా న్నర స్సమ్య క్కుశేశం సంపూజయే న్మదా
గోభూతిలహిరణ్యాది దశదానానివై క్రమాత్. 27

కుర్యాత్తత్ర ప్రయత్నేన భోజయే ద్బ్రాహ్మణాన్ ద్విజాన్
కుశేశ్వర మనుజ్ఞాప్య బ్రహ్మతీర్థ మథాచరేత్.
బ్రహ్మతీర్థే నర స్స్నాత్వా బ్రహ్మలోకం సమశ్నుతే. ౬౯
మాఘే ప్రయాగే యత్పుణ్యం స్నాత్వాప్నోతి చమానవః
తత్తుల్యం ఫల మాప్నోతి బ్రహ్మతీర్థావగాహనాత్. ౭౦
బ్రహ్మణా నిర్మితం పూర్వం బ్రహ్మేశం నామ శంకరం
పూజయే ద్బ్రహ్మతీర్థేతు స్నాత్వాఽసౌ నియతవ్రతః. ౭౧

తా॥ గంగను దాటగనే దక్షిణమున కుశతీర్థము గలదు. అందు స్నానమాడి కుశేశ్వరుని పూజించవలెను. గోదానాది దశదానములిచ్చి యన్నదానముచేసి కుశేశ్వరుని యాజ్ఞగొని బ్రహ్మతీర్థమున స్నానముచేయవలె.ను. ఇందు స్నానమాడిన బ్రహ్మలోకము వచ్చును. ప్రయాగలో మాఘమాసమున స్నానము చేసినంత ఫలము వచ్చును. బ్రహ్మచే పూర్వము దర్శించబడిన బ్రహ్మేశ్వరలింగమును నియమముతో పూజించవలెను.

శ్లో॥ తతః కోశే చిత్రసఖాఖ్యం వర్తతే లోకపావనం.
తత్ర స్నాత్వా చిత్రసఖేశం పూజయే త్సుసమాహితః ౭౨
బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం దత్వా గచ్ఛేద్జ్ఞానేశసన్నిధిం.

తా॥ బ్రహ్మేశ్వరలింగమునకు క్రోసుదూరములోనున్న చిత్రసఖేశ్వరుని పూజించి బ్రాహ్మణులకు దానములిచ్చి జ్ఞానేశ్వరుని సన్నిధికి వెళ్ళవలయును.

శ్లో॥ జ్ఞానతీర్థే మహాపుణ్యే మహర్షిగణసేవితే ౨౩
స్నాత్వా విధివత్సమ్యక్ జ్ఞానేశం పరిపూజయేత్,
సేవితం భక్తసంఘైశ్చ సోఽపి పాపవిరాజితః.
పూజితం భూసురాదీశ పుత్రస్త్రీభిర్విశేషతః. ౨౪
బ్రాహ్మణాంశ్చ సుసంపూజ్య దద్యాద్భక్త్యాతు దక్షిణాః

తా॥ అనేక మహర్షులచే సేవింపబడు జ్ఞానతీర్థమున స్నానమాడి సూర్యోపాసన మొనర్చి భక్తసంఘములచేతను స్త్రీలచేతను దూరాదివారమున మహోత్సవముగ కొలువబడు చున్న జ్ఞానేశ్వరుని పూజించి యథాశక్తి దక్షిణలిచ్చి బ్రాహ్మణుల పూజింపవలెను.

శ్లో॥ తతః ప్రాగ్దిశమధ్యస్థం తీర్థం వాయవసంజ్ఞకం,
విశ్వేశభక్త్యా సంగచ్ఛేచ్ఛుభదం జాబాలిసంయుతం ౨౫
పక్షితీర్థే నరః స్నాత్వా పక్షిణో హరిరూపిణః
పూజయేద్విధివద్భక్త్యా విశ్వేశం ఫలప్రదం. ౨౬
తతో నృసింహతీర్థేతు దక్షిణాయాం దిశి స్థితం
గత్వా తత్ర మహాతీర్థే స్నానాద్యం నియతవ్రతః. ౨౭
నృసింహనిర్మితం లింగం నృసింహేశ్వరసంజ్ఞకం
నృసింహంచ మహావిష్ణుం పూజయేద్భక్తిసంయుతః ౨౮
తత్ర యద్దత్తమల్పం తు దానాత్ తదనంతగుణం భవేత్

తా॥ జ్ఞానతీర్థమునకు తూర్పుగ వాయవతీర్థముగలదు. అందు జాబాలిమహర్షి గలడు. అటుపైన పక్షితీర్థముగలదు.

అందు విష్ణుస్వరూపములయిన యాపత్తులను పూజించవలెను.
దానికి దక్షిణముగ నరసింహతీర్థముగలదు. నృసింహుడే తన
పేరుతో నృసింహేశ్వర లింగమును నిర్మించెను. భక్తిసం
యుతుడై నృసింహునికి జేసిన పూజవలనయనంతమగు ఫలము
గలదు.

శ్లో॥ తస్య దక్షిణదేశేతు సమీపే వర్తతే మహత్.
వ్యాసతీర్థం మహాపుణ్యాం సర్వపాపప్రణాశనం. ౯౦
వ్యాసతీర్థే నర స్స్నాత్వా వ్యాసలింగస్య పూజనాత్ ౯౧
సర్వపాపవినిర్ముక్త శ్శివలోకే మహీయతే.

తా॥ ఆ నృసింహునకు దక్షిణభాగమున సర్వపాపముల నశింపజేయు వ్యాసతీర్థము గలదు. ఇందు స్నానముచేసి వ్యాసేశ్వరుని పూజించినందున సర్వపాపములు నశించి మానవులు. శివలోకము నొందుదురు.

శ్లో॥ ఏవం క్రమేణ సర్వేషు తీర్థేషు స్నాన మాచరేత్. ౯౨
తత్ర తీర్థస్థితా౯ లింగా౯ పూజయేచ్చ యథావిధి.
తత్సమీపే మహాపుణ్యాం వృషతీర్థం సుపావనం ౯౩
సనత్కుమారముఖ్యేన స్థాపితం వృషభేశ్వరం.
సంపూజ్య విధివ ద్భక్త్యా ప్రణమ్యాచ యథావిధి. ౯౪
వృషతీర్థే గయాశ్రాద్ధం ప్రయత్నేన సమాచరేత్.
వృషతీర్థే రుద్రపదే పిండదానం కరోతి యః. ౯౫
తస్య పూర్వేచ పితర శ్శివసాయుజ్య మాప్నుయః.
పాపీవా పాపకర్మావా మిత్రఘ్నోవా దురాత్మకః. ౯౬

వృషతీర్థస్య మాహాత్మ్యం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే.
తీర్థేచాస్మిన్ గయాశ్రాద్ధం కృత్వా గాం తు సవత్సకాం
శ్రోత్రియాయ ద్విజాతాయ దద్యాచ్చ ప్రయతో నరః,

తా॥ ఈ ప్రకారము సర్వతీర్థములందు స్నానముజేసి సర్వలింగముల పూజించవలెను. వ్యాసతీర్థముచెంతనే వృషభతీర్థముగలదు. సనత్కుమారునిచే నది స్థాపింపబడినది. వృషభేశ్వరుని పూజించి వృషతీర్థమున రుద్రపదమునందు గయాశ్రాద్ధమువలె యారాధనాది కృత్యము లాచరించవలెను. పిండదానము చేయవలెను. ఎంతటి పాపాత్ముడైనను సర్వపాపములనుండి విముక్తుడగును. శ్రాద్ధమునాచరించి శ్రోత్రియుడగు బ్రాహ్మణునకు సవత్సగోదానము చేయవలెను.

శ్లో॥ గయాయాం బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ కన్యాదానసహస్రకం ౯౮
దత్వా యత్ఫల మాప్నోతి తత్ఫలం తస్య సంభవేత్.
తత్రైవ వర్తతే రమ్యశ్చతురశ్రేణిశోభితః ౯౯
కూపస్తత్ర ప్రకర్తవ్యం గయాశ్రాద్ధం మహాత్మభిః.
గయాయాం కూపసంజ్ఞాయాం పిండదానం కరోతి యః.
తస్య తే పితరస్సర్వే యాంతి శంభోః పరంపదం.
శ్రాద్ధం కర్తుమశక్తశ్చేత్ క్షీరాణ్యపి సమాచరేత్ ౧౦౧

తా॥ గయయందు వేయికన్యాదానములు చేసినంత ఫలము యిచ్చట శ్రాద్ధమాచరించిననే గల్గును. ఇచ్చటనే సుందరమగునొక బావిగలదు. అచ్చట పిండప్రదానమొనర్చిన పితృదేవతలు సంతృప్తిపడుదురు. వారీశ్వరునిస్థానము నొందు

దురు. శ్రాద్ధము చేయలేనిచో పాలనైన యందు విడువ వలెను.

శ్లో॥ తస్మాద్దేశాచ్ఛ నిర్గత్య గచ్ఛే త్ప్రేతగిరిం నరః.
వటవృక్షం పరిక్రమ్య పూజయేచ్ఛ యథావిధి.
దేయం పిండం సక్తుమయం తత్ప్రేతగిరిమూర్ధని. ౧౦౩
బ్రాహ్మణా న్భోజయే త్పశ్చా త్స్వయం భుంజీతబంధుభిః
తస్మాద్దేశా ద్వినిష్క్రమ్య ముక్తినాథాంతికం వ్రజేత్

తా॥ అటనుండి ప్రేతగిరికి వెళ్లి వటవృక్షమునుపూజించి యాప్రేతగిరి శిఖరమున సక్తుపిండితో పిండమునువేసి బ్రాహ్మణులకు భోజనమిడి తానుభుజించి ముక్తీశ్వరునిచెంత కేగవలయును.

శ్లో॥ కాళేశ్వరం ముక్తినాథం విధివ త్పూజయే న్నరః ౧౦౪
ముక్తినాథ మహాదేవ పంచక్రోశప్రదక్షిణం.
కృతం మయా మహాభాగ ముక్తిదో భవ శంకర. ౧౦౫

తా॥ భక్తితో కాళేశ్వరుని ముక్తీశ్వరుని పూజించి ముక్తీశ్వరా! పంచక్రోశయాత్ర నాచే జేయబడినది నాతప్పులన్నియు మన్నించి ముక్తినొసంగుమని ప్రార్థించవలెను.

ఇతి శ్రీ స్కాందే సనత్కుమార సంహితాయా
ముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే పంచదశోఽధ్యాయ
స్సమాప్తః.

స్కాంద మహాపురాణమందలి కాళేశ్వర ఖండమున
పదునేనవయధ్యాయము ముగిసెను.

జ్ఞానవాయసతీర్థములు, కాలభైరవ ద్వాదశాదిత్యవర్ణనము, పంచకోశపీమస్థులగు దేవతలవర్ణనము ఛాయాసోమేశ్వర కోటిలింగేశ్వర ఆదిముక్తీశ్వరముక్తిభైరవులు, శారద ద్వార పాలురు, సప్తకోటీశ్వరులు వీరి వృత్తాంతము చెప్పబడినది.

శ్లో॥ కార్తికస్నానమాహాత్మ్యం పరం రామేశనిర్మితం.

కోణస్థితాశ్చ దేవాశ్చ భేతాళా భైరవాస్తథా
శుభానందామండపస్య పార్షదాః పరికీర్తితాః. ౮

అగస్త్యశ్చ నృసింహాశ్చ వీరభద్రస్తథైవచ
మానసే ముక్తినాథస్య దక్షిణోత్తరదేశయోః.
వారాహస్య నృసింహస్య దిక్పాలానాంచ వర్ణనం ౯

తారకానాంచ లింగానాం నక్షత్రాణాం తథైవచ.
నారాయణ శ్శ్రీధరశ్చ తరుణ శ్చంద్రశేఖరః ౧౦

అనంతానాంచ లింగానాం వర్ణనం మహదద్భుతం.

తా॥ మఱియు కార్తికస్నానమహిమయు, రామేశ్వరుడు భేతాళ భైరవులు, శుభానంద, అగస్త్యుడు నృసింహుడు వీరభద్రుడు, వరాహనృసింహదిక్పాలకులు, నక్షత్రలింగములు నారాయణశ్రీధరానంతాదిలింగములు మొదలగు వాటివర్ణనము వచింపబడినది.

శ్లో॥ దక్షరోషాచ్చ పార్వత్యాః పాణిగ్రహణమేవచ. ౧౧

షోడశోధ్యాయ ప్రారంభః

సూత ఉవాచ :

శ్లో॥ ఏత ద్వః కథితం శంభో శ్చరితం పరమాద్భుతం
వర్ణనం నైమిశాఖ్యస్య ఖండే కాళేశ్వరస్యచ॥ ౧

సూతశౌనక సంవాదః కాళేశపురవర్ణనం
గౌతమ్యానయనం పశ్చా త్సంగమేశ్వరవర్ణనం॥ ౨

హరేః పట్టాభిషేకంచ తీర్థరక్షణహేతుకం
తీర్థానా మాకరస్యాపి వర్ణనం లోకపావనం. ౩

కాళేశ్వరప్రతిష్ఠాంచ జ్ఞానతీర్థంచ వాయసం
కాలభైరవమాహాత్మ్యం ద్వాదశార్కస్య వర్ణనం ౪

పంచక్రోశస్య సీమాంతస్థిత దేవార్చనం తతః
ఛాయాసోమేశ్వరం పశ్చా త్కోటిలింగేశ్వరః ప్రభుః. ౫

ఆదిముక్తీశ్వరో దేవో ముక్తిభైరవశారదే
ద్వారపాలౌ మహాదాంతౌ సప్తకోటీశ్వరం తతః. ౬

తా॥ మునీంద్రులారా? పరమాశ్చర్యకరమగు యీశ్వర చరిత్రము మీకు చెప్పబడినది. ఈ కాళేశ్వరఖండమున నైమిశారణ్యవర్ణనము, సూతశౌనకసంవాదము, కాళేశపురవర్ణనము గోదావరిని తెచ్చుటయు. సంగమేశ్వరవర్ణనము, తీర్థరక్షణ కొరకు హరిపట్టాభిషేకము, తీర్థవర్ణనము, కాళేశ్వరప్రతిష్ఠయు

శ్లో॥ భక్తినాధప్రతిష్ఠాంచ జ్యోతిర్లింగానిచ క్రమాత్ ౧౯
ముక్తినాధస్య కాంతాయా శ్చతుషష్ఠికథాంశుభాం.
సంసారతారణోపాయం తథాకాళేశ్వరప్రభోః ౨౦

శృత్వా తీర్థస్య మాహాత్మ్యంపశ్చాత్తీర్థం సమాచరేత్.
వినాశాస్త్రవిధిం యత్ర సర్వం నిష్ఫలితం వ్రజేత్ ౨౧

ఇదం రహస్యం పాపఘ్నం కామదం మోక్షదం భవేత్.
ఉపాఖ్యానం మహాపుణ్యం సర్వలోకనమస్కృతం. ౨౨

ఏతదాఖ్యానమాయుష్యం శ్రీకరంచ యశస్కరం.
ఋచో యజూంషి సామాని సాంగోపాంగాని సర్వదా ౨౩

ఆదిత్యాదీనాంచ నిత్యంచ యత్ఫలం పరికీర్తితం.
తత్ఫలం సమవాప్నోతి నాత్రకార్యా విచారణా. ౨౪

అహోభాగ్య మహోభాగ్యం కాళేశపురవాసినాం.
ముక్తినాథ స్సమాగత్య భుక్తిముక్తిం ప్రదాస్యతి. ౨౫

తా॥ మఱియు ముక్తినాధవిలాసము, సంసారతారణోపాయము, వచింపబడినది. తీర్థమహిమ చెప్పితిని., శాస్త్రవిధిని వదిలిన సర్వము నిష్ఫలము. ఇది మహారహస్యము, మోక్షము నొసంగును కోరికలిచ్చు కాళేశ్వరఖండము వినిన చదివిన మహాపుణ్యము. సాంగోపాంగముగ వేదములుచదివినఫలము కలుగును. ఆయురారోగ్యమభివృద్ధి నొందును. కాళేశ్వరపురవాసులగువారికి భుక్తిముక్తులు ముక్తినాధుడొసంగును-

ఆహాఏమి! కాళేశ్వర పురవాసుల భాగ్యము.

ముక్తీశ్వర స్తోత్రం

శ్లో॥ గుణమణిధనగాత్రం చారురాజీవనేత్రం
సరసిజనిభవక్త్రం నందిరాజోరుపత్రం
శశినిభవరవర్ణం సచ్చిదానందపూర్ణం
విమలజనశరణ్యాం తం భజే ధర్మపూర్ణం. ౨౬

తా॥ కమలనేత్రుడును చంద్రముఖుడును నందివాహనుడును చంద్రునివలె ధవళకాంతిగలిగి సచ్చిదానంద పూర్ణుడై ఆశ్రితరక్షకుడును ధర్మపూర్ణుడునునగు పరమాత్మను సేవించెద.

శ్లో॥ భజేహం భజేహం ధరాభారభంగం
భజేహం భజేహం జగల్లోకమలాంగం
భజేహం భజేహం మహాదేవలింగం
భజేహం భజేహం ప్రపన్నే దయార్ద్రం. ౨౭

తా॥ దుష్టశిక్షణమొనర్చి జగత్తుచే ప్రేమింపబడుచు భక్తులయందు దయగల మహాదేవుని సేవింతును.

శ్లో॥ సదాపంచవక్త్రం పరం ముక్తినేత్రం
లసత్పుణ్యగాత్రం గుణాంభోధిమిత్రం
మహారత్నకాంతం మహేశం సుకాంతం
శివం తం శరణ్యం భజే ముక్తినాథం. ౨౮

తా॥ పంచవక్త్రములుగలిగి ముక్తినొసగుచు సద్గుణ

దక్షలింగప్రతిష్ఠాంచ లింగానాం స్థాపనం యథా.
విష్ణుకుండస్య మాహాత్మ్యం అమృతస్యాపిచైవహి ౧౨

కృష్ణలింగప్రతిష్ఠాంచ పరతత్వవినిర్ణయః.
పాషాణపేటికాభూతిః పంచవర్ణస్య నిర్ణయః ౧౩

కుశతర్పణమాహాత్మ్యం గణేశ్వరవినిర్ణయః
ప్రదక్షిణప్రకారంచ లోకపాలో తతఃపరః. ౧౪

శంకరస్థానకథనం విష్ణుకం తీర్థమేనచ.
పాపనాశం మహాతీర్థం బ్రహ్మతీర్థం తథైవచ ౧౫

శివరాత్రివ్రతంచైవ సోమవారవ్రతం తథా.
సనత్కుమారమాహాత్మ్యం వ్యాసలింగం తథైవచ ౧౬

వ్యాసతీర్థస్య మాహాత్మ్యం వృషతీర్థస్యచైవహి.
సనత్కుమారకస్యైవ సంవాదో వృషభస్యచ. ౧౭

బహుశంకరమాహాత్మ్యం బహుతత్వవినిర్ణయః.
మహామంత్రప్రసంగశ్చ పూజాయాశ్చ ఫలం తథా ౧౮

రుద్రాక్షధారణం పుంసాం భక్తిలక్షణమార్గతః

తా॥ పాషాణపేటికాభూతియు, కుశతర్పణమహిమయు గణేశ్వరనిర్ణయము, ప్రదక్షిణప్రకారము, శంకరస్థానము, విష్ణు తీర్థము, పాపనాశము, బ్రహ్మతీర్థము, శివరాత్రివ్రతము, సోమవారవ్రతము, సనత్కుమారమహిమ, వృషతీర్థము. రుద్రాక్షధారణము, మున్నగునవికూడ చెప్పితిని.

ములుకలిగి పవిత్ర శరీరముగల పరమేశ్వరుడగు ముక్తీశ్వరుని భజించెద.

శ్లో॥ నమస్తే నమస్తే నమ శ్చంద్రమౌళే!
నమస్తే నమస్తే నమ శ్శూలపాణే!
నమస్తే నమస్తే మహాదేవ శంభో!
నమస్తే నమస్తేఽపరాధం క్షమస్వ. ౨౯

తా॥ చంద్రమౌళీ! నమస్కారము! ఓశూలపాణీ! నమస్కారము. మహాదేవ! నమస్కారము. నాయపరాధమును క్షమింపుము.

శ్లో॥ నమోనమః కారణకారణాయ
నమోనమో భక్తజనప్రియాయ
నమోనమ శ్శ్రీధరకారణాయ
శ్రీముక్తినాథాయ నమోనమస్తే. ౩౦

తా॥ కారణకారణుడును భక్తజనప్రియుడును శ్రీధరకారణుడును నగు ముక్తినాథునికి నానమస్కారము.

శ్లో॥ యత్పాదపంకజరజ శ్శ్రుతిభి ర్విమృగ్యం
మాయాపరం తపనకోటిసమప్రకాశం
ఈశం సనందనమునిస్తుత మప్రమేయం
శ్రీముక్తినాథ మనిశం శరణం ప్రపద్యే. ౩౧

తా॥ ఎవనిపాదపంకజ పరాగము శృతులచే వెతకదగినదో? అనేకకోటి సూర్యప్రకాశమానుడును సనందనముని

నన్నుతుడును పరమేశ్వరుడును నగు ముక్తినాధుని నే శరణు పొందెదను.

గద్య॥ హరహర జయజయ కృపాపూర్ణ బ్రహ్మేశ విశ్వేశ దేవేశ లోకేశ భూతేశ దైత్యేశ దక్షేశ శక్తీశ సర్వేశ కాళేశ ముక్తీశ నమస్తే నమస్తే నమః.

ఇతి శ్రీ స్కాందే మహాపురాణే సనత్కుమార సంహితాయా ముపరిభాగే కాళేశ్వరఖండే షోడశోధ్యాయ స్సమాప్తః.

స్కాంద మహాపురాణమందలి కాళేశ్వర ఖండమున పదునారవయధ్యాయము ముగిసెను.

కాళేశ్వరఖండంచ సంపూర్ణం.
